

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Andra Kammaren. Nr 44.

Onsdagen den 11 Maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

*Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)*

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning lagutskottets utlåtande, nr 44, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag och till lag om vissa ändringar i lagen om handelsbolag och enkla bolag den 28 juni 1895, dels ock i anledning däraf väckta motioner, och lämnades därvid i fråga om 56 § i förslaget till lag om aktiebolag enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har i allmänhet den uppfattningen, att man icke bör yttra sig i en fråga, som man icke är fullt inne i, och med anledning däraf borde jag måhända icke yttra mig i denna fråga. Men förhållandet är det, att det förefaller mig, som om ett uttryck i denna viktiga paragraf icke är riktigt, som det borde vara. Här står nämligen i första momentet: »Bolagets tillgångar må ej upptagas vare sig öfver sina verkliga värden eller till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras anskaffning eller tillverkning».

Om jag då tänker mig ett af dessa stora bolag i Norrland, som kanske för 30 eller 40 år sedan köpt fastigheter exempelvis till ett värde af 30,000, 40,000 och 50,000 kronor, och dessa fastigheter nu äro taxerade hvar och en till 200,000 kronor och värda hvar och en kanhända en half million kronor, kan det då vara fullt riktigt, att dessa fastigheter i alla tider stå kvar i ett värde af 30,000, 40,000 och 50,000 kronor?

Nu förstår jag väl, att regeringsförslaget går ut på, att det icke skall vara några konstlade värden i balansräkningen, utan man skall försöka nedbringa värdena på allting till motsvarighet med verkligheten, och detta är en synnerligen stor förtjänst i detta förslag. Men jag undrar, om icke regeringen, när den haft detta vällofliga uppsåt, något slagit öfver, och jag undrar, om ej äfven däri kan ligga en olägenhet.

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

Jag föreställer mig, att genom sådant arrangemang ett bolags ställning kommer att visa sig vida sämre, än den i verkligheten är; och då frågar jag mig: skall icke detta kunna medföra, att personer, som icke känna till bolagets förhållanden närmare, tro att bolagets ställning är vida sämre än den är och möjligen därigenom lockas att sälja sina aktier till underpris till sådana, som ha verklig kännedom om bolagets ställning. Det är ur den synpunkten jag tror, att bestämmelsen ifråga icke är, som den borde vara, och det förefaller mig därför, som om det vore lämpligt, att utskottet komme i tillfälle att från denna synpunkt närmare taga denna fråga i öfvervägande.

Nu är emellertid vid denna paragraf fogad en reservation af herr Widén m. fl. De yrka, att till paragrafen skall läggas ett åttonde moment. För antagande af detta åttonde moment har här i kammaren funnits mycket starka sympatier, och jag hyllar också den uppfattningen, att detta åttonde moment, hvilket icke alls inverkar på paragrafen i öfrigt, måtte antagas.

Med anledning däraf tager jag mip friheten hemställa, herr talman, att kammaren måtte antaga ett åttonde moment enligt den lydelse, som finnes angifven i den vid § 56 i utlåtandet fogade reservationen, men i öfrigt återförvisa paragrafen till utskottet.

Vidare anförde:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Detta är en paragraf, som, efter hvad jag antydde, när jag förra gången hade ordet, är synnerligen viktig och har en fundamental betydelse för att vårt bolagsväsende må kunna komma på en sund och god fot. Paragrafen är i sin nuvarande form och omfattning en ny paragraf, och jag undrar icke på, att den som första gången ser på den, känner sig litet tveksam. Inom lagutskottet har emellertid denna paragraf dryftats mycket grundligt. Enligt mitt förmenande är det ingen utsikt — och det bör det icke heller vara, så vidt vi skola få en bra lag — att det blir några ändringar, om paragrafen återremitteras till utskottet.

Man skiljer här mellan egendom afsedd för stadigvarande bruk, och egendom, som icke afser ett sådant ändamål, utan som det är meningen att afyttra, när tiden därför är lämplig. Med afseende å det sista slaget af egendom är det föreskrifvet, att en sådan egendom får under alla förhållanden upptagas till *det verkliga värdet*, d. v. s. det värde, som den i marknaden har eller eljest kan anses ha vid tiden för balansräkningens upprättande. Den egendom, som en återremiss skulle gälla, är åter afsedd för stadigvarande bruk, d. v. s. den som ett bolag har och besitter för att bruka och behålla. Nu är det så i allmänhet i sunnda bolag att bolagen tillse att å sådan egendom, som de afse att behålla för framtiden, årligen afskrifves ett visst värde, så att egendomen icke kommer att stå i högre värde än som anses under alla förhållanden fullt säkert. Men, mina herrar, det finnes ock bolag — och det har funnits många sådana — som gjort på ett alldeles motsatt sätt, som vid stigande konjunkturer höja värdet på sin egendom och så dela ut det, fastän de behålla egendomen, d. v. s. de dela ut egendomen, medan de ännu ha den kvar. Jag vill taga ett exempel. Låt oss tänka på en fastighet, som ett bolag har

-- jag menar nu icke ett bolag som handlar med fastigheter såsom t. ex. aktiebolaget Drott här i Stockholm, ett sådant bolags fastigheter böra lämpligen upptagas efter i marknaden gällande värde — utan låt oss säga ett bankbolag eller annat bolag af annat slag än det nyssnämnda, som har en fastighet för att däri inrymma sin rörelse eller en fabrik, ett varulager eller något annat. Låt oss säga, att fastigheten står bolaget i 100,000 kronor. Så stiga konjunkturerna. Då tar sig bolaget anledning att i balansräkningen skriva upp fastigheten till 200,000 kronor, och så blir bolaget i tillfälle att dela ut 100,000 kronor. Men det har icke sålt fastigheten, utan det har den kvar; och för att kunna utdela det nämnda beloppet får det kanske lof att låna. På det viset står fastigheten kvar i det högre beloppet, och bolaget utdelar sina tillgångar innan de ännu äro realiserade. Det har man sett exempel på.

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

Den siste talaren tog som exempel ett skogsbolag. Ja, det finns nog skogsbolag, som äga egendomar, som de köpt för billigt pris och icke satt upp under tidernas lopp. Men det veta alla, att detta icke innebär någon olägenhet; det betyder blott att det är ett godt och solidt bolag. Men låt oss tänka oss ett bolag, som gör på annat sätt. Det köper en fastighet, hvars enda värde ligger i skogen. Så sätter bolaget under höga konjunkturer upp fastigheten och gör utdelningar, innan det realiserat skogen. På det sättet blir i själfva verket fastigheten utdelad, innan den är realiserad. Så fortgår det år efter år med den ena fastigheten efter den andra; men så ett, tu, tre blir det en krasch och då finns intet kvar att taga. Men ej nog med det, mina herrar! På grund af de stora utdelningarna har folk fått för sig, att det är ett mycket fint bolag, och köpt aktier i det. Men när kraschen kommer, så har bolaget på förhand delat ut, hvad det äger, och så är det en mängd människor, som blifvit lurade.

Det är detta, som man afsett att förekomma. Om det skulle vara så, hvilket naturligtvis kan vara förhållandet, att bolags fastighet är värd mera, än hvad den upptagits till, så konsoliderar detta bolaget, och bolaget är därför så mycket mera värdt. Det finnes ej heller något som hindrar bolaget att för öfrigt, blott ej i balansräkningen, beräkna sin fastighet till detta högre värde. I balansräkningen — som ligger till grund för vinstutdelningen — bör det emellertid ej visas en vinst, som i själfva verket ännu icke influtit. Det är en helt annan sak med sådan egendom, som ett bolag handlar med och säljer, när möjlighet att realisera den förefinnes. och som bolaget därför lämpligen kan och får upptaga till dess verkliga värde.

Det här omhandlade stadgandet är, jag upprepar det än en gång, ett kardinalstadgande i afseende å bolagens soliditet och en nödvändig förutsättning för att vi verkligen skola få ett solidt bolagsväsen; och min tro är, att det icke finnes ett enda sundt bolag, som kan hafva något emot att göra på det sättet, men däremot finnes det — jag känner själf till sådana och just skogsbolag, — som låna penningar för att dela ut, så att de kunna visa, att de äro en fin affär samt för sådant ändamål sätta upp sina fastigheter efter konjunkturerna. Och det hjälper ej med att stadga att fastigheten och annan egendom ej få uppskrivas i värde *utan fog*; frågar man om det är fog härför — ja då lära konjunkturerna vara fog nog.

Lag om aktie-
bolag n. n.
(Forts.)

Det är bolagsstämman, som bestämmer balansräkningen, det är sålunda den, som fastställer hvilka värden det skall vara; särskildt alltså hvad man kallar »det verkliga värdet». Därmed tror jag mig också ha besvarat den fråga, som en talare på stockholmsbänken i förmiddags framställde, den nämligen: Hvad menas med »det verkliga värdet?» — Jo, med det verkliga värdet menas i en sund affär, om det är fråga om varor, som gå i handel, det vid balansräkningens upprättande varande marknadspriset. Är det annan egendom, så skall den upptagas efter värde, som enligt en sund uppskattning bolagsstämman finner dem i närvarande ögonblick hafva. Jag tror förresten, att denna fråga i själftva verket många gånger lösts i de allra flesta bolag; ty det är redan nu meningen att i balansräkningen egendom, som skall föryttras, tages upp till det värde den har.

I bankbolag däremot är det t. ex. vanligen så, att deras fastigheter och inventarier afskrifvas undan för undan; och i lagen finnes för närvarande ingenting, som hindrar, att, *om ett bolag vill skrifva ned värdet på dylik egendom, bolaget gör det så långt bolaget önskar.* Ett sådant stadgande, som det herr Zetterstrand tänkt sig, skulle ej hindra sådant, bara ge ett handtag åt de bolag, som vilja *skrifva upp* sin egendom för att få tillfälle att göra stora utdelningar.

Det här är naturligtvis en fråga, som icke förekommer bara här i landet, utan som förekommer äfven i andra länder. Hvad t. ex. Tyskland beträffar, hvars bolagsväsen i afseende å sund utveckling i alla fall står ganska högt, efter hvad allmänt erkänt är, så äro bestämmelserna där ändå strängare än hvad här är föreslaget. Där är nämligen stadgadt: »Värdepapper och varor, för hvilka finnes ett börs- eller marknadspris, upptagas högst till det vid tiden för balansräkningens upprättande gällande börs- eller marknadspriset, så vidt detta pris ej öfverstiger inköpspriset eller tillverkningskostnaden, eljest högst till det värde, som motsvarar inköpspriset eller tillverkningskostnaden». Där är således samma bestämmelse öfver hela linjen; här är däremot föreslaget, att detta tillvägagångssätt skall gälla endast egendom till stadigvarande bruk, under det att sådan egendom, som skall realiseras, får och kan upptagas till sitt verkliga värde.

Med afseende å afskrifningar är det, för den händelse värdet faller, stadgadt vissa lättnader, så att man icke på grund af nedgående konjunkturer må behöfva ett tu tre skrifva af allt för mycket af sådan egendom, som ej är afsedd för stadigvarande bruk; man får därför göra afskrifningar successivt.

Jag tror, att det bästa, som härvidlag kan beslutas, och för öfrigt det enda, om man öfver hufvud taget vill hafva ett ändamålsenligt slut, är att taga Kungl. Maj:ts förslag. Därtill har jag visserligen gjort ett tillägg; men detta har i nu förevarande hänseende icke något att betyda, utan afser blott att, man af balansräkningen skall kunna se, hvad värde sådana aktier hafva, som ett bolag har i andra bolag. Denna senare fråga är emellertid så vidlyftigt utredd af en annan talare, att jag icke nu skall ingå därpå.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till paragrafen, med det tillägg som jag föreslagit.

Herr Palme: Jag har begärt ordet för att tillkännage, att jag för min del helt och hållet instämmer i den formulering och det yrkande, som här gjorts af herr Zetterstrand.

Medan jag har ordet, skall jag be att få säga, att den föregående ärade talaren enligt mitt förmenande icke har gifvit mig svar på min fråga från i förmiddags. Jag står fortfarande lika undrande och spörjande inför frågan om hvad som menas med »det verkliga värdet». Jag vill taga ett exempel, som faktiskt föreligger. Jag vet ett bolag, som hade en hel massa 5 procents järnvägsobligationer. Bland dessa 5 procents obligationer funnos ganska många s. k. nödlidande kuponger: hvad är deras verkliga värde, och till hvad värde skall man upptaga dessa nödlidande kuponger? Ja, de balanseras år efter år, och en vacker dag byter bolaget ut dem mot 4 procents obligationer. Då först ha de ett värde, men förut hade de intet värde, menar någon. Naturligtvis hade de ett värde, men hvad var deras verkliga värde? Jag frågar nu också: hvad är det verkliga värdet för det hus, hvarom jag förut i dag talat? Huset är upptaget till 650,000 kronor hos det bolag, som äger det, och hvilket nyligen för detsamma bjudits i det närmaste 1,000,000 kronor utöfver detta belopp. Huset är alltså faktiskt värdt inemot 1,650,000 kronor. Det är ett helt annat verkligt värde på det huset, än hvad som är bokfördt. Huset är emellertid afsedt för stadigvarande bruk för bolaget och dess värde får alltså icke, förmodar jag, skrivas upp, enligt mom. 5.

Jag tycker, att de skäl, som här äro anförda, äro alldeles tillräckliga för att motivera en återremiss. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Zetterstrands yrkande.

Herr Vennersten: Äfven jag skall be att med återtagande af mitt föregående yrkande få instämma med herr Zetterstrand.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Föreliggande paragraf är, såsom ju också lagutskottets vice ordförande uttalat, en synnerligen viktig paragraf; och den är tvifvelsutan en af dem, som äro mest karakteristiska för detta förslag. Den är särskildt ägnad att befordra ett sundt bolagsväsen och att hindra skadliga utväxter på detsamma.

Det är en paragraf af väsentligen praktisk innebörd, och därför hafva vi ansett oss böra därom rådgöra med praktiska män af stort anseende, praktiska män, på hvilkas uppfattning jag för min del måste i detta fall obetingadt lita; jag kan t. ex. nämna chefen för Sveriges riksbank. Dessa män hafva på det allra bestämdaste afrådt någon som helst annan ordning i fråga om tillgångarnas upptagande i balansräkningen, än hvad förslaget innehåller.

Nu bero förmodligen — och hos herr Zetterstrand alldeles säkert, det förstod jag af hans yttrande — de anmärkningar, som framställts mot förslaget, därpå att man icke har fullt klart för sig, hvad den balansräkning, som här afhandlas, i verkligheten betyder. Ty, mina herrar, den balansräkning, som omtalas i denna paragraf, är icke afsedd att visa bolagets status, utan den är afsedd att klargöra: hvad kan och bör och får bolaget utdela såsom vinst? Det finnes emellertid

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

intet hinder för ett bolag, som vill lämna upplysning om sin verkliga ställning, att bredvid dessa värden, sådana de enligt lagen skola upptagas, upplysningsvis sätta — vare sig inom parentes eller inom linjen eller i en not eller på hvilket sätt bolaget vill — meddelande om de verkliga värdena på bolagets egendom, hvarigenom således den faran, hvarom herr Zetterstrand talade, är fullständigt borta, nämligen att aktieägare skulle kunna af balansräkningen förledas att sälja sina aktier till underpris. Nej, denna paragraf afser att ge svar på den frågan: hvad får ett bolag dela ut? och ingenting vidare. Med andra ord, denna paragraf ger blott uttryck åt den sunda och allmänt erkända principen, att ett bolag får utdela *intjänad* vinst, men *icke den vinst, som ännu icke är intjänad*.

Låt mig nu taga herr Zetterstrands exempel angående skogar i Norrland, som kanske äro inköpta för en bråkdel af deras nuvarande värde, och som fortfarande stå på rot. Om de upptagas till sitt marknadsvärde i närvarande stund, medan de ännu stå på rot, så kommer detta att inverka på balansräkningen så, att denna utvisar vinst; och om denna vinst skall utdelas, så blir det kanske, som herr Widén sade, för bolaget att låna penningar för att verkställa utdelningen. Men i samma stund, som den skogen afverkas och säljes och det kommer in penningar i bolagets kassa, så äro dessa en tillgång, som sedan beräknas på vinst- och förlustkontot och kan delas ut. Då kommer utdelningen i det rätta ögonblicket, nämligen då vinsten är intjänad, men icke förr.

Nu vill jag också säga det, att den princip, som sålunda uttalas i denna paragraf och detta moment, är allmänt erkänd öfver hela världen. Den har gått igenom såsom en sådan där sund affärsprincip, mot hvilken icke något bolag ostraffadt får bryta, och hvarför vi tagit upp den, är dels det, att den vunnit ett så allmänt erkännande och en så allmän tillämpning, och dels af den anledning, att den motsatta vägen, som åtskilliga af herrarna, efter hvad jag kan förstå, sympatisera med, och för hvars skull herrarna yrka på återremiss, är synnerligen farlig. En uppskrifning af värdena kan onekligen missbrukas, och har missbrukats. Den vore icke farlig, om alla bolag vore sunda och handlade efter sunda affärsprinciper. Men det är icke för dem, som vi behöfva garantier, ty de sköta sig bra ändå. För dem är denna bestämmelse icke till något som helst hinder, och jag vill här referera till hvad jag förut sagt, att ingenting hindrar dem att lämna upplysning om sin verkliga status, när de vilja. Nej, bestämmelsen behöfves just för osunda bolag, för spekulationsbolag, som vilja begagna en sådan frihet, som man ifrågasätter att lämna dem för att kunna utdela vinst, som faktiskt icke intjänats.

På dessa skäl och särskildt med hänsyn till de verkligen mycket tungt vägande auktoriteter, som förordat förslaget i denna del, kan jag icke underlåta att uttrycka den farhågan, att ett beslut i annan riktning än det kungl. förslaget angifver icke skulle vara för vårt bolagsväsen välgörande.

Friherre Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Som kammaren hörde i förmiddags, skildrade herr Sandström, huru bolagen bära

sig åt för att göra barnbarn. Han framställde också sitt yrkande hufvudsakligen med tanke på minoritetens rätt och för att hindra majoritetens maktmissbruk. Såvidt jag kunde förstå, yrkade han bifall till reservationen, och jag vill också instämma i detta yrkande, men från en helt annan synpunkt.

Jag skulle vilja belysa frågan från en annan sida. Såvidt jag kan bedöma, äro vi här inne på själfva *trustfrågans* kärnpunkt. Jag har förut tillkännagifvit min ståndpunkt till frågan, nämligen att vi icke skola *hindra* uppkomsten af trusters och karteller. Men å andra sidan måste vi noggrant *kontrollera* dem. Näväl, i detta sista hänseende, nämligen rörande möjligheten att *kontrollera* trusterna och kartellerna, föreligger här i herr Widéns reservation ett förslag, som jag hoppas, att kammaren skall bifalla.

Huru bildas nämligen karteller och trusters? Jo, jag skulle för herrarna vilja nämna exempel, som omedelbart skall visa detta. Det sker dels i form af ekonomiska *föreningar*, något som jag emellertid nu lämnar åsido, samt dels och väsentligen i form af *bolag* af olika slag. Herr Sandström nämnde under förmiddagen ett typiskt exempel på huru ett bolag inköper aktiemajoriteten i andra bolag för att därmed behärska deras drift. Jag skall t. ex. läsa upp ur aktiebolagsregistret huru Aktiebolaget De svenska kristallglasbruken bildades. Detta skedde »i syfte att efter inköp af Alsterfors' och Flöxhults glasbruk samt möjligen andra dylika svenska bruk, vid desamma idka tillverkning af glasvaror o. s. v.» Med ett ord bolaget bildades i syfte att inköpa och förvärfva aktiemajoriteten i andra bolag, som idka näring i samma bransch.

Så finnes det ett helt annat slag af trusters och karteller. Jag skall be att få uppläsa ett särdeles intressant exempel på den typen. Allmänna svenska elektriska aktiebolagets ändamål är »att tillverka och idka handel med elektriska apparater och redskap samt därtill behöfliga maskinerier och materialier af alla slag äfvensom att, därest bolaget därom beslutar, åvägabringa företag, som ha till ändamål att på ett eller annat sätt förbruka eller använda elektricitet, samt i dylika företag i större eller mindre omfattning, ingå». Således, detta att skapa nya bolag, och att innehafva aktiemajoriteter i dessa undan för undan, det är syftet. Så kunna herrarna finna banker, som bildas i syfte att skapa elektriska företag och firmor, som handla med elektriska artiklar. Vi äro här inne på hvad man brukar kalla *långkarteller*.

Men det finnes ett annat slag af karteller, som icke nämndes af herr Sandström, men som är mycket vanligare än nyss nämnda sätt att förvärfva aktiemajoriteten. Det är att en hel mängd olika bolag i sin ordning sammansluta sig och bilda ett gemensamt *försäljningsaktiebolag*, i hvilket dessa bolag innehafva aktiemajoriteten. Jag tänker mig, att herrarna väl känna till de svenska superfosfatfabrikernas försäljningsaktiebolag. Detta bildades nyligen och utgör väsentligen en utvidgning af det skånska bolaget. Det har en och en half miljon i aktiekapital och äges uteslutande af landets fyra superfosfatfabriker. Såvidt jag kan förstå kommer det att gå med detta bolag som med Kristallglasbrukens försäljningsaktiebolag och andra bolag, att försälj-

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

Lag om aktie- ningsaktiebolaget, *syndikatet*, icke ger någon utdelning, utan att all vin-
 bolag m. m. sten går till de primära bolagen. Här ha herrarna en helt ny förut
 (Forts.) i dag icke omnämnd möjlighet att skapa nya bolag och behärska dessa
 i helt annat syfte. Här äro vi inne på en utveckling af kapitalkon-
 centrationen, som ju knappast varit tillräckligt känd i vårt land. Ska-
 pandet af bolag i syfte att behärska bolag och att sammanknyta olika
 bolag — med andra ord, hela koncentreringslinjen, ligger här klar.
 Vi stå inför trustformen.

Nu har Andra kammaren förut i år enhälligt, utan debatt, uttalat sig för en utredning i denna fråga. — Det har man och man emellan mången gång blifvit nämnt, att en sådan utredning skulle kunna vara ganska illusorisk, just därför att man icke har tillfälle att kunna inblicka i affärsrörelsen. Herr Sandström nämnde i dag på förmiddagen att om mom. 8 icke antoges, så kunde det primära bolaget, hufvudbolaget, som han kallade det, eller det sekundära bolaget, försäljningsbolaget, som jag ur en annan synpunkt skulle vilja säga, komma att blifva fullständigt doldt, vi skulle icke veta något om det. Vill nu kammaren konfirmera det beslut, som fattades vid riksdagens början om utredning i denna fråga: att kunna vinna inblick och klarhet i detta spörsmål, så vill jag också hemställa till kammaren att bifalla den af herr Widén afgifna reservationen.

Däremot är jag rädd för yrkandet på återremiss, då ett sådant yrkande måhända kunde komma att upprifva paragrafen i öfrigt. Efter herr Widéns anförande fruktar jag nämligen, att så skulle kunna ske. Under alla omständigheter torde det däremot vara skäl i att bifalla mom. 8 i paragrafen.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr talmannen gaf propositioner på 1:o) godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf, 2:o) godkännande af samma förslag med det tillägg, som yrkats af herr Widén m. fl. i deras vid paragrafen fogade reservation, och 3:o) bifall till det yrkande, som under öfverläggningen framställdes af herr Zetterstrand; och godkände kammaren utskottets förslag till lydelse af paragrafen med det tillägg, som föreslagits i den af herr Widén m. fl. afgifna reservationen.

Öfverskriften till 53—56 §§.

Godkändes.

57 §.

För denna paragraf hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

För aktiebolag skall finnas en styrelse, bestående af en eller flere ledamöter.

Styrelsen äge, i enlighet med hvad i denna lag är stadgadt, förvalta bolagets angelägenheter.

Styrelsen väljes å bolagsstämma; dock må enligt bestämmelse, som på grund af särskild lag eller författning eller efter Konungens med-

gifvande intagits i bolagsordningen, en eller flere ledamöter af styrelsen kunna på annat sätt utses.

Ledamot af styrelsen skall vara här i riket bosatt svensk medborgare, där ej för särskildt fall Konungen medgifver, att styrelsen må till viss del, ej överstigande en tredjedel af hela antalet, bestå af medborgare i annat land eller å utrikes ort bosatta svenska medborgare.

Styrelseledamot må ej utses för längre tid än fem år. Styrelseledamot må, ändå att den tid, för hvilken han blifvit utsedd, ej gått till ända, skiljas från uppdraget genom beslut af den, som utsett honom.

Afgår af bolagsstämman vald styrelseledamot, innan den tid, för hvilken han blifvit vald, gått till ända, och finnes ej suppleant, åligger det öfriga styrelseledamöter att ofördröjligen föranstalta om val af ny ledamot. Utan hinder af hvad nu stadgats må dock, där bolagsordningen sådant medgifver, med valet kunna anstå till nästa ordinarie bolagsstämma, såframt styrelsen är beslutför med kvarstående ledamöter.

Uti afgifven reservation hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen måtte antaga paragrafen med följande tillägg:

Äger bolagsstämma att på en gång utse två eller flera ledamöter eller två eller flera suppleanter i styrelsen, skall, därest aktieägare med ett sammanlagdt aktiebelopp, utgörande minst en tiondedel af hela aktiekapitalet, sådant påfordra, valet ske *proportionellt*. Namnen uppföras därvid å valsedel i en följd det ena under det andra. Äro å en valsedel upptagna flera namn än som skola väljas, anses de sista öfvertaliga namnen såsom obefintliga. Valsedel, som lyder å färre namn än ofvan sagts, vare ändock giltig. Vid sammanräkningen gäller hvarje valsedel med hela sitt röstvärde för det första, med halfva röstvärdet för det andra, med en tredjedel af röstvärdet för det tredje å densamma upptagna namnet; och så vidare enligt samma grund. De personar, som sålunda erhållit högsta röstetalen, äro till det antal som skolat väljas utsedda till ledamöter eller suppleanter i styrelsen.

Sedan paragrafen föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr *Lindhagen*, som anförde: Då enligt det föreliggande förslaget man sökt gifva minoriteten i aktiebolagen åtskilliga rättigheter, såsom rätt att utse revisor, rätt för minoriteten att vägra decharge, att verkställa klandertalan mot redovisning med flera dylika indirekta befogenheter, så tycker jag verkligen, att det lika fullt, ja än mer vore på sin plats, om dessa indirekta befogenheter för minoriteten kompletterades med den direkta befogenheten att efter proportionella val få deltaga i själfva förvaltningen. Och för det ändamålet har jag tillåtit mig att väcka ett förslag, som finnes bifogadt utskottets betänkande på sid. 133. Det är en mycket enkel proportionell metod; man kan vid första påseende se, att den går i lås, och den har också undergått

Lag om aktie- sakkunnig granskning. Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall
bolag m. m. till denna reservation.
(Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Af reservanten har här satts ifråga att införa det proportionella valsättet på ett område, dit väl ingen hittills tänkt att det skulle tränga, och där det väl icke heller är skäl att införa det. Jag är nu en gång för alla icke någon vän af det proportionella valsättet. Jag har ej varit så förut och är det ej heller fortfarande. Jag kan därför, redan af det skälet, icke gärna vara med om detsammas tillämpning på detta område. Men jag tror för öfrigt, att det skulle vara litet egendomligt att praktisera det med afseende på ett bolag; och det skulle nog förefalla bolagen åtskilligt egendomligt, om de skulle på bolagsstämma få rösta proportionellt. Det blefve väl också litet krångligt att räkna; bolagsstämmorna blefve nog icke så fort i ordning som nu och som man önskar. Jag tror för min del, att det är bäst att taga paragrafen sådan den är af utskottet föreslagen, och jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Ja, herr Widén fann, att det skulle ställa sig litet egendomligt, om ett proportionellt valsätt af den enkla beskaffenhet jag föreslagit, skulle blifva gällande vid val af styrelse i ett aktiebolag. Det egendomliga härvidlag är väl egentligen blott det, att saken är ny, men det kommer i alla fall att gå på det sättet, ty det är mycket naturligare, att man får ett sådant proportionellt valsätt, än att man bestämmer en hel del andra föreskrifter, hvarigenom förvaltningen så att säga skulle komma att granskas efteråt, utan att minoriteten själf finge deltaga i förvaltningen. En hel del missförhållanden och misstankar skulle ju kunna undanröjas, om en representant för minoriteten verkligen finge säte i styrelsen, och detta valsätt är så oerhördt enkelt, att det kan tillämpas af hvem som helst. Naturligtvis skulle det endast i undantagsfall komma ifråga. En sådan bestämmelse kommer nämligen gifvetvis att ha den effekten, att, när en majoritet finner, att minoriteten har möjlighet att insätta en person, och vet, att den också vill detta, så kommer majoriteten godvilligt att upptaga minoritetens kandidat på sin lista, hvarigenom då något proportionellt valsätt icke kommer att erfordras. Det egendomliga med denna sak är, som sagdt, att den icke förut varit på tal, men den kommer i alla fall att genomföras en gång, det är alldeles säkert.

Herr Sandström: Herr talman! Jag tor, att den bestämmelse, som herr Lindhagen här föreslagit, genomförd såsom allmän princip i aktiebolagslagen, under nuvarande förhållanden i allmänhet knappast låter sig förvara, då det ju är troligt, att den skulle leda till en splittring af styrelsens krafter och verksamhet. Men å andra sidan är jag fullkomligt på det klara med, att det finnes fall, då detta är det enda sätt, hvarpå minoriteten skall kunna få någon kontroll öfver bolagets skötsel. Det är just i det fall, då ett aktiebolag drifver sin

rörelse genom ett annat aktiebolag. Låt oss antaga, att kammaren och Riksdagen går med på, att minoriteten får sätta in en extra revisor. Denne extra revisor får då, som jag nämnde i förmiddags, icke på något sätt granska den förvaltning, som skötes medelbart genom ett annat bolag, utan han får blott revidera utdelning och granska aktierna i dotterbolaget. Den enda utsiktspunkten öfver dotterbolaget, som finnes, är platsen i bolagets styrelse, och så länge minoriteten i sådana fall icke får tillsätta en styrelseledamot, har den ingen möjlighet att se, huru bolaget verkligen skötes. För det ändamålet är dess rätt att tillsätta en revisor fullkomligt ändamålslös, och för sådana fall tror jag, att frågan om proportionellt valsätt är någonting, som måste betraktas som en framtids tanke, men jag har mycket stora betänkligheter mot att af den anledningen föra in det som en allmän bestämmelse i lagen. Jag har följaktligen intet yrkande att göra.

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: I det sista anförandet finna vi redan ett bevis för riktigheten af hvad jag förespåde. Den siste ärade talaren medgaf, att detta är en framtids tanke och en tanke, som han i vissa fall ville ha genomförd redan nu. Han fruktade emellertid, att dess genomförande i sin helhet skulle i de andra fall, som han icke berörde, vara förenadt med risk att splittra styrelsens krafter att verka för bolagets bästa. Men om någonstades ett proportionellt valsätt skall anses motiveradt, är det väl här, därför att alla ledamöterna i styrelsen ha ett gemensamt intresse, nämligen att affären skall gå bra och alla få utdelning på sina aktier. Här förefinnes sålunda ett enhetligt intresse, som förr eller senare måste på något sätt gå ihop och som gör, att det proportionella valsättet här skulle vara mycket mer fruktbringande än vid val exempelvis till Riksdagen, där meningen tvärt om är den, att man skall välja representanter så, att de öfver hufvud med största svårighet skola komma öfverens. Sådan är åtminstone effekten af det proportionella valsättet till Riksdagens utskott och af dess förkänningar i öfrigt. Har man infört det vid politiska och kommunala val, tycker jag också, att man skulle vara mogen för att införa det i aktiebolagslagen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarades avslutad yttrade

Herr talmannen: Under öfverläggningen har framställts yrkande dels på bifall till utskottets hemställan och dels på bifall till utskottets förslag med det tillägg, som innehålles i den af herr Lindhagen afgifna, vid paragrafen fogade reservationen. Hvarken i den kungliga propositionen eller i någon motion föreligger något förslag, som kan gifva stöd åt herr Lindhagens yrkande. Detta måste således betraktas såsom nytt förslag, och sådant kan icke företagas till afgörande i kammaren med mindre det framställts motionsvis och utskott däröfver afgifvit yttrande. Det är visserligen sant, att det är utskotten medgifvet att uti till deras handläggning hänskjutna propositioner och motioner med en viss begränsning göra ändringar och tillägg, men en sådan rättighet tillkommer icke enskild ledamot af utskott. Jag

Lag om aktie- finner mig därför förhindrad att framställa proposition på herr Lind-
bolag m. m. hagens yrkande.
(Forts.)

Härpå begärdes ordet af

Herr Lindhagen, som anförde: Herr talman! Jag finner mig nödsakad att med begagnande af den rätt, som § 61 riksdagsordningen medgifver, underställa kammaren detta herr talmannens beslut, på grund däraf att detsamma har en synnerligen stor principiell betydelse och innefattar en viktig tillämpning, som herr talmannen för sin del ansett vara den riktiga af den nya ordning för utskottens arbetssätt, som antogs 1909. Med den tolkning, som nu herr talman gifvit, kommer detta nya arbetssätt att på ett ytterst betänkligt sätt kringskära den rättighet, som förut tillkommit enskilda ledamöter inom utskotten. Jag har naturligtvis icke någon befogenhet att säga, att herr talmannens uppfattning är oriktig, men jag för min del anser, att den är det, åtminstone rent sakligt, och att det är alldeles nödvändigt att grundlagen i detta afseende utvecklas genom en konstitutionell praxis, som står i öfverensstämmelse med lagens grund och som fastslår ett rättsförhållande, som förut praktiserats och som är nödvändigt för att de enskilda ledamöter i utskotten, som icke råka tillhöra majoriteten, också kunna få föra den talan inom utskottet, som det föreliggande förslaget föranleder, och få denna sin uppfattning framförd till kammarrens bedömande.

Till en början vill jag påpeka, att det förslag, som jag nu framburit, naturligtvis af mig först framstälts inom lagutskottet, och då lagutskottet afslagit detsamma, är saken sålunda upptagen och pröfvad af utskottet.

I första rummet påstår jag nu, att detta förslag ej kan anses gå utöfver ramen för innehållet i Kungl. Maj:ts förslag till lydelse af den här ifrågavarande paragrafen. Ty hvad är skillnaden? Jo, lydelsen af Kungl. Maj:ts förslag till § 57 innebär helt enkelt det, att hvarje aktieägare vid aflämnandet af sin valsedel, upptagande namnen på dem, som han vill insätta till ledamöter i styrelsen, har rättighet att få hela sedelns röstvärde tillgodoräknadt hvarje namn på densamma. Jag har däremot föreslagit den modifikationen, att aktieägares hela röstvärde skall tillgodoräknas blott det första namnet, men att det sedan skall minskas i fallande skala. Mitt förslag går sålunda ut blott på en modifikation af röstvärdet. Redan ur den synpunkten anser jag, att man med en saklig tillämpning af grundlagarna, ägnad att befrämja ett fruktbart arbete, måste anse, att detta förslag, som är väckt inom utskottet, icke går utöfver ramen för den kungliga propositionen.

Men äfven om man nu skulle ha en sådan uppfattning, måste jag i alla fall göra gällande, att proposition, så vidt jag förstår, icke hade bort förvägras. Före den 1909 antagna grundlagsändringen i Riksdagens arbetssätt hade, när en kungl. proposition kom in till Riksdagen, alla dessa ledamöter motionsrätt, så länge saken icke var afgjord i vederbörande utskott. Följden häraf har också varit den, att samtliga ledamöter i ett utskott, så länge saken icke där föredragits,

haft möjlighet att väcka motion, och däraf ha vi också vid behof begagnat oss. När då en ledamot i utskottet vid granskningen af en proposition funnit, att en bestämmelse i densamma borde något utvidgas, har han väckt en motion, och så har saken på den vägen kommit in under kamrarnas pröfning.

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

Detta förut praktiserade förfaringssätt är emellertid numera afbrutet, ity att bestämmelsen, att motion skall väckas 15 dagar efter en kunglig propositions inlämnande, alldeles omöjliggör äfven för en utskottsledamot, särskildt då det gäller sådana här stora frågor, att på förband och innan saken förevarit i utskottet bedöma alla de detaljer, där han efter sin uppfattning anser sig behöfva väcka motion för att utvidga saken. Han skulle hädanefter vara fullkomligt urståndsatt att göra sitt arbete inom utskottet fruktbart på sätt förut alltid skett och varit tillåtet till sakens båtnad.

I det grundlagsförslag, som antogs 1909, har man emellertid förutsett en sådan eventualitet. Tidigare var det så, att vissa utskott hade så kallad fullständig förslagsrätt, nämligen konstitutionsutskottet i grundlagsfrågor, bevillningsutskottet i bevillningsfrågor, och bankoutskottet i frågor rörande föreskrifter om riksbankens förvaltning. De andra utskotten hade däremot ingen sådan motionsrätt, men saknaden däraf medförde inga väsentliga olägenheter, ty ifall ett utskott fann sig böra utvidga en kunglig proposition utöfver dess ram, anmodades någon af dess ledamöter att väcka ett förslag i den riktningen, och då fick utskottet åtnjuta precis samma förmåner, som den enskilde ledamot, som var i minoritet i utskottet, också åtnjöt för sin motion. I denna fråga uttalade kommitterade, som föreslogo Riksdagen den nya anordningen, som sedan blef genomförd, att »en naturlig konsekvens af kommitterades förslag att införa bestämda tider för afgifvande af motioner i anledning af kungliga propositioner är, att de utskott, hvilka för närvarande icke ha rätt till initiativ, inom vissa gränser erhålla en sådan rätt». Sedan talade kommitterade om, att de utskott, som ha så kallad fullständig förslagsrätt, icke behöfva något dylikt initiativ, men att de andra utskotten måste ha en sådan rätt, och därför föreslogo de att »gifva vederbörande paragrafer i riksdagsordningen en sådan affattning, att alla utskott, de ständiga såväl som de tillfälliga, erhålla möjlighet att uti de till deras handläggning hänskjutna propositioner och motioner göra sådana ändringar och tillägg, som utan att innebära en omläggning af de grunder, på hvilka förslagen hvila, kunna finnas af behofvet påkallade. Att däremot tillerkänna alla utskott fullständig förslagsrätt, eller rätt att underkasta föreliggande förslag en sådan omarbetning, som skulle innebära ett öfvergifvande af de till grund för dem liggande principer, hafva kommitterade hvarken funnit önskvärdt eller lämpligt.» Med andra ord, vi ha att skilja mellan fullständig förslagsrätt och en förslagsrätt af den beskaffenhet, som jag nyss angaf genom uppläsandet af kommitterades yttrande i denna punkt.

Nu har det visserligen varit konstitutionell praxis, att den fullständiga förslagsrätten endast kunnat utöfvas af utskottet såsom sådant. Men den nya ofullständiga förslagsrätten har åter tillkommit för att bevara en befogenhet, som förut funnits, och för att sörja för, att arbetet

*Ing om aktie-
bolag m. m.*
(Forts.)

inom utskottet kunde fortgå på samma sätt som tidigare eller med andra ord, att vid pröfningen af ett förslag utskottet och dess ledamöter skulle föreslå mindre modifikationer oafsedt om de innebure en inskränkning eller utvidgning af förslagens ram. Denna befogenhet har förr varit tillerkänd ledamöter i utskottet, vare sig de kommit i majoritet eller icke. Nu har emellertid för att råda bot för det missförhållande, som skulle uppstå genom den inskränkta motionsrätten för dessa utskott, som icke ha fullständig förslagsrätt, i grundlagen näst vidtagas en liten ändring. Under det att det förut hette om lagutskottet, som det nu är fråga om, att lagutskottet skulle »meddela utlåtande» öfver de från kamrarna dit hänvisade förslag, så heter det nu, att lagutskottet skall »meddela utlåtanden och afgifva förslag» i anledning af dit hänvisade frågor. Denna rätt att afgifva förslag är icke någon fullständig förslagsrätt utan blott den mer inskränkta.

Jag utgår nu ifrån, såsom enligt min uppfattning själfklart, att det förslag, som jag väckt, är ett sådant, som lagutskottet själfv kunna göra. Hur ställer sig saken nu, ifall denna rätt icke skulle kunna tillerkännas äfven enskilda ledamöter i utskottet? Jo, såsom jag nyss nämnde så, att dessa icke skulle som förut ha möjlighet att på ett fruktbart sätt framföra sin mening från utskottet till kammaren. Det egendomliga uppstår också, att då det stod förut, att lagutskottet skall meddela utlåtanden, fanns det intet hinder för enskilda reservanter att mot dessa utlåtanden afgifva reservationer och bringa dem under kamrarnas domvärjo, men nu, när det står »utlåtande och förslag», skulle en ledamot väl kunna fortfarande göra detta emot utskottets »utlåtanden» men däremot vara betagen att jämväl emot utskottets »förslag» kunna afgifva reservation och få den underställd kamrarnas pröfning. Det leder till en stor oegentlighet, och det verkligen skulle vara så illa ställt med denna i mycket så bristfälliga reform, att möjligheten att arbeta i utskottet skulle bli på detta sätt betänkligt kringskuren, måste man påyrka en ny grundlagsändring, hvars genomförande dock skulle bli mycket tidsödande och äfven förefaller tämligen oviss.

Om sålunda min uppfattning att detta förslag faller inom den kungliga propositionens ram icke bifalles, vill jag, herr talman, utom hvad jag nyss nämnt, påstå, att, genom en riktig tolkning af grunderna för den lagändring, som år 1909 genomfördes i § 42 riksdagsordningen i fråga om lagutskottet, den ordning, som förut gällt skall till sina grunder fortfarande äga bestånd, så att en enskild ledamot af utskottet, likaväl som han får reservera sig mot utskottets utlåtande och föreslå jämbördiga eller inskränkande ändringsförslag, också har rätt att frambara ändringsförslag, som gå något utöfver själfva den framlagda propositionen, under förutsättning gifvetvis att han först underställt dem utskottets pröfning och afgörande. Riksdagens arbetsordningar äro i många punkter ovanligt byråkratiska, och den konstitutionella praxis, som utvecklats sig, har i mångt och mycket blifvit så formell, som det är möjligt att göra den. Men jag tycker, att i en sådan fråga som denna skall man icke lägga an på att inskränka rörelsefriheten på det sätt, att icke hvad som kan sägas vara de förnuftiga grunderna för ett lagstadgande skall få göra sig gällande. Jag

skall sålunda pröfva på och hemställa, att kammaren ville för sin del förklara, att å mitt yrkande skall framställas proposition. *Lag om aktiebolag m. m.*

Det finns för öfrigt redan prejudikat på att dylik proposition får framställas, och det är ju alldeles nödvändigt, att det blir någon konsekvens i dessa frågor. Den 9 mars 1910 förelåg till kammarens afgörande lagutskottets utlåtande nr 28 i anledning af motion af herr Starbäck. Denna motion afsåg religionsbrott enligt 7 kap. strafflagen. I första paragrafen af detta kapitel står: »Hvar som genom att häda Gud eller genom att lasta eller gäcka Guds heliga ord eller sakramenten åstadkommer allmän förargelse» är detta belagdt med visst straff. I andra paragrafen står: »Gör man gäckeri af gudstjänsten, så att allmän förargelse däraf kommer», straffes detta på visst sätt. Herr Starbäck yrkade i sin motion, att i första paragrafen orden »Guds heliga ord» skulle utgå och det öfriga stå kvar, men detta afstyrktes af lagutskottet. Häremot afgäfvo jag och herr Åkerman en reservation, i hvilken vi hemställde, att Riksdagen måtte fatta beslut i enlighet med en reservation, som under föregående riksdag afgafs i utskottet med anledning af då väckta motioner om borttagande af straff för alla religionsbrott. Denna reservation gick ut på att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att straff för religionsbrotten enligt hela första och hela andra paragrafen måtte upphävas och ersättas med straff för ingrepp i annans religiösa frihet. Hade vi hållit oss inom motionens ram, hade vi endast haft rättighet att yrka på godkännande af den i år väckta motionen eller en skrifvelse med anhållan, att ordet »Guds heliga ord» skulle uteslutas ur första paragrafen och ersättas med bestämmelser om brott mot annans religiösa frihet. Men vi hemställde dessutom, att äfven de öfriga religionsbrotten skulle bort och ersättas med något annat. Denna reservation gick sålunda efter min mening vida mer öfver ramen för den då föreliggande framställningen, än det nu föreliggande förslaget gör i förhållande till sin utgångspunkt. När saken skulle före och yrkande gjordes om bifall till denna reservation, yppades hos herr talmannen precis samma betänkligheter som nu, och det var då långa privata öfverläggningar om saken. Efter åtskilligt öfvervägande och sedan, som jag tror, Andra kammarens ordinarie vice talman förklarar, att han hyllade den uppfattning jag har, lät talmannen sina betänkligheter falla och medgaf, att proposition tick framställas å denna reservation. Jag tror sålunda, att vi redan hafva ett prejudikat i saken, och det kan väl icke gå för sig att gå fram och tillbaka, utan det måste finnas några fasta hållpunkter.

Jag vidhåller således äfven på denna grund min nyss gjorda hemställan, att kammaren ville för sin del förklara, att å mitt yrkande skall framställas proposition.

Vidare yttrade:

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag kan icke finna, att det fall, som herr Lindhagen anfört, är analogt med det nu föreliggande, så att det kan tjäna till prejudikat, och i motsats till herr Lindhagen finner jag, att den enskilde medlemmen af utskottet måste vara inskränkt inom grundlagens ram. Det är riktigt, som herr Lind-

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

hagen sade, att förut konstitutionsutskottet haft förslagsrätt i grundlagsfrågor, bevillningsutskottet i bevillningsfrågor och bankoutsottet i frågor rörande riksbankens förvaltning. Dessa utskott kunde således af sig själfva framkomma med förslag. Men däremot har det aldrig någonsin ifrågasatts, att någon enskild utskottsledamot, som inom utskottet väckt förslag i ett ämne, hvari utskottet hade förslagsrätt, men ej fått detta förslag accepterad af utskottet, skulle hafva någon rätt att draga det under kamrarnas domvärjo.

Nu har genom den grundlagsändring, som vidtogs förlidet år, äfven de öfriga utskotten fått sin befogenhet utsträckt, så att de ha rätt att framställa förslag till ändringar och tillägg rörande de ärenden, som blifvit till dem remitterade. Men däremot har ingen som helst ändring skett i den enskilde utskottsledamotens befogenhet i detta afseende. Han har lika litet nu som förut rätt att få förslag fram för Riksdagen på annat sätt än att han antingen förmår utskottet att upptaga hans förslag eller ock får det som motion draget inför kamrarna.

I det nu ifrågavarande fallet synes det mig alldeles tydligt, att det förslag, som herr Lindhagen väckt, är af beskaffenhet, att det borde, för att nu kunna af kammaren tagas under ompröfning, hafva framlagts i motion, för så vidt icke utskottet gjort det till sitt.

Af denna anledning kan jag icke finna annat än att herr talmannens propositionsvägran måste anses öfverensstämmande med gällande grundlag.

Häruti instämde herr *Zetterstrand*.

Herr Lindhagen: Herr vice talmannen anförde, såvidt jag förstod honom rätt, att det prejudikat jag åberopade, ej vore af beskaffenhet att man borde fästa något afseende vid detsamma. Jag ber i alla fall få påpeka, att det icke var af förbiseende, utan efter moget öfvervägande, som det i detta fall medgafs, att proposition fick framställas, och därför håller jag före, att denna fråga därmed blifvit afgjord. I hvarje händelse är den af sådan beskaffenhet, att den verkligen bör pröfvas af konstitutionsutskottet, så att vi få veta, hvad som skall anses som lag i förevarande afseende.

Men herr vice talmannen fäste vidare icke något afseende vid den nya ställning, som den enskilde utskottsmedlemmen faktiskt blir beskärd. Han hade förut denna rätt, och det var icke meningen, att han genom den nya grundlagsändringen skulle fränkännas denna sin rätt, och då detta icke var meningen, bör det icke heller ske.

Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Jag gifver den ärade talaren rätt uti, att, genom den ändring som vidtagits, rätten för en enskild medlem af någondera kammaren att väcka motion uti ärende, som inkommit till Riksdagens behandling, betydligt blifvit inskränkt, och att möjligen en ändring härvidlag kan ifrågasättas. Men då någon ändring ännu icke blifvit gjord i rätten för en medlem af något utskott att komma med framställningar, som sedan

skola omedelbart upptagas till behandling af kamrarne, tror jag, att kammaren bör låta detta ärende, rörande rättighet för en enskild ledamot af ett utskott att väcka de förslag han ämnar komma med, först undergå en grundlagsenlig behandling. Jag vill icke säga, huru kamrarne komma att behandla ett sådant ärende. Men jag undrar, om kammaren är beredd på en sådan anordning som herr Liudhagen vill förfäktat, att hvilken ledamot som helst skall komma med hvilka förslag som helst, som kammaren sedan utan föregående behandling skall vara skyldig att sitta här och pröfva. Jag undrar, när behandlingen af ett ärende då skulle sluta. Jag tror det rättaste vara, att kammaren ansluter sig till herr talmannens åsikt i detta fall.

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

Herr Schotte: Herr talman! Jag föreställer mig, att, med den erfarenhet kammaren vunnit under de senaste riksdagarna och särskildt under den sista rörande de svårigheter, som uppstå med hänsyn till de grundlagsändringar, som här äro åberopade och som inskränka motionstiden, kammaren kommit till insikt om, att det skulle vara synnerligen lyckligt och lämpligt, om man kunde finna ett sätt att komma tillbaka till de gamla förhållandena. Det förekommer litet emellanåt i utskotten, att det är synnerligen olägligt att man måste ha en motion att hålla sig till för att ha alla möjligheter öppna. De skäl, som åberopats för den grundlagsändring som företogs i ämnet för ett par år sedan, voro säkerligen icke tillräckligt vägande. Man kan också säga, att med hänsyn till de proportionella utskottsvalen det blir svårt att få majoritet inom ett utskott för en mening, trots att där bakom kanske står en bestämd kammarmajoritet. I alla afseenden möta således mer än förr svårigheter att få fram ett utskottsförslag uti en fråga, som föranledts af t. ex. en kunglig proposition. Men detta är en alldeles särskild sak, hvilken vi för närvarande icke kunna ordna.

Vidkommande herr talmannens förevarande propositionsvägran, tror jag att goda skäl därför föreligga. Det kan naturligtvis alltid inträffa gränsfall, då det är ytterst svårt att säga, om ett förslag innebär en sådan förändring i en Kungl. Maj:ts proposition att det kan af enskild person i reservation mot ett utskottsutlåtande framställas. Det måste i viss mån bero på den diskretionära pröfning, som ankommer på talmannen. Ehuru jag som nämndt anser, att talmannen i det föreliggande fallet haft goda skäl för sin mening, måste jag beklaga, att förhållandena gjort en dylik vägran nödig. Men jag anser att, hvilken mening man än må hysa om talmanuens åtgärd, frågan om dess rättmätighet i allt fall icke nu lämpligen bör hänskjutas till konstitutionsutskottets pröfning. Man skulle under nuvarande förhållanden därmed till äfventyrs få fastslagna normer, som kunde vara besvärande och gifva alltför snäva gränser åt talmannens pröfning i de speciella fallen. Jag tror därför för min del, att kammaren gör klokast i att låta bero vid talmannens propositionsvägran.

Med herr Schotte förenade sig herr *Persson* i Tällberg.

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! Det är naturligtvis ytterst vanskligt för mig, såsom varande en tämligen nykommen medlem af kammaren, att bilda mig något fullt bestämdt omdöme om en konstitutionell fråga af denna beskaffenhet, eftersom ett omdöme i denna fråga måste i hög grad bero på kammarens praxis, som jag icke i detalj känner. Men jag nödgas för min del säga, att, efter allt hvad jag kunnat inhämta, man måste anse, att talmannen haft full rätt att göra den propositionsvägran, som han nu uttalat. Det är ju alldeles otvifvelaktigt, att här har blifvit uppvisadt, att man icke kan anse, att enskilda medlemmar inom ett utskott eller ens en större eller mindre minoritet inom ett utskott äger den rätt till initiativ, som enligt grundlagen tillkommer utskotten, d. v. s. deras majoritet, och därmed är det åter fastslaget, att, så snart man har uppvisat, att en enskild medlems yrkande eller en minoritets yrkande icke faller inom ramen för en väckt motion eller framlagd proposition, detsamma icke kan göra anspråk på att få framställas.

Jag stärkes i denna uppfattning af ett yttrande utaf den ärade reservanten själf, som jag nu erinrar mig, och som han fällde vid debatten om grundlagsförändringen föregående år. Det gällde då att förändra först och främst utskottens sammansättning och vidare deras initiativrätt. Herr Lindhagen yttrade sig under denna debatt på följande, enligt mitt förmenande fullkomligt tydliga sätt: »Nu säger man: utskottet har enligt det nya förslaget fått motionsrätt. Men veta herrarna, huru det förhåller sig därmed? Jo så, att visserligen utskottsmajoriteten, ifall den tycker, att ett förslag i en kunglig proposition eller i en motion behöfver utvidgas eller kompletteras, har rätt att föreslå detta. Men utskottsminoriteten, hvilken, såsom vi nyss finga veta, alltid kommer att bestå af vänstern, den har icke någon initiativrätt inom utskottet.» Jag kan icke finna annat, än att herr Lindhagen med detta yttrande klart påvisat de farliga konsekvenser, som de år 1909 antagna ändringarna i motionstiden komma att medföra för utskottens minoriteter. Jag beklagar och beklagade redan då, att så skulle blifva fallet, men måste naturligtvis nu, när dessa bestämmelser äro gällande, anse, att den åsikt, som han då framställde, är riktig nu, liksom den då var, och kan därför icke finna annat, än att herr talmannen haft rätt att vägra proposition, och att kammaren under sådana förhållanden bör vid denna vägran låta bero.

En helt annan fråga är naturligtvis, om talmannen i enskilda fall låter, så att säga, nåd gå för rätt genom att göra denna minoritets och dessa enskilda utskottsmedlemmars initiativrätt så litet kringskuren som möjligt. Jag skulle för min del hafva varit mycket glad, om herr talmannen ansett sig kunna sträcka den liberalitet i åtskilliga andra fall, hvarom vi nyss hörde talas, äfven till detta fall, som här kommit före, men det är enligt min mening en sak för sig. När herr talmannen efter öfvervägande kommit till sådant resultat, som han nu gjort, anser jag, att kammaren icke enligt grundlagen kan hafva något att däremot anföra.

Emellertid ber jag att få tillägga några få ord i anslutning till hvad herr Schotte nyss yttrade. Om det är något, som framgått af denna lilla uppseendeväckande episod, tror jag det vara det, att den

ändring i riksdagsordningen, som infördes i föl, och som inskränkte motionstiden till 15 dagar äfven i sådana frågor, som under Riksdagen väckts, vare sig genom motion eller kunglig proposition, att denna ändring, säger jag, är fullständigt af ondo. Det går icke för sig att på detta sätt begränsa initiativet från den enskilde riksdagsmannen, och vi hafva under denna riksdag haft exempel på, att en väsentlig del af denna knappt tilltagna motionstid infallit under ferier och således icke kunnat användas. Jag vill hoppas, att kammaren af denna episod drager den slutsatsen, att en ändring i fråga om motionstidens inskränkning så snart som möjligt måste vidtagas.

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Ekman* i Mo gård, *Pettersson* i Södertälje och *Kvarnzelius*.

Herr Lindhagen: Det är mycket riktigt, som den siste talaren anförde, att jag fällt det af honom upplästa yttrandet. Det grundade sig på en farhåga, som jag då hyste, att det nya förslaget skulle tolkas på detta sätt. Men när man sedan fått pröfva konsekvenserna af den ohjälpligt genomförda lagstiftningen, och sett hvad den innebär, måste man ju göra gällande möjligheten, att lagstiftningen icke menat, att man skulle gå sådana vägar, utan att lagen skall tolkas efter sin grund, och den grunden är gifvetvis, att den rätt som enskilda utskottsmedlemmar hade icke skulle fräntagas dem. Det är för att få denna sak afgjord och för att kunna bana väg åtminstone för en grundlagsändring, som jag gjort detta förslag, viss om att det skulle väcka delade meningar.

Men jag har icke fått svar på den frågan, hvarför icke äfven reservanterna få anses vara tillerkända också den rätt att afgifva »förslag», hvarom den senare delen af ifrågavarande grundlagsstadgande talar, då de ha rätt att afgifva »utlåtande». Ingen har heller svarat på mitt första säkerligen riktiga påstående, att reservationen faller inom det kungliga förslagens ram.

Herr Branting: I likhet med herr Lindhagen måste jag konstatera som en behållning af den diskussion, som här är förd, att det från alla håll erkänts, att de bestämmelser, som här varit på tal, genom hvilka motionsrätten i så hög grad kringskurits, varit af ondo, och att således den framställning som här gjorts af herr Lindhagen, tydligen har ledd därtill, att man snart kan komma, såsom vi få hoppas, till ett bättre tillstånd i detta hänseende.

Hvad nu beträffar själfva den fråga, som för ögonblicket föreligger, synes det mig äfven, att bland de talare, som haft ordet och häfdat talmannens ståndpunkt, ingen egentligen på minsta sätt gått in på att söka visa, att det precedensfall, som af herr Lindhagen åberopats, skulle i realiteten ligga närmare hvad som då föreslogs i motionen eller i utskottets hemställan, än hvad som i föreliggande fall äger rum. Detta påstods visserligeu af den ärade vice talmannen, men han bevisade det icke, och det, som jag tror, på goda grunder, ty jag kan icke för min del åtminstone finna annat, än att de betänkligheter, som herr talmannen redan då veterligen uttalade mot att fram-

Lag om aktie-
botag m. m.
(Forts.)

ställa proposition på den reservationen, egentligen voro mera grundade, än hvad de betänkligheter äro, som i detta fall föreligga. Här har åtminstone af herr Lindhagen gjorts ett försök att visa, att detta yrkande ligger helt och hållet inom den kungliga propositionens ram, i det han sökt att framhålla, att det endast är en ändring i själfva val-sättet, som han här föreslagit, så att säga en ändring i röstvärdet, som han bragt på tal. Det förhöll sig icke så med den reservation, om hvilken det var fråga i det relaterade precedensfallet, utan där kunde man knappast komma ifrån, att yrkandet låg en smula vid sidan, att något vidare omfång var gifvet åt reservationen än åt den framställning i motionen, på hvilken densamma var stödd. Då herr talmannen i förra fallet till sist gaf sitt friande votum, så att reservationen skulle få komma under kammarens ompröfning, kan man väl på åtskilliga håll tycka, att konsekvensen väl bort bjuda, att samma tolerans i detta afseende och samma vidare tolkning kunnat få göra sig gällande äfven i detta fall. Men det blir naturligtvis, som här också framhål-lits, beroende på ett subjektivt omdöme hos talmannen, och mot detta har man ju i detta fall icke rättighet att göra någon gensaga, då vi här obestriddligen röra oss på gränstillfallens område.

Jag skall under sådana förhållanden för min del icke tillåta mig något yrkande. Jag har endast velat konstatera erkännandet af, att vi hafva kommit till ett synnerligen ohållbart tillstånd, och jag vill hoppas, att, då man således, efter hvad som nu passerat, tydligen icke kan ens i gränstillfallen med säkerhet komma förbi svårigheterna genom att talmannen tolkar bestämmelsen så vidsträckt som möjligt, utan ser sig tvungen att skrida till grundlagsändring — jag vill hoppas, att vi då måtte vinna samma eniga understöd, som lofvats genom de uttalanden, som i dag gjorts från alla håll.

Med herr Branting instämde friherre *Palmstierna*.

Herr Söderberg i Hobbarn: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke neka till, att det kan hafva nytta med sig, att denna fråga kommit på tal. Men jag tror för min del tillfället vara ganska illa valdt. Hvad nu beträffar det precedensfall, som här af herr Lindhagen och sedan af herr Branting åberopats, tror jag för min del, att det icke kan vara analogt med det nu föreliggande, ty den gången var det ju fråga om, att minoriteten i ett utskott skulle få fram ett förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning i vissa af-seenden. Här är det återigen fråga om en ändring, en fullständig ändring i ett framlagdt förslag, och under sådana förhållanden anser jag icke det ena vara lika med det andra.

Hvad sedan beträffar den grundlagsändring, som här kom till stånd för ett par år sedan, torde vi litet hvar känna till innebörden af denna förändring. Det var ju fråga om inskränkning af motions-tiden vid väckandet af motioner, som afsågo ändring af förslag, som framburits i kungl. propositioner eller motioner. Förut hade det funnits en obegränsad motionstid, d. v. s. man hade haft rätt att väcka motioner ända till dess att ärendet låg på kammarens bord. För att

i någon mån påskynda ärendenas behandling i Riksdagen, ansåg man det vara nödigt inskränka dylik motionstid till 15 dagar. Och jag tror, att det var ganska klokt, ty därigenom har ju ärendenas behandling kunnat påskyndas i rätt afsevärd mån. Och det praktiseras ju i allmänhet så inom utskotten, att man icke företager ett ärende till slutligt afgörande förr än motionstiden gått till ända. Hur var det förr? Jo, då kunde man inom utskotten fatta definitivt beslut i ett ärende inom mycket kort tid. Om det sedan väcktes motioner, fästes vid dem intet afseende. Nu åter har man dessa 15 dagar på sig. Under sådana förhållanden anser jag icke, att det beslut, som Riksdagen fattat om begränsning af motionstiden, har varit till skada, utan tvärtom.

Ja, herr talman, jag har icke något yrkande att göra utan jag har bara velat erinra om detta, och jag tror för min del, att herr talmannen haft fullkomligt rätt i detta afseende.

Härmed var öfverläggningen i anledning af herr talmannens propositionsvägran slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner på 1:o) att kammaren måtte låta bero vid herr talmannens propositionsvägran, och 2:o) att kammaren måtte yrka, att proposition skulle framställas å herr Lindhagens ifrågavarande förslag; och beslöt kammaren låta vid herr talmannens propositionsvägran bero.

Härefter blef på af herr talmannen gifven proposition utskottets förslag till lydelse af 57 § i förevarande lagförslag af kammaren godkändt.

58—60 §§.

Godkändes.

61 § skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

Är enligt bolagsordningen styrelsen beslutför, utan att samtliga ledamöter äro tillstädes, må likväl ärende, som ankommer på styrelsen, ej företagas, utan att, såvidt ske kunnat, samtliga erhållit tillfälle att deltaga i ärendets behandling.

Beträffande denna paragraf hade reservationer afgifvits af

herrar *Widén* och *Pettersson* i Södertälje, hvilka yrkat, att paragrafen måtte helt och hållet uteslutas; samt

herr *Lindhagen*, som instämt i sagda yrkande.

Paragrafen föredrogs, hvarefter

Herr *Widén* yttrade: Vid denna paragraf har jag jämte några andra ledamöter från Andra kammaren framställt en reservation och däri yrkat, att paragrafen måtte helt och hållet uteslutas. Denna paragraf, sådan den af utskottet föreslagits, innehåller den bestämmelsen, att, för

*Lag om aktie-
bolag m. m.* att ett ärende skall kunna af styrelsen afgöras och dess beslut blifva lagligt, så skall, därest styrelsen enligt bolagsordningen är beslutför,

(Forts.)

utan att samtliga ledamöter äro tillstädes, i allt fall styrelsens ledamöter, såvidt ske kunnat, hafva kallats och tillfälle bereds dem att deltaga i ärendets behandling. Denna paragraf fanns icke i kommitténs förslag utan ditsattes sedan, därför att det ansågs, att det vore i laga ordning, att styrelsens ledamöter kallades och sålunda erhöillo tillfälle att deltaga i styrelsens beslut. Sedan tillfogades emellertid ytterligare, för att man icke skulle vara oviss om att beslutet i hvarje fall vore giltigt gent emot tredje man, som handlade med bolaget, den bestämmelsen: »men vare i förhållande till tredje man, som är i god tro, bolaget i hvarje fall bundet af åtgärd, som af beslutfört antal vidtages».

Nu lär enligt mitt förmenande, helst sedan detta sista stadgande blifvit struket, det kunna råda tvekan, huruvida bolaget verkligen är i sådant fall, hvarom här är fråga, bundet af ett beslut gent emot tredje man, som är i god tro, om det visar sig, att icke alla styrelsens ledamöter varit kallade och icke varit tillstädes vid beslutets fattande. Tredje man kommer i vanliga fall väl icke att efterforska, hur styrelsen varit sammansatt vid alla beslut, utan han kommer blott att se till att besluten underskrifvits af dem, som hafva rätt att teckna bolagets firma. Det sistnämnda bör han hafva reda på och kan få kännedom om i aktiebolagsregistret, och därmed bör han väl i allmänhet kunna vara belåten. Ja, detta äfven om han vet, att icke alla styrelsens ledamöter varit tillstädes, blott det varit beslutfört antal. Öfver hufvud synes tredje man icke alls böra vara beroende af denna sak, utan besluten böra vara giltiga gent emot honom, så snart de fattats på vederbörligt sätt och vederbörligen underskrifvits. Hvad beträffar att alla styrelsens ledamöter böra kallas, så är det riktigt, att så bör ske, för att besluten skola vara bindande för själfva bolaget, men det ligger enligt min mening i sakens natur. Och då denna paragraf är sådan att den bara kan hos personer, som stå utom bolaget, föranleda tvekan, om ett beslut varit lagligt eller om de skola nödgas skaffa sig kännedom om huru det tillgått vid dess fattande, har jag för min del i likhet med några andra reservanter ansett, att paragrafen bör strykas helt och hållet, hvilket icke gärna skulle kunna föranleda någon olägenhet. Ty äfven om en styrelseledamot tillhörande minoriteten, som icke kallats, hade kallats, skulle ju beslutet hafva utfallit på samma sätt, ty han hade i alla fall blifvit öfverröstad.

Om mitt förslag bifalles, föranleder det visserligen ändring i paragrafordningen, men den saken får utskottet sedan ordna. Herr talman! Jag ber att få yrka, att paragrafen uteslutes.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet beslöt kammaren, att paragrafen skulle utgå ur lagförslaget.

62—68 §§.

Godkändes.

För 69 § var af utskottet liksom af Kungl. Maj:t föreslagen denna lydelse: Lag om aktiebolag m. m.

(Forts.)

Minst en månad före den bolagsstämma, hvarom förmäles i 82 §, aflämne styrelsen till revisorerna en af styrelsens ledamöter underskrifven förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret. Genom styrelsens försorg skola dessa handlingar jämte den berättelse, som enligt hvad nedan sägs skall afgifvas af revisorerna, under minst en vecka närmast före stämman hållas för aktieägarna tillgängliga i tillräckligt antal exemplar äfvensom ofördröjligen öfversändas till aktieägare, som med uppgifvande af postadress anhåller därom.

I förvaltningsberättelsen skall lämnas regogörelse för de under året verkställda afskrifningarna och grunderna därför.

Vid paragrafen hade fogats reservation af herrar *Trygger, af Ekenstam, Gustaf Andersson, Ridderbjelke, Håkanson, Skytte* och *von Baumgarten*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om följande lydelse af paragrafens andra stycke:

I förvaltningsberättelsen skall lämnas redogörelse för de under året verkställda afskrifningarna.

Efter föredragning af paragrafen begärdes ordet af

Herr Palme, som yttrade: Herr talman! Kungl. Maj:t och utskottet hafva gjort en del moderniseringar — om jag så får säga — i fråga om uttrycken. Så har införts benämningen konstituerande bolagsstämma, hvilket är en term, som allmänt begagnas för hvad därmed afses. Vidare har det gamla uttrycket, att revisorerna skola afgifva utlåtande, ändrats till hvad vi i dagligt tal sägs, att revisorerna skola afgifva berättelse. Däremot har i 69 § bibehållits uttrycket förvaltningsberättelse. Det är ett uttryck, som finnes i 1895 års aktiebolagslag, men som, trots att det funnits där i 15 år, aldrig vunnit burskap i vårt språk, utan i alla bolag säger man *styrelseberättelse*. Det är lämpligt att lagen i det fallet öfverensstämmer med vanligt språkbruk.

Vidare synes det mig som om det varit lämpligare skriva: »styrelseberättelse med balansräkning jämte inkomst- och utgiftsräkning, utvisande den vinst och förlust, som å rörelsen uppstår». Det är nämligen inkomst- och utgiftsräkningen, som är den bestämmande för balansräkningens uppkomst.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att denna paragraf måtte återremitteras till utskottet för det fall att utskottet skulle finna någon ändring lämplig i det af mig angifna formella syftet.

Vidare anförde

Herr Widén: Herr talman! Ja, dessa frågor hafva varit väckta i utskottet, där man tagit dem under öfvervägande, och jag måste yrka, att utskottets förslag godkännes. Nu tycker jag verkligen också, att uttrycket »förvaltningsberättelse» är bättre än »styrelseberättelse», därför att det afser en berättelse, som styrelsen afger öfver sin förvaltning. Därtill kommer äfven det skälet att denna paragraf liksom

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

öfriga hänger tillsammans med andra paragrafer, de allmänna bestämmelserna, straffbestämmelserna m. fl., och det vore rätt stort besvär att se igenom alla dessa bestämmelser för vinnande af öfverenstämmelse i uttrycken. Det synes mig icke heller vara skäl att göra en ändring endast i själfva uttrycken, då någon tvekan icke kan råda om hvad man menar i sak. Det synes mig därför icke skäl besvära utskottet med en återremiss af denna paragraf. Utskottet får nog svårt ändå att reda sig med alla sammanjämkningar.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen gifvit propositioner dels på godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf, dels ock på paragrafens återremitterande till utskottet, blef paragrafen godkänd med den af utskottet föreslagna lydelsen.

70 och 71 §§; öfverskriften till 57—71 §§.

Godkändes.

De uti Kungl. Maj:ts förslag med 72 och 73 betecknade paragrafer voro af följande lydelse:

72 §.

Styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skola granskas af en eller flere revisorer.

Revisorerna väljas å bolagsstämma; dock må i bolagsordningen kunna bestämmas, att en eller flere revisorer skola på annat sätt utses att jämte de å bolagsstämman valda deltaga i granskningen.

Till revisor må ej utses den, som är i bolagets eller styrelseledamots tjänst.

Den tid, för hvilken revisor utses, må ej utgå före nästa ordinarie bolagsstämma och ej omfatta längre tid än två år. Revisor må, ändå att den tid, för hvilken han blifvit utsedd, ej gått till ända, skiljas från uppdraget genom beslut af den, som utsett honom.

Afgår af bolagsstämman vald revisor, innan den tid, för hvilken han blifvit vald, gått till ända, och finnes ej suppleant, åligger det styrelsen att ofördröjligen föranstalta om val af ny revisor.

73 §.

Hos Konungens befallningshafvande i länet må påkallas utseende af en revisor att med öfriga revisorer deltaga i dem åliggande granskning af styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper eller i granskning af vissa räkenskaper. Förslag härom skall väckas å bolagsstämma. Har förslaget å bolagsstämma antagits eller ock biträdts af aktieägare med ett sammanlagdt aktiebelopp, utgörande minst en tiondedel af hela aktiekapitalet, åligger det styrelsen att inom en vecka hos Konungens befallningshafvande göra framställning om utseende af revisor. Underlåter styrelsen det, stände hvarje aktieägare fritt att göra dylik framställning.

Hvad i 72 § 3 mom. och 4 mom. 2 punkten är stadgadt gälle ock om revisor, som utses af Konungens befallningshafvande; och vare sådan revisor berättigad att af bolaget erhålla skäligt arvode.

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

Utskottet, som ansett, att 73 § i Kungl. Maj:ts förslag borde utgå, men 72 § godkännas, hade för undvikande af ändring i paragrafföljden i sitt förslag vidtagit en uppdelning af sistnämnda paragraf i två paragrafer 72 och 73.

Reservationer hade afgifvits af:

herrar *Widén, Lindhagen, Jansson* i Edsbäcken, *Ersson* och *Petersson* i Södertälje, hvilka hemställt, att Kungl. Maj:ts förslag i afseende å 73 § måtte bifallas, hvaraf skulle följa, att den föreslagna tudelningen af 72 § förfölle; samt

herrar *Berggren* och *Olsson* i Broberg, som beträffande 73 § i det kungl. förslaget yrkat den ändring, att där afsedda minoritet af aktieägare skulle representera minst en femtedel af hela aktiekapitalet.

Sedan 72 § i utskottets förslag föredragits, gaf herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Widén*, som anförde: Som herrarne finna har utskottet delat på den af Kungl. Maj:t föreslagna § 72 i två paragrafer, §§ 72 och 73, men i stället uteslutit den af Kungl. Maj:t föreslagna § 73. Den af Kungl. Maj:t föreslagna § 73 innehåller en af de nyheter, som äro föreslagna till skydd för minoriteten. Den innehåller nämligen en bestämmelse, som Riksdagen begärde i den skrifvelse af år 1903, som ligger till grund för omarbetningen af aktiebolagslagstiftningen, den nämligen, att en minoritet, som representerar minst en tiondedel af hela aktiekapitalet, skall kunna påyrka, att det hos Konungens befallningshafvande i länet påkallas utseende af en revisor att med de öfriga revisorerna deltaga i granskningen af bolagets verksamhet.

Den paragrafen är utesluten af utskottet på skäl, som jag för min del icke kan godkänna. Det är min mening, att minoritetens rätt i detta hänseende är en rätt, som man icke har giltiga skäl att förvägra den, nämligen rätten att fordra att revisionen blir så grundlig och tillförlitlig som omständigheterna kunna medgifva. Det är en fordran, om hvilken man både ur aktieägarnes och det allmännas synpunkt icke kan säga annat än att den är fullt befogad. Nu har utskottet för sin del ansett, att detta icke skulle vara att rekommendera, därför att denne revisor skulle bli i tillfälle att uppenbara bolagets hemligheter. Det är dock i alla fall ett ganska strängt straff stadgadt på sådant; och dessutom vore det en helt annan sak, därest minoriteten själf skulle utse denne revisor och taga en person inom sin krets eller någon annan, som man kunde tänka sig ha intressen gående mot bolagets. Med utseendet af revisor lagdt på Konungens befallningshafvande synes mig denna farhåga utesluten. Det är naturligtvis icke något hinder för minoriteten att föreslå revisor hos Konungens befallningshafvande, men det torde med all säkerhet kunna förväntas,

Lag om aktiebolag m. m. att Konungens befallningshafvande ser till, att det blir en fullt tillförlitlig och hederlig person, af hvilken man i antydde hänseende icke kan befara någonting, äfven om han icke skulle återhållas af den föreslagna straffbestämmelsen.

(Forts.)

Mig synes sålunda, som om detta är en rättighet, som bör medgifvas minoriteten, och jag tror också för min del, att denna rättighet är att förorda ur allmän synpunkt. Vi hafva haft exempel på, att de af ett bolag årligen utsedda revisorererna sköta sina uppdrag skäligen enkelt. Jag vill endast erinra om ett bolag, om hvilket det för några år sedan mycket talades, där en revisor skref sitt namn på ett blankt papper, på hvilket sedan vederbörande styrelseledamöter skrefvo den revisionsberättelse de önskade. Det kan alltså ur allmän synpunkt vara af vikt, att minoriteten hos Konungens befallningshafvande kan begära revisor. När den af minoriteten begärda revisorn på detta sätt tillsättes, bör, som jag nyss antydde, all farhåga för, att bolaget på något sätt genom denne revisor skall lida skada, vara upphäfd. Nu medger jag, att då denne revisor tillsättes för det *kommande* året, det kan hända, att det redan har yppats oegentligheter. Det kunde då synas effektivare, om han, som kommittén först tänkte, kunde få verkställa efterrevision af det *gångna* årets räkenskaper. Men det torde med fog kunna framställas anmärkningar mot en sådan anordning just ur de synpunkter, som framhållits af utskottet. Detta tillvägagångssätt med efterrevision hade dock ur effektivitetens synpunkt varit att förorda, men kan nu icke påyrkas.

Nu ha ett par motionärer påyrkat ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Två motionärer ha sålunda yrkat, att framställning om extra revisor skulle få göras af minoriteten själf, och icke, såsom föreslagits, öfverlämnas åt styrelsen. Vidare har det påyrkats i en motion, att revisorererna skulle betalas icke, såsom af Kungl. Maj:t föreslagits, af bolaget, utan af minoriteten. Hvad det senare beträffar, får jag medge, att det skulle vara ett sätt att hålla ett litet band på minoriteten. Om nu kammaren öfver hufvud taget vill taga förslaget om extra revisor, föreställer jag mig dock, att det är bäst att taga Kungl. Maj:ts förslag, sådant det föreligger. Hvad beträffar frågan, huruvida styrelsen eller minoriteten skall göra framställning till Kungl. Maj:t, får jag säga, att jag anser bäst att denna framställning sker genom styrelsen. Minoriteten är ju i allt fall oförhindrad att hos Konungens befallningshafvande göra framställning om och förslag på person att utses till revisor.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till § 72 och § 73 sådana de föreligga enligt Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. § 72 i Kungl. Maj:ts förslag och den därpå följande § 73 också enligt Kungl. Maj:ts förslag.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Ersson*.

Vidare yttrade

Herr Sandström: Herr talman! Säsom lagutskottets vice ord- *Lag om aktie-*
 förande förut framhållet, skiljer sig min motion i vissa afseenden ifrån *bolag m. m.*
 den reservation, till hvilken han yrkat bifall. Den öfverensstämmer
 med reservationen så till vida, att äfven i motionen yrkats rätt för en
 minoritet ägande minst $\frac{1}{10}$ af aktiekapitalet att få en så kallad extra
 revisor utsedd, men skiljer sig från reservationen i det afseende, att i
 motionen yrkats, att minoriteten själf må få gå in till Konungens befall-
 ningshafvande och begära att få denne revisor utsedd, och jämväl äfven
 i det afseendet, att i motionen påyrkats, att minoriteten måtte själf
 få betala sin revisor, hvilket icke synes vara reservanternas mening.

Anledningen till det första yrkandet är naturligtvis den, att jag
 ansett, att effektiviteten af hela den extra revisionen blir i hög grad
 aftrubbad, om denne revisor, som af minoriteten är begärd, och som
 skall vid revisionen egentligen och hufvudsakligen vid sidan af de af
 majoriteten utsedda revisorerna bevaka minoritetens intressen, utses
 på förslag af styrelsen och efter förhandling mellan styrelsen, majori-
 tetens representant, och Konungens befallningshafvande. Hela detta
 extra revisionsinstitut blir mera effektivt, om minoriteten själf får fram-
 ställa anhållan om revisorns utseende och de garantier, som man anser
 vara erforderliga för, att det verkligen skall bli en revisor äfven i bo-
 lagets intresse, äro nog tillfyllest tillgodosedda därigenom, att det är
 Konungens befallningshafvande, som har valet i sin hand.

Den andra olikheten beror därpå, att det här är fråga om en
 extra revisionsåtgärd, som icke bör förekomma i vanliga fall. I van-
 liga fall får man väl antaga, att de af bolagsmajoriteten utsedda revi-
 sorerna äro tillräckliga. Det är gifvetvis endast vid extra ordinära
 tillfällen, då särskild anledning föreligger, att något är på tok, som
 extra revision behöfves, och minoriteten bör begagna sin rätt att få
 extra revisor utsedd. Om minoriteten får sin extra revisor aflönad af
 bolaget, är det att befara, att den kommer ganska ofta, i regel så
 snart den är missnöjd med styrelsen, att bestå sig med lyxen af extra
 revisor, och då blir den extra revisionen icke något, som anlitas endast
 vid utomordentliga tillfällen, utan som tillgripes allt emellanåt i
 oträngdt mål. Därför tycker jag, att den bestämmelsen, att minori-
 teten själf skall aflöna sin extra revisor, kan ha sin befogenhet.

Nu anmärkte den senaste talaren, att det senare yrkandet möj-
 ligen kunde framkomma som resultat af en blifvande sammanjämkning,
 och däruti kan han nog i viss mån ha rätt. Men detta gäller icke i
 fråga om det första yrkandet, som icke står emellan reservationen och
 Kungl. Maj:ts förslag, utan som går längre från Kungl. Maj:ts förslag
 än reservationen.

Jag anser mig därför böra till kammarens ompröfning hänskjuta
 de yrkanden, jag i motionen framställt, och jag ber att vid denna
 paragraf få yrka: att kammaren måtte återremittera paragrafen till
 lagutskottet i ändamål att gifva den ett sådant innehåll, som mot-
 svarar de yrkanden, jag i min motion framställt.

På af herr talmannen härefter gjord hemställan beslöt kammaren,
 att 73 § i utskottets förslag äfven skulle anses föredragen.

Härpå anförde

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

Herr Berggren: Herr talman, mina herrar! Då jag tillsammans med herr Olsson i Broberg vid § 73 fogat en reservation, som i hufvudsak ansluter sig till den af herr Widén m. fl. afgifna, skall jag be att med några ord få motivera denna vår reservation.

Den öfverensstämmer bra nära med den af herr Widén m. fl. afgifna. Skillnaden är endast den, att vi yrka, att den i § 73 afsedda minoriteten skulle höjas ifrån $\frac{1}{10}$ till $\frac{1}{5}$ af hela det vid bolagsstämman företrädda aktiekapitalet.

Orsaken till detta yrkande är följande. Genom hela det föreliggande förslaget går såsom en röd tråd, att minoritetens rätt bör skyddas. Detta är ett af förslagets förnämsta förtjänster, men vi ha ansett, att man i detta lofliga syfte på ett ställe gått alldeles för långt. Man har hittills haft erfarenhet af, hurusom majoriteten ganska ofta förtryckt minoriteten. När man nu söker skydda minoriteten, har man kanske gått alldeles för långt och gifvit minoriteten ett vapen i handen till att bli en makt, som är till skada för bolagets verksamhet. Det kan ju hända, att ett konkurrerande bolag tränger sig in i ett annat och förskaffar sig en tiondedels majoritet. Genom att på detta sätt komma i tillfälle att yrka på utseendet af en extra revisor kan detta bolag förskaffa sig kännedom om bolagets affärshemligheter och däraf begagna sig till skada för det ifrågavarande bolaget. För att denna fara i någon mån skall minskas, hafva vi ansett, att minoriteten skulle höjas till en femtedel.

Det torde icke vara skäl att här nu framställa något yrkande. Vi ha emellertid tänkt, att vid en möjligen blifvande sammanjämkning detta vårt yrkande kunde blifva samlingspunkten, hvarom utskottet och Riksdagen kunde slutligen samlas.

Jag gör således intet yrkande.

Herr Lindhagen: Jag skall bara be att få till protokollet antecknadt, att med den uppfattning, som jag hade vid 57 §, att det bör medgifvas rätt för en minoritet att påkalla proportionellt val till styrelsen, så borde det lämpligen föreslås, att en motsvarande rätt tillkomme äfven en sådan minoritet vid val af revisorer. Detta vore måhända det rationellaste sätt att ordna saken äfven här; i hvarje händelse borde det behövas ett dylikt komplement till Kungl. Maj:ts proposition, som icke i och för sig är af den allra bästa beskaffenhet i fråga om sättet för att bereda minoriteten rätt att deltaga i revisionen. Emellertid har jag försummat att i utskottet göra något yrkande härutinnan, hvilket dock betyder så mycket mindre, då jag nyss fått veta, att icke ens proposition får framställas på ett sådant yrkande.

Jag ber nu att få yrka bifall till reservationen, således samma yrkande som herr Widén framställde, och afslag å återremissyrkandet.

Herr Widén: Jag skall förnya samma yrkande, som jag nyss gjorde, nämligen om bifall till Kungl. Maj:ts förslag eller reservationen oförändrad. Jag tror, att med tanke på ett blifvande sammanjämkningsarbete, som vi komma att få, så är det nödigt, om vi vilja

komma till något resultat, att taga paragrafen och inte bara låta den Lag om aktiebolag m. m.
blifva oafgjord. (Forts.)

Jag skall be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del och afslag å återremissyrkandet.

Herr Sandström: Den af herr Widén senast framhållna synpunkten har naturligtvis sin stora vikt, och jag delar hans uppfattning, att för en blifvande sammanjämkning det möjligen är af större värde, om denna paragraf antages af kammaren med en bestämd lydelse, än om den återremitteras till utskottet.

Under sådana förhållanden ber jag att få återtaga mitt yrkande på återremiss, men jag gör det under förhoppning, att utskottet i alla fall vid ett blifvande sammanjämkningsarbete måtte ägna de synpunkter, som af mig framhållits, tillbörlig uppmärksamhet.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet antog kammaren Kungl. Maj:ts förslag till lydelse af 72 och 73 §§.

74 och 75 §§; öfverskriften till 72—75 §§.

Godkändes.

76 §.

Kungl. Maj:t hade föreslagit, att paragrafen skulle erhålla denna lydelse:

Aktieägares rätt att deltaga i handhafvandet af bolagets angelägenheter utöfvas å bolagsstämma. Där äge hvarje i aktieboken införd aktieägare, som anmäler sig till deltagande i förhandlingarna, rösträtt i enlighet med hvad i 79 § sägs. Åro aktiebrefven ställda till innehafvaren, tillkomme rösträtt i enlighet med hvad i nyssnämnda paragraf sägs enhvar, som anmäler sig till deltagande i förhandlingarna och därvid företer aktiebref eller eljest styrker sin äganderätt till aktie. I bolagsordningen må kunna stadgas, att aktieägare för att vinna rätt till deltagande i förhandlingarna skall hos styrelsen anmäla sig viss tid, högst tre dagar, före bolagsstämman. Meddelas dylikt stadgande, skall i bolagsordning jämväl intagas bestämmelser om kungörande af ort och tid för hållande af sådant styrelsesammanträde, som i 23 § 2 mom. 2 punkten sägs.

Vill någon själf eller genom ombud utöfva rösträtt för aktie, vare han, såframt å bolagsstämman *minst fem aktieägare eller ock aktieägare med sammanlagdt aktiebelopp af minst en tjugonndedel af det å stämman företrädda aktiekapitalet framställt yrkande därom*, pliktig att aflämna en af honom egenhändigt underskrifven försäkran, att han icke under falskt sken af köp, gåfva eller annat aftal åtkommit aktien, utan verkligen är ägare af densamma, och att han ej heller för att kringgå i lag eller bolagsordningen meddelade bestämmelser om rösträtt förvärfvat aktien med skyldighet att åter afyttra densamma. Hvad

Lag om aktiebolag m. m. nu är stadgadt äge ej tillämpning å den, till hvilken aktien öfvergått genom arf, giftorätt eller testamente.

(Forts.)

Skall försäkran afgifvas af förmyndare eller målsman eller eljest af någon, som är satt att företråda ägaren, varde försäkran därefter lämpad.

Med afseende å andra stycket af ifrågavarande paragraf hade i herr *Vennerstens* motion yrkats, att detsamma måtte utgå.

Utskottet hemställde om följande lydelse af paragrafen:

Aktieägares rätt — — — — bolagsstämma. Där äge om *aktiebrefven äro ställda till viss man*, hvarje i — — — — sägs.

Vill någon — — — — å bolagsstämman aktieägare med sammanlagdt — — — — testamente, *ej heller då den uppgifne ägaren af aktien förut å ordinarie bolagsstämma såsom ägare fört talan för samma aktie, såframt ej visas, att därefter förändring i äganderätten till aktien ägt rum.*

Skall försäkran — — — — därefter lämpad.

Herrar *Lindhagen*, *Jansson* i Edsbäcken och *Pettersson* i Södertälje hade uti afgifven reservation hemställt om bifall till andra momentet enligt dess lydelse i Kungl. Maj:ts förslag.

Efter föredragning af paragrafen yttrade

Herr *Lindhagen*: Vid denna paragraf är fogad en reservation af mig samt herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Pettersson* i Södertälje, i hvilken reservation vi yrka bifall till den lydelse andra momentet af paragrafen har enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Så vidt jag kan förstå, är Kungl. Maj:ts förslag vida rationellare än utskottets förslag. Här är ju ej fråga om att bereda en viss minoritet någon rättighet utan att upprätthålla den ordningen, att ingen får rösta utan att han är rätt innehafvare af aktier. Det är en garanti därutinnan, som man här sökt mot missbruk af rösträtten, och denna garanti skulle enligt min uppfattning rätteligen hvarje aktieägare ha rätt att påkalla tillämpningen af. För att emellertid icke en sådan rättighet skulle missbrukas, har Kungl. Maj:t föreslagit, att minst fem aktieägare eller ock aktieägare med sammanlagdt aktiebelopp af minst en tjugonedel af aktiekapitalet skulle erfordras för att påkalla tillämpning af denna garanti. Nu har utskottet strukit denna bestämmelse om fem aktieägare. Vi ha emellertid ansett af nu antydda skäl, att det är på sin plats, att den står kvar.

Vidare har utskottet gjort den ändringen, »om den uppgifne ägaren af aktien förut å ordinarie bolagsstämma såsom ägare fört talan för samma aktie.» En sådan föreskrift har Kungl. Maj:t icke upptagit, och det med rätta. Ty den omständigheten, att en aktieägare obehörigen röstat vid en föregående stämma, bör väl icke berättiga honom att fortfarande göra det. Ty dels kan det hända, att den aktieägare, som vill göra an-

märkning, icke var närvarande vid den stämman, då den andre utöfvade rösträtt första gången, och vidare kan det inträffa, att äfven den, som var närvarande vid det tillfället, icke observerade missförhållandet då, men sedermera kommit under fund därmed, och då bör han enligt vår mening icke frånhändas rättighet att vid det senare tillfället åstadkomma, att rättelse i missförhållandet äger rum.

Jag finner således, att Kungl. Maj:ts förslag i bägge dessa afseenden äger företräde, och yrkar därför bifall till reservationen.

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Pettersson* i Södertälje och *Jansson* i Edsbäcken.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner i ämnet, godkände kammaren Kungl. Maj:ts förslag till lydelse af paragrafen.

77—79 §§.

Godkändes.

80 § föredrogs härefter; och yttrade därvid:

Herr Palme: Jag anhåller att få yrka återremiss af denna paragraf. Det finnes, såsom det förut talats om i dag, en hel mängd bolag, som äro att anse såsom familjebolag, och likaså åtskilliga, hvilkas aktieägare äro endast några få, t. ex. fem — jag är själf med i ett sådant aktiebolag, där aktieägarne äro endast fem. Att för sådana bolag tillämpa hela den vidlyftiga procedur med kallelseåtgärder, som finnas i 80 § föreskrifna, synes mig onödigt.

Jag menar därför, att 80 § bör ändras på så sätt, att, därest samtliga aktieägare i bolaget äro ense därom, de i andra momentet föreskrifna bestämmelserna om kallelse icke behöfva tillämpas.

Jag ber, herr talman, att få yrka återremiss i det af mig angifna syftet.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner dels på godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf, dels ock på paragrafens återremitterande till utskottet, blef paragrafen godkänd med den af utskottet föreslagna lydelsen.

81 §.

Ifrågavarande paragraf hade enligt Kungl. Maj:ts förslag följande lydelse:

Under en vecka närmast före ordinarie bolagsstämma skall förteckning öfver de ärenden, som därvid skola förekomma, genom styrelsens försorg hållas tillgänglig för aktieägarna äfvensom ofördröjligen

Lag om aktiebolag m. m. öfversändas till aktieägare, som med uppgifvande af postadress anhåller därom.

(Forts.)

Skall å stämman förekomma ärende, innefattande förslag till ändring af bolagsordningen, varde den föreslagna ändringen till sitt hufvudsakliga innehåll angifven i förteckningen.

Ärende, som ej varit upptaget å förteckningen, må ej vid stämman företagas till afgörande, där det ej enligt lag eller bolagsordningen skall förekomma å stämman eller omedelbart föranledes af ärende, som där skall afgöras. Utan hinder af hvad sålunda stadgats må dock å stämman kunna fattas beslut om utlysande af extra stämma för behandling af visst ärende.

Aktieägare vare berättigad att få ärende hänskjutet till pröfning å stämman, såframt han hos styrelsen framställer yrkande därom minst tio dagar före stämman.

Utskottet hemställde, att paragrafen måtte godkännas med den ändring, att första punkten af tredje stycket erhöles denna affattning:

Ärende, som ej varit upptaget å förteckningen, må ej *utan samtliga närvarandes samtycke* vid stämman — — — — afgöras.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! I fråga om denna paragraf skall jag be att förkammaren få uttala mina betänkligheter mot den ändring, som utskottet företagit i Kungl. Maj:ts förslag, i det att utskottet velat tillåta, att ärende, som icke varit upptaget å föredragningslistan för stämman, likvisst upptages till omedelbart afgörande, om samtliga närvarande aktieägare sådant medgifva.

Ändringen ser ju ganska oskyldig ut, särskildt som den i denna del återför förslaget till hvad som nu är gällande lag. Men den bestämmelsen har varit föremål för bolagskommitterades synnerliga uppmärksamhet och har väckt deras stora betänklighet. Det kan icke heller nekas, att en dylik bestämmelse medför möjlighet för ett fåtal aktieägare, som händelsevis ensamma äro närvarande vid en stämma, att just på den stämman vidtaga snart sagdt hvilken kupp i afseende å bolagets angelägenheter som helst. Den bestämmelsen är ock enastående för svensk rätt. Motsvarighet finnes ej i någon annan bolagslagstiftning; utan tvärtom, i främmande lagstiftningar går man allestädes ut därifrån, att det snart sagdt ingår i begreppet af ett på bolagsstämma lagligen fattadt beslut, att detta beslut också angår ett ärende, som är å föredragningslista upptaget.

Det är med hänsyn till dessa betänkligheter, som jag för min del vågar hålla före, att den ändring, som utskottet här gjort i Kungl. Maj:ts förslag, icke är välbetänkt.

Herr Zetterstrand: På de skäl, som anförts från statsrådsbanken, skall jag be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som jag anser innebära stora fördelar.

Herr Widén: Herr talman! Inom utskottet hade jag verkligen från början samma mening som den herr justitieministern här framlagt. Men då man för öfrigt inom utskottet som synes enhälligt varit af annan åsikt, så ville jag ej reservera mig. Äfven jag är emellertid som sagdt af den meningen, att Kungl. Maj:ts förslag är bättre.

Ehuru jag icke tror saken vara af någon större vikt, vill jag ej nu motsätta mig det yrkande, som herr Zetterstrand nyss gjorde.

Herr Lindhagen: Jag skall däremot be att få vidhålla utskottets förslag. Det öfverensstämmer med gällande lag, och hvarför jag biträdt det samma är därför, att man ej i detta fall känner till föremålet för lagstiftningen. Här komma vi åter in på skillnaden mellan stora och små bolag. Det finns ingen utredning om huru stor verksamhet de små bolagen ha, hvad de omfatta, huru de måste ledas och i hvad hänseende de stå nära de ekonomiska föreningarna. Det är klart, att i de små bolagen, som skötas af menige man utan större formella färdigheter, kan man så lätt glömma att föra upp på föredragningslistan något som behöfver förekomma vid någon bolagsstämma, och under sådana förhållanden är det, tror jag, bättre och tryggare, att bestämmelsen står kvar från gällande lag, så att när man uteglömt något ärende eller det yppas nya brådskande frågor, man då också har rätt att företaga dessa till afgörande. Det har visserligen, sade herr justitieministern, mött stora betänkligheter, men de ha varit af teoretisk art, och det har icke kunnat påvisas, att gällande lag ledt till allmänna missbruk. Men hvilka svårigheter en sådan här bestämmelse skulle medföra för små bolag, kan icke öfverskådas. Vi ha därför tyckt, att det är tryggare att bibehålla gällande lag än att gå in på den kanske teoretiskt riktigare bestämmelsen, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det är ur de små bolagens synpunkt jag sett saken.

Grefve R. Hamilton: Herr talman, mina herrar! Skall denna lag fylla den uppgift, som här frambällits, nämligen att skydda en del aktieägarers rätt mot andra, som vilja slå sig på jobberi och dylikt, så synes det mig alldeles omöjligt att ändra det kungl. förslaget, ty i annat fall måste ju aktiägarne vara närvarande vid hvarje bolagsstämma för att skydda sin rätt. Som Kungl. Maj:t här föreslagit, kunna ju aktiägarna i kallelsen till stämman se, hvilka ärenden som skola förekomma, och infinna sig kanske icke, ty de se, att de ärenden, som skola afgöras vid stämman, äro sådana, att deras frånvaro icke kan skada dem. Men skulle nu stämman ha rättighet att besluta om andra frågor än de, som äro kungjorda i kallelsen, ja, då kunna de ofta komma till korta.

Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Djursätra, *Ström* i Transtrand, *Andersson* i Skifarp, *Jeansson* i Kalmar, *Åkerlund* och *Erlansson*.

Herr Sandström: I likhet med de flesta föregående talarna är också jag af den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag har ett be-

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

stämmt företråde framför utskottets. Men jag vill å andra sidan medge, att herr Lindhagens invändning, att det komme att leda därtill, att i vissa fall ett i föredragningsordningen aflömdt ärende, som borde förekomma på stämman, icke därför kan förekomma; jag medger, att denna invändning äger ett visst berättigande. Jag tror dock å andra sidan, att detta förhållande icke har någon större praktisk betydelse. Jag tror, att det i praktiken kommer att bli ungefär såsom det hittills varit, nämligen att om det så är, att alla å bolagsstämman närvarande medgifva, att ett sådant ärende får upptagas, så tar nog bolagsstämman den risken att taga upp ärendet och fatta beslut. Risken är endast den, att beslutet kan öfverklagas inom 2 månader. Är det så, att beslutet blir öfverklagadt, så blir det upphäfdt, därför att det ej varit i laga ordning fattadt, men har beslutet icke verkat kränkande för någons intressen, så bryr sig ingen om att klandra detsamma och då blir det bestående.

Jag tror därför icke, att den gjorda invändningen har så stor praktisk betydelse, utan ber att få instämma med de talare, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å dels godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf, dels ock godkännande af Kungl. Maj:ts förslag, blef sistnämnda förslag af kammaren antaget.

82—85 §§; öfverskriften till 76—85 §§.

Godkändes.

Kungl. Maj:t hade föreslagit att 86 § skulle lyda sålunda:

Ansvarsfrihet må ej anses vara styrelsen beviljad, såframt aktieägare med ett sammanlagdt aktiebelopp, utgörande minst en *tiondedel* af hela aktiekapitalet, röstat däremot.

Äro aktiebrefven ställda till viss man, må dock, där den eller de, som röstat mot ansvarsfrihets beviljande, äro i minoriteten, i ofvannämnda aktiebelopp ej inräknas aktie, som aktieägare bekommit annorledes än genom arf, giftorätt eller testamente, utan så är, att han sedan minst sex månader före den stämman, där förvaltningsberättelsen framlades, varit i aktieboken införd såsom ägare af aktien.

Varder talan å förvaltningen under den tid förvaltningsberättelsen omfattar ej anställd inom *ett år* från det berättelsen framlades å bolagsstämman, vare så ansedt, som om ansvarsfrihet blifvit styrelsen beviljad.

Utän hinder däraf, att ansvarsfrihet beviljats, må sådan talan å förvaltningen, som grundas därpå, att styrelseledamot begått brottslig handling, kunna mot honom anställas, där ej ansvarsfriheten uppenbarligen afsett äfven den handling.

Enligt utskottets förslag skulle det i första stycket af paragrafen förekommande ordet »*tiondedel*» utbytas mot »*tredjedel*» samt de i tredje stycket förekommande orden »*ett år*» mot »*sex månader*».

Reservationer hade afgifvits af:

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

herrar *Widén, Lindhagen, Jansson* i Edsbäcken, *Ersson* och *Pettersson* i Södertälje, hvilka hemställt, att i afseende å första stycket Kungl. Maj:ts förslag måtte bifallas;

herrar *Berggren* och *Olsson* i Broberg, som ansett, att första stycket bort erhålla följande lydelse:

Ansvarsfrihet må ej anses vara styrelsen beviljad, såframt aktieägare med ett sammanlagdt aktiebelopp, utgörande minst *en femtedel* af hela aktiekapitalet, röstat däremot; samt

herr *Lindhagen*, hvilken föreslagit, att tredje stycket måtte bibehållas i den af Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

På herr talmannens förslag beslöt kammaren, att af förevarande paragraf hvarje stycke för sig skulle föredragas.

I enlighet härmed föredrogs nu *första stycket*; och yttrade därvid:

Herr *Widén*: Som herrarna finna, har utskottet här gjort en ändring i första stycket. Det stod förut enligt Kungl. Maj:ts förslag: »Ansvarsfrihet må ej anses vara styrelsen beviljad, såframt aktieägare med ett sammanlagdt aktiebelopp, utgörande minst *en tiondedel* af hela aktiekapitalet, röstat däremot».

Detta har af utskottet ändrats till *en tredjedel*. Den rättighet, som man har velat tillerkänna minoriteten att göra sin rätt gällande emot en styrelse, som enligt dess mening icke tillvaratagit bolagets intressen, blir härigenom väsentligen minskad. En tredjedel torde icke vara så lätt att åstadkomma i sådant fall, då majoriteten är skäligen kompakt.

Därför skall jag för min del be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i detta stycke.

Vidare anfördes ej. Efter det herr talmannen framställt propositioner i ämnet, godkände kammaren den affattning af första stycket, som af Kungl. Maj:t föreslagits.

Andra stycket, som härefter föredrogs, godkändes enligt utskottets förslag.

Vid föredragning härpå af *tredje stycket* lämnades på begäran ordet till

Herr *Lindhagen*, som anförde: I den kungl. propositionen är det föreslaget, att talan å förvaltning skall anställas inom ett år från det berättelsen framlagts. Denna tidsbestämmelse af ett år är hämtad från analoga fall i vår lagstiftning. Det är en generell föreskrift i handelsbalken att klander å sysslomäns redovisning skall göras inom ett år efter redovisningens afgifvande, enahanda bestämmelse gäller om förmyndare, gällande aktiebolagslag har precis samma bestämmelse,

Lag om aktiebolag m. m. bankbolagslagen och försäkringslagsstiftningen hafva också ett år och så vidare. Att nu i denna speciallag afvika från en sådan allmän civilrättslig princip och ryckvis i stället föreslå 6 månader just för aktiebolagslagen tycker jag icke öfverensstämmer med sunda lagstiftningsprinciper. Det hela har tillkommit så, att det var några som tyckte, att denna rätt för minoriteten att väcka klandertalan var betänklig, och då föreslogs det, att man kunde modifiera denna rätt genom att ge minoriteten en kortare tid t. ex. 6 månader. Det såg då emellertid illa ut att ge majoriteten ett år och minoriteten 6 månader, och därför smälldes man till med 6 månader för allesammans.

Är ett år för lång tid för nutida förhållanden för klander af sysslomans redovisning, så må saken öfvervägas vid en revision af handelsbalken och då motsvarande ändring göras i alla speciallagar, men att denna speciallag skall skylta med en annan lagstiftning än andra lagar, finner jag olämpligt och yrkar därför bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Vidare yttrade:

Herr Widén: Beträffande detta, så kan ju den siste ärade talaren hafva rätt i fråga om de principer, som han framhållit. Emellertid är det praktiska skäl, som här föranledt den ändring utskottet föreslagit, och det är, att då man inför denna rätt får en minoritet, så kan det tänkas att, om den icke behöfver anställa talan förrän inom ett år, styrelsen hela tiden får vara i ovisshet, huruvida ansvarsfrihet följer eller ej ända till nästa bolagsstämma, vid hvilken ansvarsfrihet ånyo kan vägras utan att några skäl behöfva anföras. Och så kan på detta sätt styrelsen komma att från år till annat vara utan ansvarsfrihet; och detta är naturligen högst olämpligt.

Nu är det sant, som den siste talaren sade, att när det här förslaget framställdes, så var det egentligen afsedt för de fall att ansvarsfrihet vägrades af en minoritet, men det befanns lättare att skriva, om man gjorde stadgandet allmänt så som nu skett. Det må för öfrigt vara hur som helst med principen, så får det väl ändå erkännas, att under nuvarande förhållanden bör 6 månader vara alldeles tillräckligt för att hinna anställa talan. Därest det är allvar med ansvarsfrihetsvägran och den icke bara är trakasseri, så bör man kunna vara färdig att anställa talan inom 6 månader.

Nu skulle jag likväl icke så mycket hållit på det där — vi få i alla fall sammanjämka paragrafen — men jag anser för min del det blir lättare komma till rätta med jämkningen, om vi taga utskottets förslag, och skall jag därför be att få yrka bifall till detta.

Herr Lindhagen: Den siste talaren angaf mycket riktigt, såsom han framställde saken, att det befanns »lättare att skriva» som utskottet gjort, och därför var det som man tog samma tidsbestämmelse för majoriteten som för minoriteten. Men det går väl icke an, att för den lätthetens skull nyckfullt afvika från den allmänna principen. Om man vill ha kortare tid för minoriteten, så bör man enligt min uppfattning skriva detta för minoriteten, men hvarför skall majoriteten få en sär-

skild ställning mot alla andra i detta afseende? Jag måste därför vid- *Lag om aktie-*
hålla min uppfattning. *bolag m. m.*

(Forts.)

För öfrigt är det väl icke så stora praktiska skäl, som ligga bakom ens en tidsförkortning för minoriteten. Det var det uppkonstruerade fallet att en minoritet, som man var så rädd för, misstänktes för att hvarvart enda år ställa till med dechargevägran och hot om rättegång. Detta är ett faktiskt framkonstrueradt fall. Jag tycker, att om man verkligen hade skrivit 6 månader för de händelser, som afses, nämligen för minoriteten, så kunde det ha varit någon reson däri, ehuru dock mycket liten. Men, som utskottet nu föreslår, tycker jag icke att det finnes någon reson alls. För öfrigt har jag och ej heller utskottets öfriga ledamöter varit i tillfälle att med vederhäftighet kunna bedöma huruvida ett år i allmänhet är för lång tid för klandertalan mot sysslomans redovisning. Den saken får väl undersökas noggrannare än utskottet haft tillfälle att göra.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Af de praktiska skäl, som herr Widén anført, skall jag be att få ansluta mig till dem, som yrkat bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde i öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena propositioner dels på godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande stycke, dels på godkännande af det förslag till lydelse af nämnda stycke, som framställdes af Kungl. Maj:t; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid af herr Lindhagen, till följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner lagutskottets förslag till lydelse af 86 § tredje stycket i förevarande lag om aktiebolag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den af Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen af nämnda stycke.

Voteringen utvisade 131 ja mot 67 nej; vid hvilken utgång kammaren således godkänt utskottets förslag till lydelse af ifrågasvarande stycke.

Slutligen föredrogs *fjärde stycket*, och godkände kammaren därvid utskottets förslag.

87 §.

Kungl. Maj:t och utskottet hade föreslagit följande lydelse af paragrafen:

Har å bolagsstämma, där styrelsens förvaltningsberättelse fram-

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

lagts, eller å sådan fortsatt stämma, som i 85 § sägs, ansvarsfrihet ej blifvit beviljad, äge aktieägare med aktiebelopp, hvarom stadgas i 86 § 1 och 2 mom., å bolagets vägnar föra talan å förvaltningen. Samma lag vare i fråga om anställande af sådan talan å förvaltningen, som enligt 86 § 4 mom. må anställas utan hinder däraf, att ansvarsfrihet beviljats.

Beträffande förevarande paragraf hade herr *Sandström* uti sin motion hemställt om sådant tillägg, att om klandertalan å förvaltningen anhängiggjorts af en grupp af aktieägare, representerande det föreskrifna minimibeloppet en tiondedel af aktiekapitalet, och en eller flere af aktieägarna därefter frånträdit sin talan, sådaut icke måtte för öfriga klandrande aktieägare utgöra hinder att fullfölja rättegången, utan afseende på om de tillsammans fortfarande ägde en tiondedel af aktiekapitalet eller icke.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr *Sandström*: Herr talman! I denna paragraf berättigas en minoritet med ett aktiebelopp, uppgående till minst $\frac{1}{10}$ af hela aktiekapitalet att föra klandertalan mot styrelsens förvaltning. Men paragrafen medger, att sedan sådan klandertalan blifvit anställd, så skall, därest en eller annan af dem, som instämt klandertalan, nedlagt sin talan, och de, som fullfölja målet, därigenom komme att icke representera det stadgade minimum af aktiebeloppet, hela rättegången förfalla. Det är gifvet, att därigenom öppnas möjligheter för en styrelse, hvars förvaltning klandras, att köpa in så stor del af det aktiebelopp, som står bakom de klandrande, att dessa icke längre representera $\frac{1}{10}$ af aktiekapitalet, och på detta sätt få hela rättegången att förfalla. Det är klart, att ett sådant förfarande icke kommer att praktiseras i annat fall, än när styrelsen ser, att rättegången tenderar att utfalla till dess nackdel. När man nu betänker, att dylik rättegång instämmer i bolagets intresse, och att det belopp, som styrelsen kan komma att i skadeståndsväg erlägga, skall tillfalla bolaget, så vore det väl bra odiöst, om rättegången skulle kunna göras illusorisk genom ett dylikt förfarande. Det förefaller som om denna lag, hvars syfte ju till hufvudsaklig del går ut på att förebygga illojalt förfarande och kränkning af aktieägares rätt, på detta ställe nästan direkt skulle inbjuda till illojalitet. Nu vet jag ju, att genom den af mig föreslagna ändringen, som innebär, att talan, sedan den en gång är anställd af aktieägare med stadgad minimibelopp af aktiekapitalet, skulle få fullföljas äfven om en eller annan frånträder sin talan, så att de återstående icke motsvara det stadgade minimibeloppet, den påföljden skulle kunna uppkomma, att därest en eller flera aktieägare af rent lojala bevekelsegrunder, därför att de insett, att deras talan är obefogad, nedlägga processen, rättegången ändå skulle kunna fullföljas af de öfriga. Jag medger att den konsekvensen kan komma att föreligga, men jag anser icke, att den innebär någon synnerlig fara i jämförelse med den, som följer af att minoriteten skulle kunna af styrelsen förhindras att fullfölja sin talan. Och det är gifvet, att när en del af minoriteten

på grund af dylika skäl nedlägger sin talan, så är rättegången mot bolaget i regel hopplös och resultatet af målets fullföljande af de öfriga blir då blott, att minoriteten förlorar rättegången och får betala rättegångskostnaderna.

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

Jag yrkar därför, att till paragrafen göres följande tillägg: »Sedan talan blifvit anställd, må den omständigheten, att en eller flera af de aktieägare, som anställt talan, afstå från fullföljd af densamma, ej utgöra hinder för öfriga aktieägare att fullfölja talan, ändock att deras sammanlagda aktiebelopp är mindre än här ofvan sagts».

Herr Pettersson i Södertälje: Jag kan icke neka till, att det är åtskilligt, som talar för det af herr Sandström framställda förslaget. Det har jag för öfrigt ansett hela tiden, fastän jag inom utskottet böjde mig för majoritetens mening i detta fall. Om man tänker på, att minoritetens rätt att föra talan mot styrelsens förvaltning väl får anses som en af hörnstenarna i förslaget, men att denna rätt skulle kunna göras illusorisk genom sådana åtgärder, som herr Sandström påpekat, så förefaller det mig, att det borde tagas i öfvervägande, om man icke borde tillmötesgå det yrkande, han framställt, hvarför jag, herr talman, ansluter mig till detsamma.

Herr Widén: Herr talman! Äfven jag skall be att få instämma i den näst föregående talarens yrkande.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet godkände kammaren paragrafen med det af herr Sandström under öfverläggningen föreslagna tillägget.

88—90 §§; öfverskriften till 86—90 §§; 91—94 §§; öfverskriften till 91—94 §§; 95 §.

Godkändes.

§ 96.

Enligt Kungl. Maj:ts af utskottet biträdda förslag skulle 96 § lyda sålunda:

Har bolagsstämma bestämt arfvode åt styrelseledamot, revisor eller tjänsteman i bolaget eller eljest åt någon för fullgörande af honom meddeladt uppdrag, äge aktieägare med ett sammanlagdt aktiebelopp af minst en tiondedel af hela aktiekapitalet, där arfvodet förmenas vara för högt bestämdt, att inom två månader från beslutets dag eller, där bolaget då ej var registrerad, från dagen för registreringen hos rätten eller domaren göra ansökning om pröfning af arfvodets storlek; och äge rätten, där arfvodet uppenbarligen finnes vara bestämdt till oskäligt belopp, att efter vederbörandes hörande göra jämkning däri.

Herr Vennersten hade i sin uti ämnet väckta motion hemställt, att denna paragraf måtte uteslutas.

Lag om aktiebolag m. m.

(Forts.)

Sedan paragrafen föredragits, lämnades ordet till

Herr Vennersten, som anförde: Jag har äfven rörande denna paragraf framställt ett förslag, nämligen att den måtte utgå. Det är ju ofta så, att ett stort bolag måste se till, att det kan få en första klassens kraft som ledare af företaget, och det händer ofta, att man måste försöka förmå denna kraft att antaga kallelsen genom att göra ett anbud, som kan synas utomstående mycket högt; man behöfver icke ha stor erfarenhet inom hithörande områden för att kunna bekräfta, att hvad jag sagt är öfverensstämmande med verkligheten. Nu synes det mig, som om det vore eu synnerligen farlig bestämmelse att åt en obetydlig minoritet inom bolaget inrymma befogenhet att draga en dylik fråga under domstols pröfning. Man kan föreställa sig, att då i sådant fall som det åsyftade man söker att skaffa sig en duktig man som ledare, denne kan draga i betänkande att antaga platsen, enbart af det skäl, att arfvodesbestämmelsen kan blifva föremål för domstols behandling. Och denna olägenhet synes mig så betydande, att jag vågar tro, att ändring här är absolut nödvändig. Jag inser dock, att då ingen af kammarens ledamöter reserverat sig till förmån för min framställning, jag icke har mycket att vinna genom att jag ytterligare söker förklara, hvarför jag anser ändring nödvändig. Jag har anfört hvad jag här sagt i den förhoppningen, att, om Första kammaren beslutar att utesluta denna paragraf, en blifvande sammanjämkning skulle kunna åstadkomma någon rättelse i den riktning, som jag anser vara lämplig. Utskottet har visserligen sagt, att de stora olägenheter, som ha förekommit, väga så tungt, att paragrafen därför bör kvarstå; men jag har förut anfört ett skäl, som enligt mitt förmenande väger tyngre, nämligen det, att det kan vara fullständigt omöjligt att få den man, som ett bolag behöfver, därest denna bestämmelse får kvarstå, såsom den nu är affattad i 96 paragrafen. Och jag vill särskildt betona till någon ledning för ett blifvande sammanjämkningsförsök, att hela vår industriella utveckling beror därpå, att vi på dessa högsta platser få verkligt dugande män. Det går då icke an, enligt mitt förmenande, att ställa det så, att dessa män tveka eller kanske neka att antaga kallelsen till ledare för dylika betydande affärer.

Jag skulle kunna draga fram exempel både från Sverige och utlandet, som ådagalägga, att man bör gå tillväga med en viss försiktighet, men på nyss anförda skäl skall jag, herr talman, nu icke framställa något yrkande.

Härpå yttrade

Herr Sandström: Herr talman! Om jag trodde att denna bestämmelse skulle få de verkningar, som den siste talaren fruktade för, skulle jag hysa mycket stora betänkligheter mot densamma. Men jag är fullkomligt öfvertygad om, att man kan ha det förtroendet för våra domstolar, att en domstol, i det fall att en kunnig chef anställts för ett bolag äfven mot mycket högt arfvode, dock icke gör någon ändring i detta arfvode, så snart domstolen finner, att det är rent och klart spel, och att lönevillkorens bestämmande icke afsett att främja

annat syfte än tillgodoseende af bolagsintresset. Det är nämligen helt andra förhållanden, som denna paragraf afser att träffa.

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

Jag skall be att få berätta för herr Vennersten en historia, om huru det i sådant fall kan gestalta sig.

För några år sedan kom en person och köpte aktiemajoriteten i ett litet bolag i min hemort, som under normala förhållanden gaf ett eller ett par tusen kronor i behållning — det var som sagdt, ett ganska litet bolag. Men under åtskilliga år hade bolaget gått med förlust, och det befann sig i en dålig ställning. Mannen i fråga hade misstagit sig ifråga om aktiernas värde och betalt dem till pari, men sedan kom han underfund med detta sitt misstag och insåg, att han gjort en mycket dålig affär. För att i möjligaste mån taga skadan igen, förfor han på följande sätt. Bolagets verkställande direktör hade förut varit aflönad med 1,000 kronor. Den nye majoritetsinnehafvaren lät bolagsstämman höja arfvodet till 5,000 kronor och välja sig själf till verkställande direktör. Han åt på detta sätt upp årsvinsten några gånger om, och så gick det en liten tid. Inom kort efteråt måste bolaget träda i likvidation och realisera sina tillgångar. Han fick visserligen då icke igen *alla* sina penningar, men han fick igen så mycket, som bolaget kunde lämna, ty de andra aktieägarna fingo icke ett enda öre. Gentemot ett dylikt förfarande står man med nu gällande lag rättslös. Men just i ett sådant fall som detta böra aktieägarna kunna få gå till domstol för att få ett skäligt arfvode bestämdt.

Jag vill nu också påpeka ett annat förhållande, som herrarna nog känna till. Man ser allt emellanåt i tidningarna annonser om att aktier äro till salu, men särskildt aptitliga äro annonser om att en *aktiemajoritet* är till salu. Är det då fråga om ett bolag, som utgör en någorlunda god affär, kan man lätt få sin goda bärning genom att låna upp pengar och köpa in aktiemajoriteten. Man låter blott välja sig till chef för bolaget och fixera arfvodet tillräckligt rundligt, ty det är ingenting som hindrar, att arfvodet för styrelsen och verkställande direktören bestämmes före styrelsevalet, och då finnes således full ojäfvighet hävidlag. Detta praktiseras rätt ofta. I sådana fall, då arfvodet bestämts till oskäligt belopp, är det alldeles nödvändigt att det finnes en instans, till hvilken man kan gå för att få skydd åt den exploaterade minoriteten, och det är i sådana fall man kan förvänta, att domstolen skall ävägabrinda rättelse. I alla andra fall däremot bör det kunna bestämmas huru höga löner som helst, där nämligen ingen anledning förefinnes, att arfvodets bestämmande till högt belopp dikterats af syfte att gynna någon af majoritetsinnehafvarne eller någon dessa närstående. I sådana fall kan jag icke tänka mig att någon ändring och jämkning skall kunna ifrågakomma, och jag tror därför, att de farhågor herr Vennersten uttalade icke ha någon verklig grund.

Herr Vennersten: Jag ber blott att få säga, att jag har mycket klart för mig, att sådana olägenheter, som den senaste talaren påpekade, verkligen förekomma, och jag vet sålunda också, att en styrelse kan missbruka sin makt. Men jag tror, att det finnes vissa andra korrektiv mot detta — särskildt publiciteten. Och hvad jag är

Lag om aktie-
bolag m. m.
(Forts.)

alldeles säker på, det är, att, om dessa bestämmelser oförändrade komma att kvarstå, kunna de lägga hinder i vägen för att ett bolag får den rätte mannen, då han som bäst behöfves; och, såvidt jag förstår, kan denna olägenhet, rent nationalekonomiskt sedt, väga ofantligt mycket tyngre än de olägenheter, som den senaste ärade talaren påvisade.

Jag har intet yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

Öfverskriften till 95 och 96 §§; 97—119 §§; öfverskriften till 97—119 §§; 120—131 §§; öfverskriften till 120—131 §§.

Godkändes.

132 §.

Uti Kungl. Maj:ts förslag till lydelse af förevarande paragraf hade straffsatsen för vissa i paragrafen angifna förseelser bestämts till böter från och med femtio till och med tio tusen kronor eller fängelse.

Utskottets förslag upptog straffsatsen till böter från och med femtio till och med två tusen kronor eller fängelse.

Vid paragrafen hade fogats reservationer af

herr *Widén*, som ansett, att straffsatsen i Kungl. Maj:ts förslag bort behållas oförändrad; och

herr *Lindhagen*, som hemställt, att i utskottets förslag fängelse måtte utgå ur straffskalan och straffet således bestämmas till: »böter från och med femtio till och med tvåtusén kronor».

Efter paragrafens föredragning lämnades på begäran ordet till

Herr *Lindhagen*, som anförde: Enligt gällande lag är straffbestämmelsen böter från och med 50 kronor till och med 2,000 kronor. Nu har Kungl. Maj:ts förslaget, att straffet skall höjas till böter från och med 50 till och med 10,000 kronor eller fängelse. Det är sålunda en afsevärd straffskärpning. Den straffbestämmelse, som nu är gällande, återfinnes i lagstiftningen för försäkringsbolag och för bankbolag och säkerligen på flera andra områden, så att detta är någonting enastående högt. Och om man antager denna straffbestämmelse, kommer den sedan att gå igen i en mängd lagar på dessa områden.

Nu har utskottet i denna punkt återställt straffsatsen till 2,000 kronor, så vidt det gäller böter, men bibehållit fängelsestraffet.

Jag skall bedja att för min del få yrka bifall till den gällande bestämmelsen eller sålunda att straffet bestämmas till böter från och med 50 till och med 2,000 kronor. Denna straffsats skall för öfrigt tillämpas endast då icke strafflagen stadgar strängare straff, och jag tycker att det är föga tidsenligt, att man skall höja straffskalan. Snarare borde väl tiden vara mogen för så mycken humanitet i detta afseende, att man kunde vara nöjd med det gamla straffet. Jag tycker, att det strider mot vår tid att på detta sätt utan särskildt skäl, såvidt jag förstår, höja straffet så högt, som här skett, och i all synnerhet att stadga fängelsestraff.

Jag yrkar, att gällande lags straffbestämmelse måtte bibehållas *Lag om aktiebolag m. m.* och att sålunda ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse: Med böter från och med 50 till och med 2,000 kronor straffes etc. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Pettersson i Södertälje: Det är visserligen sant, att det i allmänhet icke är önskvärdt att skärpa straffskalan för brott, men det händer ju i allt fall emellanåt, att brott af det ena eller andra slaget förekomma i så stor utsträckning, att det för samhället framstår såsom en tvingande nödvändighet att genom strängare straff inskrida mot den samhällsfara, som sålunda yppat sig. I olikhet med herr Lindhagen tror jag därför icke, att utvecklingen oafbrutet kan gå i riktning mot mildare straff.

Redan aktiebolagskommittén har föreslagit införande af fängelsestraff för vissa svårare fall af brott mot denna lag, och såväl lagrådet och Kungl. Maj:t som utskottet hafva anslutit sig till detta förslag. Jag vill erinra om, att det här är fråga om sådana handlingar som att mot bättre vetande afgifva oriktiga uppgifter, af hvilka andra människors ekonomiska väl och ve kan vara beroende. Det kan icke anses orimligt att för sådana brott ifrågasätta fängelsestraff såsom ett alternativt straff. Om man jämför denna straffbestämmelse med de straff, som redan nu i vår strafflag förekomma för svårare egendomsbrott, så tror jag, att man skall finna det väl motiveradt att här upptaga fängelse i straffsatsen.

Beträffande det bötesstraff, som kan träffa dessa förseelser, har utskottet nedsatt det maximum, som i detta hänseende föreslagits af Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t hade föreslagit ett straffmaximum af 10,000 kronor, men utskottet har ansett, att det kunde vara tillräckligt med samma belopp, som härutinnan gäller enligt 1895 års aktiebolagslag, eller 2,000 kronor. Ett så högt bötesmaximum som 10,000 kronor kan visserligen i och för sig med hänsyn till ifrågavarande förseelser möjligen anses riktigt, men står i allt för stor strid med de bötesbestämmelser, som för öfrigt äro gällande i vår rätt.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag utgår från, att den straffsats, som sattes år 1905 för dessa förseelser, då ansågs skälig och att icke den siste talaren menade, att man då misstagit sig och tagit för lågt straff, utan att det då ansågs lagom. Hvad har sedermera inträffat, som gjort, att man behöfver skärpa straffet? Icke annat än en teoretisk spekulation. Det står någonstans i kommitténs förslag, att eftersom aktiebolagsrörelsen antagit så stora proportioner, måste man höja straffet. Det är ingen logik i detta. Det har icke visat sig, att det behöfves större straff, och då behöfver man ej stadga högre straff. Jag tycker att detta bör vara en grundläggande princip för lagstiftningsarbetet på detta område.

För öfrigt skall jag tillägga, att om man skall skärpa straffet, hade det varit bättre att bibehålla maximum för bötesstraffet till 10,000 kronor än att upptaga fängelsestraff, därför att domstolarna i det längsta

Lag om aktiebolag m. m. (Fort^s.) draga sig för att ådöma de personer, om hvilka det här är fråga, frihetsstraff, om de kunna komma ifrån det, och är då bättre att taga ett högre bötesstraff. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag kan ej finna, att herr Lindhagen har rätt i att det är teoretiska spekulationer, som föranledt yrkandet om införande af fängelsestraff för ifrågavarande slags brott. Det är tyvärr icke några teoretiska spekulationer, som här gifvit uppslaget, utan en bitter erfarenhet af hvad som förekommit i vårt affärlif.

Nu sade herr Lindhagen, att om man haft den erfarenheten, så skulle man infört detta straff redan 1895. Jag tror visserligen, att ifråga om aktiebolag svindlerier och bedrägerier nog förekommit äfven före år 1895, men jag vågar tro, att särskildt efter den tiden dylika brott förekommit i så stor utsträckning, att införandet af ett strängare straff nu kan anses väl motiveradt.

Herr Lindhagen: Det förekommer visserligen svindlerier på aktiebolagsområdet, och det har det gjort förut. Men jag vill hafva det arrangeradt på det sättet, att om förseelsen icke faller under någon strafflagsbestämmelse, det icke skall stadgas strängare straff än enligt nu gällande straffbestämmelser. Aktiebolagskommittén säger icke, att den har erfarenhet om att just sådana brott, som skulle hemfalla under strafflagen, fått för låga straff, utan säger blott helt allmänt, att man får antaga, att, då aktiebolagens verksamhet utsträcker, så kan straffet också utsträckas. Aktiebolagens verksamhet blir större och då blir det tillfälle att göra brott i större skala. Herr Petterssons i Södertälje antagande är för tillfället uppfunnet, men det beror väl på, att han hört talas om saken i tidningarna. Man skojar mycket inom aktiebolagens område, men det gör man på många andra områden, utan att det därför behöfver stadgas högre straffbestämmelser.

Herr Widén: Såsom herrarna finna af förteckningen på reservationer, har jag reserverat mig mot denna paragraf, i det jag anser, att Kungl. Maj:ts förslag bort oförändradt bifallas och att man sålunda bort gå upp till 10,000 kronor såsom bötesmaximum samt bibehålla fängelsestraffet.

Nu skall jag icke framställa något yrkande i den förra delen, därför att jag tror, att jag icke skulle vinna något gehör. Men jag anser, att det vore principiellt riktigt att här sätta bötesstraffet så högt, icke därför att jag tror, att domstolarna skola ådöma detta straff annat än i sällsynta undantagsfall; men det är enligt min mening riktigt, att den straffpåföljd som skall drabba dem, som göra sig skyldiga till här ifrågavarande brott, kan mätas i förhållande till de tillgångar de hafva att betala med; och därest så må ske, måste i vissa fall böterna kunna sättas betydligt högt. Från hufvudsakligen samma synpunkt synes det mig ock riktigt att här hafva äfven straffsatsen fängelse. Jag tror, att många af de brott, som här stå upptagna, komma bra nära sådana brott, som ingå i 22 kap. strafflagen, och det kan mången gång vara fråga om, huruvida de falla under förevarande straffbestämmelse eller under nämnda kapitel. Jag tror därför, att det är riktigt, att vi här

behålla straffsatsen fängelse, och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Lag om aktiebolag m. m.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, samt herr talmannen framställt propositioner på dels godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf, dels ock godkännande af samma förslag med den ändring däri, som föreslagits i den af herr Lindhagen vid paragrafen afgifna reservationen, blef utskottets berörda förslag af kammaren godkänt.

133 och 134 §§; öfverskriften till 132—134 §§; 135—140 §§.

Godkändes.

141 §.

Utskottet hade såsom mom. 10 i sitt förslag infört en i Kungl. Maj:ts förslag ej upptagen bestämmelse så lydande:

10) Hvad i 76 § 2 och 3 mom. stadgats skall äga tillämpning endast där bolagsordningen innehåller bestämmelse i det hänseende, som i 79 § 4) sägs.

Beträffande förevarande paragraf hade reservation afgifvits af herrarna *Widén, Bergendahl, Pettersson* i Södertelje, *Jansson* i Edsbäcken, *Ersson* och *Lindhagen*, hvilka ansett att hvad utskottet under 10) hemställt icke bort intagas i förslaget och att till följd häraf paragrafens följande stycke bort erhålla nr 10).

Paragrafen föredrogs; och anförde därvid

Herr Widén: Herr talman! Såsom herrarna finna, har denna paragraf undergått några ändringar och tillägg. I afseende å ett af dessa tillägg, nämligen det som står i mom. 10 i utskottets förslag, skall jag be att få yrka, att det uteslutes. Nu har Andra kammaren med afseende å § 76 bifallit en reservation, som afgifvits af herr Lindhagen m. fl.; och det har således strukits en del af det stycke, som det nu ifrågavarande momentet i § 141 syftar på. Måhända skulle det rent af blifva än olämpligare med hänsyn till kammarens nämnda beslut att hafva kvar detta moment. Men dessusom är enligt mitt förmenande detta moment alldeles oriktigt, äfven om utskottets förslag i § 76 tagits oförändradt af kammaren.

Anledningen till stadgandet i 76 § af rättighet att påkalla en försäkran från den som gör anspråk på att rösta vid bolagsstämma, att han såsom ägare innehar de aktier, för hvilka han vill utöfva rösträtt, är icke blott den omständigheten, som utskottet förmenar, nämligen att en aktieägare icke får rösta för mer än en femtedel af det å stämman företrädda aktiekapitalet; utan det finnes äfven andra stadganden om rösträtten å bolagsstämma, som kunna föranleda behöfligheten af en dylik säkerhetsåtgärd, såsom t. ex. de i 91 § förekommande bestämmelserna om kvalificerad majoritet. Äfven med afseende å dessa be-

Lag om aktie- stämmelser kan det naturligtvis vara af stor vikt att en sådan försäkran, bolag m. m. som nyss är nämnd, afgifves.

(Forts.)

Jag anser således, att momentet hade varit fullkomligt oriktigt, äfven om § 76 af kammaren antagits enligt utskottets förslag. Men då den nu är antagen i enlighet med herr Lindhagens reservation, blir det ännu mera olämpligt att hafva kvar den.

Jag skall därför be att få yrka bifall till min med fleras reservation i afseende å detta moment. I öfrigt yrkar jag bifall till paragrafen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag borde äfven hafva haft en annan reservation, och jag vill tillkännagifva, att den afser äfven 9:de punkten i denna paragraf. Jag har nämligen ansett, att vissa af de framkomna ändringarna icke hunnit att på den korta justeringstiden tillfredställande affattas. Och bland dem är reservationen beträffande äfven 9:de punkten. Om den är riktigt affattad eller icke förs jag icke säga, och jag tror icke heller, att någon i utskottet vet det.

Emellertid skall jag be få instämma med herr Widén.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet godkändes paragrafen med den ändring, som förordats af herr Widén m. fl. i deras vid paragrafen afgifna reservation.

Öfverskriften till 135—141 §§; rubriken.

Godkändes.

Härefter föredrogs *förslaget till lag om vissa ändringar i lagen om handelsbolag och enkla bolag den 28 juni 1895*; och blef ifrågasvarande lagförslag af kammaren godkändt.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom ofvan angifna beslut.

§ 2.

Herr stadsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter handlanden *Edvard Alarik Hernqvist* från Källby socken.

Denna proposition bordlades på begäran.

§ 3.

*Ang. om-
organisation
af naviga-
tionskolorna.*

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation af navigationsskolorna samt fyra i ämnet väckta motioner.

I en till Riksdagen den 11 mars 1910 aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling hänvisad proposition (nr 103), hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att godkänna ett i propositionen intaget förslag till stat för navigationsskolorna i riket att tillämpas från och med år 1911.

I två likalydande motioner, väckta den ena (nr 83) i Första kam-

maren af herr *Paulson* m. fl. och den andra (nr 294), i Andra kammaren af herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Åkesson* hade föreslagits, att Riksdagen måtte besluta att i Hälsingborg måtte inrättas en fullständig navigationsskola med såväl kaptens- som styrmausklass och att till afönande af lärarekrafter vid densamma måtte å ordinarie stat anvisas samma belopp, som i Kungl. Maj:ts proposition föresloges anvisadt till navigationsskolan i Malmö.

Ang. om-
organisation
af naviga-
tionskolorna.
(Forts.)

I en inom Andra kammaren väckt motion (nr 293) hade friherre *Palmstierna* m. fl. hemställt, att Riksdagen med afslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 103 ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en förnyad utredning angående omorganisation af navigationsskolorna i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de synpunkter, som i denna motion anförts, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kunde för-
anleda.

Slutligen har herr *Lindley* i en inom Andra kammaren väckt motion (nr 295) föreslagit, att Riksdagen med afslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 103 ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en förnyad utredning angående omorganisationen af navigationsskolorna i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de synpunkter, som i denna motion anförts, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kunde för-
anleda.

Utskottet hemställde,

a) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas;

b) att herr *Paulsons* m. fl. samt herr *Olssons* i Kullenbergstorp i frågan väckta motioner icke måtte af Riksdagen bifallas;

c) att icke heller friherre *Palmstiernas* m. fl. motion måtte vinna Riksdagens bifall; samt

d) att Riksdagen jämväl måtte afslå herr *Lindleys* motion.

Reservation hade afgifvits af herrar *Ekman* i Mo gård, *Rydén*, *Ström* i Transtrand och *Nilson* i Örebro mot vissa delar af motive-
ringen.

Sedan utskottets hemställan i mom. a) blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr von Schéele, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag skulle icke gärna vilja taga kammarens tid i anspråk, men det är mig omöjligt att icke göra det för några minuter, då jag blifvit från den ort, jag representerar, på det bestämdaste uppfordrad att yttra mig i denna fråga, hvartill kommer, att jag under en följd af år varit ordförande eller vice ordförande i Visby navigationsskolas direktion.

När Kungl. Maj:ts förslag framlades, väckte redan detta stor för-
stämning ön rundt på grund af den minskning i skolans verksamhet, som däri ifrågasattes. Men jag gjorde mitt bästa att söka öfvertyga

Ang. om-
organisation
af naviga-
tionsskolorna.
(Forts.)

mina kommittenter om nödvändigheten att finna sig uti den inskränkta form, som Kungl. Maj:t föreslagit. Emellertid framkom friherre Palmstiernas m. fl. motion, som gick ofantligt mycket längre än Kungl. Maj:ts förslag, i det att, såsom vi sett, däri ifrågasattes, att skolan skulle med ens helt och hållet upphöra.

Jag förstår ganska väl förmånerna af konsolidering här såväl som annorstädes, enär man på det sättet kan hoppas att få bättre lärarekrafter och på det hela en lyckligare utbildning af navigatörerna. Men å andra sidan får man väl också erkänna decentralisationens betydelse på detta område icke mindre än på andra områden. Aldrig vinnes samma folkliga intresse för saken samt insikt i dess värde och betydelse, om navigationsskoleundervisningen är förlagd till några få platser i landet, som om, såsom nu är förhållandet, vårt land har en mångfald af dylika skolor.

Hvad vidkommer särskildt Gottland, så äro vi ju där, om man så vill, bortskämda genom den Riksdagens välvilja, som vid många tillfällen visats mot denna lilla del af fosterlandet. Men jag undrar, om icke detta har sin grund uti insikt i det obestriddiga sakförhållandet, att Gottland icke reder sig med mindre samma särskilda välvilja fortfarande mot det öfvas. Det är så stora svårigheter, vi hafva där nere att kämpa med, både bristande ekonomiska tillgångar och en viss modlöshet på grund af det ytterligt begränsade fältet för allt slags företagsamhet, enär det naturliga läget snart sagdt omöjliggör hvarje konkurrens med fastlandet.

»Hafvets söner» ha af ålder gottlänningarna kallats, och vill svenska staten framgent för denna aflägsna landsända, som ju icke omsluter mer än ungefär en hundradel af hela landets befolkning, offra hvad som är af nöden för att de skola få behålla sin kära gamla navigationsskola, så skall — jag är därom öfvertygad — hädanefter som hittills, sannolikt i växande grad, ett *relativt* stort antal af dem både modigt plöja hafvet i fredligare värf och jämväl där kläda blodig skjorta, om så skulle påfordras för att värna om samhörigheten med det gemensamma fäderneslandet, som i hvarje fall icke har mer hän-gifna barn än dessa öbor äro.

Naturligtvis är det icke min mening att här yrka på något annat än det, som blifvit af utskottet framställt. Men jag ville göra en vördsam hemställan till Kungl. Maj:t och särskildt till chefen för det departement, som denna sak rör, att välvilligt beakta, hurusom Gottland är en *lillebror*, som behöfver den särskilda kärlek och omvårdnad, som vi äro vana att från den *stora brodern*, fastlandet, få erfara.

Vidare yttrade.:

Herr Nilson i Orebro: Herr talman! Såsom herrarna kunna finna af detta betänkande, är det några af denna kammares ledamöter, som afgifvit en reservation mot vissa delar af utskottets motivering. Det är nämligen mot den delen af utskottets motivering, som börjar här på sidan 9 med orden: »Hvad i friherre Palmstiernas m. fl. motion» och slutar med orden: »af skolornas direktioner».

Skälen till att jag för min del icke har kunnat vara med om

denna del af motiveringen är, att hvad först angår friherre Palmstier-
nas motion, så uttalar sig utskottet allenast om en enda sak i hans
motion, nämligen frågan om en mariningenjör såsom examensförrättare.

Ehuruväl jag erkänner, att i den af friherre Palmstierna afläm-
nade motionen förefinnas vissa oriktigheter både af formell och reell
innebörd, så att jag kunnat skriva under hvad utskottet säger om
motionen på sidan 8, att »den i motionen gjorda utredningen synes
icke vara af sådan beskaffenhet, att motionen skulle kunna af utskot-
tet tillstyrkas», så nödgas jag likväl medge, att det finnes flera syn-
punkter i denna motion, som verkligen förtjäna att vid ett förnyadt
öfvervägande beaktas. Och då har det synt mig mindre lämpligt,
att man, under sådana förhållanden, pekar allenast på denne marin-
ingenjör. Det kunde eventuellt vid förnyadt öfvervägande leda därtill,
att man förbisåg de öfriga synpunkterna.

Ytterligare ett skäl är, hvad utskottet här säger om skolornas
öfverstyrelse. Af den utredning, som i ärendet förebragts, framgår
det otvetydigt, att alla, kommittén likaväl som de i ärendet hörda
ämbetsverken, äro af den principiella mening, att skolornas öfversty-
relse lämpligast bör vara kommerskollegium. Till denna principiella
uppfattning ha också motionärerna, friherre Palmstierna m. fl., anslutit
sig. Men ingen af dem har påyrkat en omedelbar förändring af
öfverstyrelsen. Vid sådant förhållande synes det mig likaledes vara
högeligen olämpligt att här komma och säga hvad utskottet säger om
öfverstyrelsen, att »det i motionen ifrågasatta öfverflyttandet af den
allmänna tillsynen öfver skolorna från marinförvaltningen synes däremot
icke under nuvarande förhållanden vara tillrådligt».

Det är ju icke ens ifrågasatt i motionen, att så omedelbart skulle
ske. Och likaledes kan jag icke finna, att hvad som står i allra sista
meningen, nämligen om skolornas direktions, är utaf den art och be-
skaffenhet, att det är lämpligt, att Riksdagen redan nu uttalar sig här-
om. Saken är icke så klart utredd som önskligt skulle vara.

Jag tillåter mig således hemställa, att kammaren måste bifalla
utskottets hemställan hvad klämman angår, men med den förändrade
motivering, att ur densamma måtte utslutas hvad jag nu förut berört,
och att därvid ordet »alla» framför »enskildheter» i raden ofvanför
den mening, om hvilken jag nyss talat, skulle utslutas, så att utskot-
tets förslag skulle komma att få följande lydelse:

»Då det förslag, som därur kommer att framgå, i åtskilliga hän-
seenden kan antagas komma att ställa sig annorlunda än det af Kungl.
Maj:t nu framlagda förslaget, har utskottet icke ansett sig böra nu
uttala sig om enskildheterna i Kungl. Maj:ts förslag.

På grund af hvad utskottet sålunda anført får utskottet hem-
ställa», o. s. v.

Jag tillåter mig hemställa om bifall till detta yrkande.

Herr vice talmannen öfvertog nu ledningen af kammarens för-
handlingar.

I herr Nilsons i Örebro anförande instämde herrar *Ström* i Tran-
strand och *Rydén*.

Ang. om-
organisation
af naviga-
tionsskolorna.
(Forts.)

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag icke ämnar yrka bifall till den af mig uti denna fråga väckta motionen, skall jag endast med några ord be att få yttra mig om utskottets utlåtande i allmänhet. Å sidan 8 i utlåtandet återfinnes ett uttalande af utskottet, där det heter, att den största möjliga begränsning af navigationsskolornas antal bör äga rum. Detta vill med andra ord säga, att man skall så mycket som möjligt centralisera denna undervisning. En dylik centralisering är naturligtvis för staten fördelaktig och billigast, det inser jag mer än väl, men man bör dock härvidlag tänka på den andra parten, nämligen de elever, som skola begagna denna undervisning, och se till, huruvida denna starka centralisering, då den drifves till ytterlighet, är för dem den bästa. Jag tror för min del knappast, att så är. När vi här i fjol diskuterade en annan undervisningsgren, nämligen den tekniska undervisningen, uttalade sig denna kammare för ett decentralisationssystem eller åtminstone för att denna undervisning icke skulle i så hög grad centraliseras, som då var ifrågasatt. Jag vet väl, att dessa båda undervisningsgrenar icke äro alldeles likartade, men i stort sedt är väl skillnaden dem emellan icke så stor. I båda fallen blir det ovillkorligen kostsammare för de elever, som skola begagna sig af sådan undervisning, att ej kunna få den i hemorten, och denna olägenhet blir gifvetvis desto märkbarare, ju större det elevantal är, som måste underkasta sig en sådan förflyttning. Jag kan dock naturligtvis icke alldeles bestämdt förneka, att en minskning af antalet navigationsskolor kan äga rum. Men då synes det mig, att denna minskning skall gå i den riktning, att navigationsskolor i alla händelser skola finnas på sådana platser, där antalet sjömän är så pass stort, att elevfrekvensen kan blifva tillfredsställande. I den motion, som jag afgifvit i denna fråga, har jag tillåtit mig påpeka, att Hälsingborgs stad just är ett sådant samhälle, där en dylik skola borde förläggas. För att gifva herrarne så att säga en ledning härvidlag ber jag blott att få anföra några siffror. Hälsingborg hade enligt senaste statistiken ångbåtar med en dräktighet af sammanlagdt 78,055 reg.-tons; motsvarande siffra för Malmö är 20,358, för Karlshamn 4,422, för Västervik 550, för Kalmar 2,495. Detta är hvad rederiörelsen beträffar. Antalet å sjömanshuset i Hälsingborg inskrifna uppgick till 2,711, och antalet där in- och afmönstrade sjömän till 2,932, och i det fallet följer Hälsingborg mycket nära Stockholm och har en dubbelt så stor siffra att uppvisa som de två däreft största platserna, nämligen Malmö och Gäfle. Hvad rederiörelsen beträffar, är den i Hälsingborg ojämförligt större än i någon af de andra städer, där navigationsskola nu finnes, om vi undantaga Göteborg och Stockholm. Vare sig man koncentrerar denna undervisning eller, så att säga, gör den mera decentraliserad, kan jag icke finna, att Hälsingborg gärna kan förbigås härvidlag, om man nämligen vid bestämmande af navigationsskolornas förläggningsplats skall taga hänsyn till, hvar man kan träffa det största elevantalet. Navigationsskolekommittén uttalar sig också enhälligt för att en sådan skola borde förläggas därstädes, men under förslaget fortsatta vandring genom de olika ämbetsverken har den delen af förslaget fallit bort.

Jag vill vidare fästa mig vid något, som utskottet så att säga

mera i förbigående har antydt, men som så mycket mera framhålles i friherre Palmstiernas m. fl. motion, nämligen att fordringarna för inträde i styrmansklassen vid navigationsskolorna skulle skärpas. Det kan nog vara möjligt, att dessa fordringar i någon mån kunna skärpas, men jag vill dock framhålla, att om man drifver denna skärpning alltför långt, blir väl sannolikt följden den, att man utestänger den fattige sjömannen från dessa skolor. Det pekar alldeles tydligt hän på i motionen, att man i detta fall synes vilja så fort som möjligt fastslå real-skoleexamen såsom villkor för inträde. Det talas om, att man då slipper inträdespröfning, och i ett förslag, som är bifogadt reglementet, står, att vid pröfningen den, som har de bästa betygen i de teoretiska ämnena, räkning, algebra och dylikt, har företräde. Allt tyder således på, att den som har den bästa skolunderbyggnaden skulle först ifrågakomma till inträde. Jag tror dock, att erfarenheten har visat att många af dem, som varit eller nu äro befäl å handelsfartyg, börjat sin bana i ett fattigt fiskarhem och just icke haft mycken skolunderbyggnad. De ha dock kunnat slå sig fram i det praktiska lifvet och på grund däraf, att fordringarna för inträde i navigationsskolan icke varit så höga, ha de äfven kunnat gå igenom denna och aflägga en god examen. Jag tror icke, att det är tillrådligt att alltför mycket skärpa dessa inträdesfordringar, så att man omöjliggör för dessa, som äro mindre bemedlade, att komma fram på denna bana. Jag tillät mig också i fjol uttala, att jag ansåg det vara riktigast, att man började från botten och sedan passerade alla graderna, och den uppfattningen har jag fortfarande.

Det är äfven en annan sak i den nämnda motionen, som förefaller mig något egendomlig, nämligen att det föreslås totalförbud för navigationslärare att meddela något slag af privatundervisning. Jag kan mycket väl förstå, om man stannar vid det, att privatundervisningen icke skall få bedrivas under den tid, som den ordinarie skolterminen pågår. Jag finner detta alldeles riktigt, helst som jag har mig alltför väl bekant det oskick, som verkligen drivits med denna privatundervisning, men jag måste erkänna, att jag icke kan riktigt förstå, hvilken skada som skulle följa af, att en navigationslärare meddelar privatundervisning under ferietiden. Vid elementarläroverken bruka ju yngre lärare meddela sådan undervisning och man får väl medgifva, att en navigationslärare är den mest kompetente och lämplige att meddela den förberedande undervisning, som behöfves för att eleven skall kunna klara sig vid inträdespröfningen. Vill man skärpa inträdesfordringarna, tycker jag, att navigationslärarna skulle vara de, som lättast kunde bibringa inträdessökande de erforderliga kunskaperna, och på det sättet skulle äfven de mindre bemedlade kunna där söka inträde. Jag ber således att få uttala min tvekan om, huruvida man slår in på en rätt väg, därest man alltför mycket söker hindra den fattige sjömannen att få undervisning i navigationsskola.

Då utskottet enhälligt afstyrkt Kungl. Majts proposition och densamma redan fallit i Första kammaren, skall jag naturligtvis icke nu göra något yrkande. Jag har endast velat göra dessa uttalanden för att de må vinna det beaktande, som de möjligtvis förtjäna, då, såsom

Ang. om-
organisation
af naviga-
tionskolorna.

väl sannolikt är, vid en kommande riksdag en ny proposition i detta ämne framlägges.

(Forts.)

Herr talmannen hade emellertid återtagit ledningen af förhandlingarna.

Herr *Olausson* instämde med herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*.

Friherre Palmstierna: När Riksdagen skall fatta beslut i denna fråga angående reformering af undervisningen för handelsflottans befäl, måste den ha ett rationellt och genomgripande förslag att utgå ifrån. Ett sådant förslag måste byggas på den principen, att navigationsskolornas antal inskränkes. Jag jämte mina medmotionärer ha nu i vår motion föreslagit just detta, och hvad vi där fört fram har äfven vederbörligen beaktats och upptagits af utskottet i dess betänkande, åtminstone hvad det väsentliga i vårt förslag beträffar. Vid sådant förhållande ha vi ju ingen anledning att yrka bifall till vår motion och jag kommer icke heller nu att göra det.

Riksdagen bör naturligtvis vara obunden med hänsyn till alla de konsekvenser, som kunna följa med en dylik eventuell inskränkning af skolornas antal, och därför anser jag det vara lämpligt att instämma i det af herr *Nilson* i *Örebro* framställda yrkandet.

Hvad beträffar herr *Olssons* i *Kullenbergstorp* yttrande, vill jag endast säga, att min motion nu ej kan sägas föreligga, och att icke något yrkande om bifall till detta förslag här blifvit gjordt. Jag vill därför icke för närvarande ingå i svaromål på detta af herr *Olsson* i *Kullenbergstorp* framställda yrkande.

Herr *Lundgren* i *Göteborg*: Herr talman, mina herrar! Jag vill endast med ett par ord bemöta några yttranden, som här fälldes af herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*.

Alla inom landet, som ha någon erfarenhet på detta område, tror jag skola finna det vara nödvändigt att koncentrera dessa läroanstalter eller, med andra ord, så mycket som möjligt minska deras antal. Men ur denna synpunkt är det icke möjligt att öppna en ny navigationskola i *Hälsingborg*, då man ju så nära som i *Malmö* har en sådan skola. Visserligen har herr *Olsson* framhållit, att *Hälsingborgsbåtarna* äro många och att antalet där inskrifna sjömän uppgår till ett par tusen, men jag vill dock påpeka, att dessa sjömän icke äro hemma i *Hälsingborg*, utan bo i angränsande trakter och många af dem kanske rent af i *Malmö*. Detta beträffande frågan om en navigationskola i *Hälsingborg*.

Hvad de skärpta bestämmelserna för inträde i navigationsskolorna beträffar, vill jag endast säga, att de icke öfverstiga den vanliga folkskolebildning, som väl de flesta af våra sjömän fått, innan de gingo till sjöss, så att med den saken är det icke så farligt.

Vidare talade herr *Olsson* om, att navigationsskolelärarna borde ha tillåtelse att under ferierna meddela privatundervisning. Vi ha emellertid i vår motion icke på något som helst sätt ingått på frågan om, hvad dessa lärare uträtta under ferierna, så att den saken förfaller ju

helt och hållet. Att förbjuda dem att undervisa under skoltiden är en alldeles nödvändig åtgärd, därför att detta system med privatundervisning urartade, och under en lång följd af år var det i det afseendet ganska betänkligt. Det har till och med gått därhän att de elever, som icke tagit dylik privatundervisning, ha sedan af vederbörande lärare blifvit trakasserade i tentamen. Jag anser således, att det var alldeles nödvändigt, att denna privata undervisning föll bort.

Jag vill emellertid icke uppehålla kammaren med en diskussion om dessa saker, utan ber endast att helt kort få yrka bifall till utskottets hemställan med den af herr Nilson i Örebro föreslagna ändringen i motiveringen.

Herr Jeansson i Kalmar: Herr talman, mina herrar! Då ingen af utskottets ledamöter här uppträdt och yrkat bifall till utskottets hemställan, så ber jag att få göra det, då jag nämligen finner utskottets förslag bättre än det af herr Nilson i Örebro framställda.

Utskottet har i sin motivering sagt ifrån, att det väl vill vara med om en minskning af antalet navigationsskolor — det vill äfven jag — men tillika tillagt, att den i friherre Palmstiernas m. fl. motion ifrågasatta tillsynen öfver dessa skolor icke vore tillräddlig; och i denna af utskottet uttalade mening ber jag att få instämma. Det kan väl icke vara tillräddigt, då kommerskollegium såsom den eventuella öfverstyrelsen afstyrkt förslaget i denna riktning. Jag är med om, att ett blifvande departement för handel och sjöfart får taga saken om hand, men anser, att under tiden öfverstyrelsen för dessa skolor skall vara hos marinförvaltningen. Det finnes sedan år 1908 inom detta verk en särskild nautisk afdelning, hvars chef skall föredraga ärenden rörande navigationsskolorna. Jag anser det nödvändigt, att den nuvarande anordningen bibehålles, till dess detta departement för handel och sjöfart kommit till.

Vidare säger utskottet, att det icke finner det vara nödvändigt att borttaga skoldirektionerna. Denna åsikt delar äfven jag. Detta gör jag på grund bland annat deraf, att dessa direktioner väcka intresse för skolan och att de icke förorsaka staten någon kostnad. Derfor är det bra, att dessa direktioner finnas, och de hafva ju sina vederbörande öfver sig, så att de icke kunna vara till förfång.

Slutligen skall jag be att, med anledning af hvad den ärade talaren på skånebanken yttrade i fråga om indragning af navigationsskolorna, få säga, att om han menade, att Hälsingborg skulle få en skola, om någon på en annan ort blefve indragen, så kan jag ej gilla detta. Ty jag förstår, att han härvid syftar på den stad jag representerar. Men jag ber då att få erinra om, att navigationsskolan i Kalmar sedan många år tillbaka varit lifligt besökt och åtnjuter det största anseende. Utaf den i Kungl. Maj:ts proposition intagna statistiska öfversikten af elevfrekvensen vid landets navigationsskolor under läsåren 1900—1905 framgår, att endast i fråga om fyra navigationsskolor, nämligen i städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Kalmar, elevantalet uppgått till en siffra, motsvarande ungefär hvad som kan anses vara för dessa skolor normalt, medan däremot vid de öfriga skolorna antalet elever varit mindre än man kunnat taga emot. Någon annan förän-

*Ang. om-
organisation
af naviga-
tionsskolorna.*
(Forts.)

*Ang. om-
organisation
af naviga-
tionsskolorna.
(Forts.)*

dring i detta afseende har icke inträffat under de år, som förflutit efter år 1905, än att elevantalet vid navigationsskolorna i Västervik och Strömstad ytterligare sjunkit. Att under sådana förhållanden vilja draga in navigationsskolan i Kalmar, anser jag icke vara riktigt.

Herr talman! På grund af hvad jag sålunda anført, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag oförändradt.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till samma hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits af herr Nilson i Örebro; och fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition.

Mom. b) — d).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

*Ang. en extra
föredragande
inom eckle-
siastikdeparte-
mentet.*

Å föredragningslistan var vidare uppfördt statsutskottets utlåtande, nr 61, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkt 25 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning angående arfvoden åt en extra föredragande inom ecklesiastikdepartementet m. m.

I öfverensstämmelse med hvad Kungl. Maj:t i punkten 25 under åttonde hufvudtiteln af propositionen angående statsverkets tillstånd och behof föreslagit, hemställde utskottet, att Riksdagen måtte för beredande af arfvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m. på extra stat för 1911 anvisa ett anslag af 11,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att häraf förskottsvis under år 1910 af tillgängliga medel utanordna 7,000 kronor.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz, som anförde: Herr talman! Jag har naturligtvis ingen som helst erinran att göra mot utskottets hemställan. Men i motiveringen till utskottets hemställan förekommer en passus, som är af den beskaffenhet, att jag anser det vara min skyldighet att begära ordet för att gifva kammaren ett meddelande.

Sedan utskottet på sidan 10 framhållit »nödvändigheten af att åt föredragningen inom regeringsrätten gifvas så enkla och litet betungande former som möjligt, så att de föredragande departementstjänstemännens arbete ej varder genom denna föredragning onödigtvis ökad», fortsätter utskottet: »Därest detta iakttages, vill utskottet hålla före, att med all sannolikhet särskilda, för ifrågavarande föredragning afsedda tjänster inom Kungl. Maj:ts kansli icke vidare skola behöfva inrättas.» Det är med anledning häraf, som jag ansett mig pliktig förklara, att Riksdagen utan allt tvifvel har att vänta en framställning

om ytterligare en extra föredragande i regeringsrätten, nämligen för finansdepartementets räkning. Det antal mål, som från finansdepartementet överlämnas för föredragning i regeringsrätten, utgör mer än en tredjedel af hela det antal mål, regeringsrätten har att handlägga. Och det har redan förut, innan regeringsrätten kom till, vid åtkilliga tillfällen visat sig behof inom finansdepartementet af extra hjälp vid föredragning af dylika ärenden, för att icke balansen skulle antaga alltför stora dimensioner.

Ang. en extra föredragande inom ekle-siastikdepartementet.
(Forts.)

Nu är det så, att huru föredragningssättet inom regeringsrätten än ordnas — och ju enklare det kan blifva därvidlag, desto mera har det mina sympatier — förhåller det sig i alla händelser så, att föredragningen inom regeringsrätten fordrar mera arbete och tar längre tid än hvad föredragningen inom statsrådsberedningen förut gjort. Har det nu varit så, att inom statsrådsberedningen en extra hjälp vid många tillfällen visat sig nödvändig, har det behofvet visat sig så mycket större i fråga om regeringsrätten. Det har också alltifrån regeringsrättens tillkomst varit nödvändigt att inom finansdepartementet förordna en extra föredragande.

Antalet mål, som föreligga från finansdepartementet till föredragning, växer oupphörligt, och då finnes det icke någon som helst anledning att tro, att behofvet af en extra föredragande skall försvinna eller ens minskas för framtiden. Anledningen, hvarför man icke redan tidigare förelagt Riksdagen förslag till ett mera definitivt ordnande af dessa förhållanden, är, att man velat kunna peka på en tydlig och för alla påtaglig erfarenhet om nödvändigheten af en sådan anordning.

För regeringen har saken stått och står fullkomligt klar: nödvändigheten förefinnes och kommer utan allt tvifvel att taga sig uttryck i ett förslag om anställande af en extra föredragande i regeringsrätten för finansdepartementets räkning.

Det är detta, som jag ansett mig skyldig att redan nu omnämna, på det att icke en tystnad med afseende på utskottets motivering i denna del skulle kunna sedermera tolkas som en försummelse från min sida att icke i tid hafva sagt ifrån hvad som är oundvikligt.

Härefter yttrade:

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Vid det tillfälle, då min interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet om arbetssättet i regeringsrätten besvarades, ställde jag i utsikt, att, när nu förevarande fråga komme att föredragas i kammaren, jag ville framhålla några synpunkter beträffande densamma.

Nu har emellertid det inträffat — något, som jag då icke vågade hoppas — att statsutskottet enhälligt biträdt det förslag till formulering af utskottets utlåtande öfver denna fråga, som jag önskat, hvarför jag icke har någon anledning att här taga upp den frågan till debatt. Anledningen till att jag nu begärt ordet, herr talman, är egentligen ett yttrande af herr civilministern, då han besvarade min nyssnämnda interpellation, hvilket yttrande jag emellertid icke vid det tillfället ville upptaga till bemötande, då kammarens ledamöter icke då hade

Ang. en extra handlingarna i målet framför sig, men hvilket jag nu anser mig bära
föredragande belysa.

inom ecklesiastikdepartementet. Herr civilministern yttrade i sitt svar till mig bland annat följande:

(Forts.)

»I detta sammanhang vill jag i förbigående påpeka en mindre tydlig uppgift i herr Rydén's interpellation. Herr Rydén anmärker, att Kungl. Maj:t af Riksdagen äskat ett anslag af 6,000 kronor för en extra föredragande af regeringsrättsärendena i ecklesiastikdepartementet. Rätta förhållandet är, att Kungl. Maj:t, enligt hvad det vid årets statsverksproposition fogade statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden utmärker, tänkt sig, att dessa göromål skulle uppehållas af en kanslissekreterare i departementet samt för ändamålet ifrågasatt ett belopp af 1,000 kronor för år 1910, och under förutsättning att den begärda provisoriska löneregleringen för statsdepartementen bifalles, iu-
genting för 1911.»

Jag föreställer mig, att många af kammarens ledamöter, när herr statsrådet afgaf detta svar, fingo den uppfattningen, att jag lämnat en felaktig uppgift i motiveringen till min interpellation. Jag ber emellertid att få hänvisa till de nu föreliggande handlingarna, där hvar och en kan öfvertyga sig om, hvad det här gäller. Det är här fråga om en kanslissekreterare, som erhåller 4,000 kronor i lön och som erhåller en provisorisk lönereglering af 1,000 kronor samt därtill ytterligare ett extra arfvode af 1,000 kronor, alltså sammanlagt 6,000 kronor. Denne kanslissekreterare skall *uteslutande* ägna sig åt den extra föredragningen inom ecklesiastikdepartementet, och då vågar jag hålla före, att min uppgift om att det verkligen är fråga om ett anslag af 6,000 kronor för extra föredragning inom regeringsrätten är korrekt.

Herr civilministern sade, att det endast gällde en anslagsökning å 1,000 kronor för år 1910 och ingenting för 1911. Ja, jag vågar påstå, att herr civilministern var mindre tydlig i denna *sin* framställning, ty det är i själfva verket icke fallet, såsom herr civilministern yttrade, nämligen att det här gällde blott 1,000 kronor för år 1910 och ingenting för år 1911. Ty såsom herrarne kunna finna af den utredning, som föreligger i denna fråga, gäller det här, förutom anslag åt en extra föredragande, att anslå medel till en amanuens, för hvilken nu äskas för hvardera af åren 1910 och 1911 2,000 kronor eller sammanlagt 4,000 kronor. Om herrarne kunnat följa med siffrorna, finna herrarne, att de uppgifter, jag lämnade kammaren, voro till alla delar riktiga, hvarför jag icke vill låta detta yttrande från herr civilministerns sida stå oemotsagdt.

Med anledning af hvad herr finansministern yttrade, ber jag att få säga några ord. Jag har väl reda på, att det hotar att bli en arbetsbalans för den extra föredragningen inom finansdepartementet, men jag hemställer till herrarne, om det icke finnes något annat sätt att ordna detta. Jag har tänkt mig ungefär så, att på samma sätt, som kammarrätten är högsta instans i fattigvårdsmål, den skulle göras till högsta instans jämväl i beskattningsmål. Den frågan togs för resten upp af herr vice talmannen i Första kammaren vid en debatt för en tid sedan, och då gjorde presidenten, friherre Åkerhielm, den formella invändningen, att kammarrätten vore första juridiska instans i beskatt-

ningsmål. Då kammarrätten hade att pröfva ett beskattningsmål, kunde det hända, att den klagande icke förebragt tillräcklig bevisning, och då brukade kammarrätten i sitt utslag gifva några vägledande vinkar angående den komplettering af bevisningen, som behöfdes inför regeringsrätten. Och han ansåg därför, att det icke låte tänka sig att härutinnan ordna på sätt som här antydts. Men jag undrar dock, om det icke är en alltför byråkratisk åsikt, som gör sig gällande i denna fråga. Skulle det icke låta tänka sig, om man frigjorde sig något från de byråkratiska formerna, att kammarrätten i sådana fall, där den såg, att full bevisning icke förelåg, men hade anledning tro, att någon af parterna hade ytterligare bevisning, helt enkelt meddelade vederbörande, att, om han kunde åstadkomma vidare bevisning i den eller den punkten, han ägde att inkomma med denna till kammarrätten. Sedan skulle målet definitivt afgöras. Jag har den uppfattningen, att kammarrätten för alla tider blir bra mycket mera kompetent att bedöma och afgöra beskattningsmål än regeringsrätten, detta månghöfdade juridiska ämbetsverk, någonsin kommer att bli; och jag tror, att det är tryggare för själfva beskattningsärendena, att de på det sättet afgöras af kammarrätten såsom högsta instans i stället för af regeringsrätten.

Ifall herr statsrådet och chefen för finansdepartementet toge den saken i öfvervägande, skulle det betyda en sådan aflastning af antalet mål i Kungl. Maj:ts kansli och hos regeringsrätten, att i och med detsamma hvarje tal om anställande af extra föredragande i finansdepartementet blefve öfverflödigt. Jag hemställer, att den tanken måtte tagas under öfvervägande, och vill för öfrigt för min del understryka den uppfattning, som statsutskottet här enhälligt har biträdt, nämligen att det bör iakttagas all möjlig förenkling i det hela.

Jag har, herr talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Widén: Herr talman! Eftersom frågan om instansordningen i beskattningsmålen nu kommit på tal, ber jag att få yttra några ord.

Jag har såsom ledamot af lönerogleringskommittén på sin tid deltagit i kommitténs arbete rörande regleringen af kammarrätten. Därunder kommo vi också att tänka på, huru vi skulle göra med beskattningsmålen; och jag var då inom kommittén med om ett förslag, att kammarrätten skulle göras till domstol i sista instansen för beskattningsmål. Det är min fulla öfvertygelse, att ett sådant tillvägagående, som äfven förordades af åtminstone en ledamot af kammarrätten, skulle medfört en betydlig förenkling af förvaltningsmaskineriet. Det är äfven min fulla öfvertygelse, att detta icke skulle innebära några i ringaste mån betänkliga konsekvenser i fråga om dessa måls säkra afgörande.

Det fanns dessutom äfven ett annat skäl, hvarför jag, eller rättare sagt lönerogleringskommittén, på den tiden ville hafva beskattningsmålen slutförda i kammarrätten, och det var den omständigheten, att de därigenom blefve mycket fortare afgjorda. Detta är ju för de skattande själfva af synnerligen stor betydelse; det är nämligen för dem af ett stort värde att någorlunda i tid få veta, hvad de skola skatta

Ang. en extra föredragande inom ecklesiastikdepartementet.

(Forts.)

Ang. en extra
föredragande
inom eckle-
siastikdeparte-
mentet.

(Forts.)

för; och äfven för myndigheterna, särskildt de kommunala myndig-
heterna, är det af vikt att i tid få kännedom härom. Såsom det var
och såsom det ännu är, händer det i många fall, att det måste bli
restitution, af skatt på grund af ändrade beslut i beskattningsmål,
en restitution som, om målen behandlats fortare, skulle kunnat und-
vikas. Och så äfven det skälet, att kammarrätten såsom domstol i
min tanke hade varit bättre skickad att med sakkunskap och oväld
avgöra dessa än en med hvarjehanda politiska och andra regerings-
bestyr tungt belastad regering. Det sista skälet gäller visserligen icke
nu, då målen gå till regeringsrätten; men jag tror fortfarande, att
det är ett framtidsmål att få en domstol, som slutligen afgör dessa
mål redan i andra instansen, och att denna domstol skulle vara kam-
marrätten.

Anledningen, hvarför det icke gjordes något af detta den tiden,
då frågan var före här i Riksdagen, var den, att opinionen inom Riks-
dagen, såvidt jag då kunde finna, låg alldeles emot ett sådant för-
slag — till och med så emot, att vid förberedandet inom utskottet
af ett betänkande rörande en annan fråga man ville hafva in i moti-
veringen, att regeringen icke skulle få peta på denna instansordning,
utan att det fortfarande borde vara lika många instanser i beskatt-
ningsmål som förut. Detta ströks nu visserligen den gången ur mo-
tivering med hänsyn till att detta var en fråga, som Riksdagen af-
gjorde själf och som man sålunda inte alls behöfde befara, att rege-
ringen skulle göra något vid Riksdagen oåtspord; men man skrämdes
i allt fall från att vidare yrka på någon förändring.

Jag tror dock för min del, att den tid kan komma, då det vore
gagneligt att taga upp detta förslag och se till, huruvida icke instaus-
ordningen i beskattningsmål kunde betydligt förenklas.

Med herr Widén förenade sig herr *Zetterstrand*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström:
Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få lämna en liten
uppgift. Jag har suttit här och räknat ut, hvad denne extra före-
dragande i regeringsrätten skulle normalt komma att kosta utöfver
eljest beviljade anslag. Om jag till kostnaderna för honom lägger
också kostnaden för amanuensen, så kommer det, normalt, att uppgå
till 2,000 kronor. Jag vill bara lämna den upplysningen.

Herr Rydén: Herr talman! Ja, man kan räkna bra olika! Herr
statsrådet räknar tydligen sålunda, att kanslisekreteraren, som skulle
sköta uppdraget som extra föredragande, redan står inne på den ordi-
narie staten, och lön jämte andra arfvoden finnas därför redan förut
tillgängliga. Jag förmenar, att, då han nu ej skall sköta annat än
den extra föredragningen, medan hans arbetskrafter annars skulle kom-
mit departementet till godo, hans lön m. m. rättvisligen bör föras
på kontot för de extra föredragningarna i regeringsrätten. Jag kan
nämligen icke tänka, att herr statsrådet menade göra troligt, att en
kanslisekreterare och en amanuens, som skulle helt och hållet ägna

sig åt föredragning i regeringsrätten, skulle tillsammans kosta blott 2,000 kronor.

Ang. en extra föredragande inom ecklesiastikdepartementet.

(Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström! Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få upprepa, att den särskilda kostnaden för ecklesiastikdepartementet på grund af regeringsrättens tillkomst blir under år 1911 tvåtusen kronor, sedan alla för detta år begärda anslag, som förskötteras för år 1910, blifvit från-dragna.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 5.

Härefter föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden: nr 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående rektorn vid realskolan i Oskarshamn J. V. Asplunds tjänstårsberäkning för uppflyttning i högre lönegrad; och nr 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beloppet af arvode i visst fall åt vikarie för lektor vid högre lärarinneseminarier i Stockholm.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls af kammaren.

§ 6.

Slutligen upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

I en den 18 sistlidne mars till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 169, hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för upprätthållande under den i juli 1910—den 1 juli 1911 af svensk undervisning för svenska barn i London på extra stat för år 1911 bevilja ett belopp af 2,000 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt förskrifva.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade emellertid herrar *Billing*, greve *A. F. Wachtmeister*, friherre *Gripenstedt*, greve *Klingspor*, greve *Taube*, *Björklund*, *Aström*, *Bergström*, *J. Nilsson* och *Nilson* i Örebro hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Thyren yttrade: Herr talman, mina herrar! Uti de korta rader, som statsutskottet här har bestått som motivering, finner man egentligen endast ett ledmotiv, nämligen *farhågan* för att det skulle

Ang. anslag
till svensk
undervisning
för svenska
barn i London.

(Forts.)

kunna dyka upp flera sådana anslagsbegärande skolor för svenskar i utlandet.

Att nu den ene fruktar hvad den andre hoppas, det är ju ingenting nytt. Men jag kan icke neka, att det har förvänat mig något, att statsutskottet här fruktar och *endast* fruktar. Jag skulle hafva väntat mig, att det åtminstone hade markerat någon *blandning* af hopp och fruktan, t. ex. så, att det hade antydt *någon* glädje och tillfredsställelse öfver att dessa fattiga svenskar i utlandet försöka, så godt de kunna med sina små medel, att lära sina barn svenska; låt vara, att utskottet sedan hade däremot vägt de ekonomiska skälen.

Emellertid, till den del det nu må vara befogadt att anlägga fruktans synvinkel på denna sak, så tror jag likväl, att utskottet uppdragit ett väl obegränsadt perspektiv för framtiden med hänsyn till faran för en mängd nya dylika anslag; och denna min tro bestyrkes af hvad jag kunnat inhämta i utrikesdepartementet. Det förefaller, som om det knappast skulle kunna väntas mera än tre sådana nya anslag uti Europa, nämligen i Petersburg, i Paris och i Hamburg. I Wien t. ex. finnes ingenting, som kan räknas som en svensk koloni. I Rom lika litet; där ligger det alltid en del artister och turister, men det finns ingen stadigvarande koloni; i Madrid, Lissabon och Konstantinopel finnes ingenting. I några hamnstäder finnas visserligen några få köpmannafamiljer, men ingen koloni; och hvad beträffar svensk-amerikanerna, så förefaller det, efter allt hvad man hittills sett ifrån dem, och efter hvad man vet om den förmögenhet, som förekommer bland svensk-amerikanerna, högst osannolikt, att vi skulle bli besvärade med någon anhållan af det slaget därifrån.

Emellertid, om nu Riksdagen gör utskottets förslag till sitt beslut, huru kommer det att presentera sig för dessa svenskar i London? De hafva sedan två år själfmant och med egna medel satt i gång, så godt de hafva kunnat, en sådan här skola; och tillströmningen var redan 1908 så stark, efter hvad det upplyses i propositionen, att de med sina dåvarande medel icke kunde bekosta tillräckligt stora lokaler för alla, som ville vara med. Emellertid synas de sedan med ytterligare uppoffringar hafva utvidgat lokalerna, så att de nu hafva plats för 60 barn. Då de nu äro så långt komna och lyckats att få det godt i gång, så vända de sig med denna ganska modesta begäran om anslag till svenska Riksdagen, hvilken förut har beviljat ett liknande anslag till Berlin; och så svarar då svenska Riksdagen ungefär så här: där kan man se risken af att ge berlinarne, när de begärde; *farhågorna* hafva alltså redan gått i uppfyllelse; detta måste afbrytas så fort som möjligt, så att vi icke riskera att få ge 2,000 kronor hit och 2,000 kronor dit för något så *onyttigt* som att dessa svenskar, som hafva lämnat sitt land, skola få se sina barn uppfostrade till att lära sig svenska. Jag må bekänna, att om jag försätter mig i dessa london-svenskars situation och tänker mig vara en af dem, som mottog genom tidningar och post underrättelse om denna den svenska Riksdagens hållning, skulle jag hafva svårt att icke känna det underligt och nedslående. Riksdagen hade sålunda ansett, att deras sträfvan att behålla en samhörighet, så godt de förmått, med sitt gamla land, den hade icke något värde, och detta, fastän dessa människor redan hafva gjort

och fortfarande, äfven om anslaget beviljas, komma att göra uppoffringar, som för dem helt säkert äro vida större, än det för svenska staten är att bevilja 2,000 kronor, och fastän de helt säkert uti dessa sina uppoffringar alldeles icke hafva låtit sig ledas af den »nyttan», om hvilken statsutskottet utlåter sig, utan af helt andra motiv.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

(Forts.)

Ja, som sagdt, det skulle då inte förvåna mig, om dessa våra utländska landsmän finge en känsla af att Riksdagen måtte vara en något kall affärsman, såvida den ens vore någon affärsman, och icke utslutande kall. Detta sist antydda tvifvel väckes i synnerhet, då man tar i betraktande en af de möjligheter, som jag nyss nämnde, nämligen Petersburg. För hvar och en, som i likhet med mig — och jag antager, att det är icke så få äfven i denna kammare — betraktar det som ett alldeles afgjort fel, att vi svenskar icke för länge sedan hafva gjort hvad tyskarna i våra dagar visat sig förstå, nämligen beredt oss en kolossal marknad i Ryssland, hvartill vi genom vårt geografiska läge varit i högsta grad inbjudna, för hvar och en, säger jag, som fått den uppfattningen, måste det framstå såsom en försummelse, att vi icke sörjt för att ha pionärer, tentakler i Ryssland; och hvar och en, som kommit in i denna tankegång, måste säga sig, att långt ifrån att det är någon bortkastad utgift, är det tvärtom ett nödvändigt och i hvarje fall ytterst lämpligt medel att bereda marknad för oss i Ryssland, just detta, att vi taga vara på barnen till de svenskar, som nu vistas i Petersburg och såvidt möjligt sörja för att de få lära sig svenska. Bland dessa personer skola vi sedan kunna träffa valet af sådana, som behöfvas för våra svenska affärer på Ryssland; de äro ju så utbildade, att de kunna både svenska och ryska från barndomen och äro väl inne i ryska förhållanden. Man kan ju säga, att Petersburg icke hör hit, men det gör det väl ändå, ty det ligger inom statsutskottets perspektiv, inom området för dess närmaste *framtida farhågor*. Och hvad som gäller i allra högsta grad om Petersburg, gäller, låt vara i mindre grad, om London. Det är alltså efter min mening en fullkomligt felaktig syn på saken att betrakta de medel, som här skulle gifvas ut, såsom endast rätt och slätt borta, utan äfven ekonomiskt sedt är detta en utgift, som har sin stora betydelse och som kommer igen antagligen både tiofaldt och hundrafaldt. Men jag kan ju icke precis begära, att kammaren skall i den delen tro på mitt omdöme, då jag hvarken är eller ger mig ut för att vara finansman, utan jag skall tillåta mig att anföra något, som kanske kan bestyrka min uppfattning. Om vi nämligen fråga oss, huru de stora utländska makterna ställa sig till frågan, är jag i tillfälle att meddela, enligt denna promemoria här från utrikesdepartementet, att tyska riket hittills upptagit i sin budget 850,000 mark till understöd åt tyska skolor, bibliotek och därmed jämförliga inrättningar i utlandet och att anslaget nu blifvit höjdt med 50,000 mark till 900,000 mark; och af telegram, som utrikesministern i dag mottagit rörande Frankrikes förhållanden i samma afseende, framgår bland annat, att ensamt i Marocko betalar Frankrike ut 100,000 francs om året för detta samma ändamål, och i hvad som betecknas såsom »Orientens» betalar det ut icke mindre än 900,000 francs hvarje år. Det är tämligen klart, att dessa makter icke göra detta för ro skull eller af sentimentalitet; men de betrakta icke dessa sina utflyt-

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London. tade landsmän rätt och slätt såsom förtappade individer, hvilka lämnat dem och som de absolut icke böra bry sig om, utan de förstå hvad de äro värda äfven i *ekonomiskt* afseende. Detsamma böra äfven vi göra, enligt min mening.

(Forts.)

Då jag sålunda finner, att alla de skäl, som här egentligen kunna inverka, peka alldeles bestämdt åt samma håll, får jag, herr talman, yrka bifall till reservationen och afslag å utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Juhlin, Zetterstrand, Vahlquist, Räf, Pettersson* i Södertälje, *Söderbergh* i Karlshamn, friherre *Fleetwood, Andersson* i Skifarp, *Forsberg, Thavenius, Canell, Wijck, Carlson* i Herrljunga, *Karlsson* i Göteborg, *Jeansson* i Kalmar, *Edén, Jespersen, Söderberg* i Hobborn och *Zimdahl*.

Vidare yttrade:

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Uti motiveringen till det i föreliggande kungl. proposition äskade statsanslaget framhåller herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet något, som jag förmodar har gått den föregående ärade talaren fullständigt förbi. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet säger nämligen där, att de barn, som undervisats i London, ha säkerligen, liksom fallet varit med barnen i Berlin, till största delen tillhört mindre bemedlade hem. Jag tror, att man på detta påstående har mycket svårt att stödja en sådan uppfattning som den, herr Thyrén med stor aplomb ansåg sig kunna understryka, nämligen att det var fattiga svenskar, som dessa understöd till utlandet afsäge. Då jag således icke kan förstå, att han på denna passus kan bygga ett dylikt påstående, förmodar jag, att han icke uppmärksammat densamma, eller också har han möjligen i utrikesdepartementet fått någon uppgift eller utredning om, huru det förhåller sig med denna sak. Tills vidare ställer jag mig dock ganska tviflande gentemot talet om, att det endast är fattiga, obemedlade barn, som understödet gäller.

Vidare har det framhållits — och det är ju en synpunkt, som vi bruka göra gällande här i kammaren — att statsunderstöd, i hvilken form det vara må, icke bör utgå till personer, hvilka äga möjlighet att själfva bekosta de utgifter, som statsanslaget afser.

Herr Thyrén fann det högst märkvärdigt, att åtminstone i utskottets lilla yttrande icke förefanns någon blandning mellan fruktan och hopp. Jag får verkligen säga, att detta var ett mycket märkligt uttryck. Skulle man följa herr Thyrén i hans förhoppningar i fråga om svenskarnes framtid utomlands, skulle det öppna sig ett ändlöst perspektiv med[?] understöd för allt slags emigration. Den nuvarande ecklesiastikministerns företrädare yttrade en gång här i kammaren: Ju flera skolor vi få i utlandet såsom stöd för svenskhetens bevarande där, desto bättre. Han uttalade icke alls någon fruktan för, att det skulle behöfva bli många skolor i utlandet, nej, han delade herr Thyréns förhoppningar, att det måtte bli så många sådana skolor som möjligt. Om vi alltså understödjade emigrationen, få vi ju anledning att upprätta desto fler skolor utomlands. Men hvarifrån skola vi då

till sist taga penningar till allt detta? Gentemot denna utan fruktan uttalade förhoppning, ställer sig herr Thyréns bestämda mening, att det här icke kan blifva fråga om mer än en eller annan ny stad, högst märkvärdig. Han nämde Petersburg, Paris och jag tror äfven Hamburg. Ja, jag skulle här vilja tillägga åtminstone Riga. Det är en ganska stor stad — den är åtskilligt större än Stockholm — och där finnes redan en svensk koloni, som säkerligen blir allt större och större, så att nog har man att emotse därifrån begäran om ett sådant anslag, hvarom här är fråga.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

(Forts.)

Men det är nog icke bara dessa konsekvenser, som man har att vänta sig af ett bifall till det föreliggande förslaget. Om man genomläser den kungl. propositionen, skall man finna, att förhållandena i London äro af den beskaffenhet, att vi när som helst ha att vänta en anhållan om anslag till ytterligare en skola därstädes. Enligt senaste uppgifter uppgår antalet barn, som sålunda skall undervisas i London, till 60, och för att kunna tillmötesgå deras behof måste lärarinnan kunna förflytta sig, så att hon kan undervisa på tre ställen, och slutligen finner man nog, att man måste anordna svenska skolor på flera håll i London för att motsvara de behof, som nu i förevarande hänseende yppar sig. De stora städerna på kontinenten, Berlin och Petersburg, äro nog också af den beskaffenhet, att man därifrån kan emotse anmodan om anslag till flere skolor.

Men det är icke nog med detta. Hvarför skall man vara öfvertygad om, att undervisningen skall stanna just på det stadium, där den nu befinner sig, om man nämligen går in på herr Thyréns resonemang, att det icke är någon sentimentalitet, som ligger bakom detta anslag, utan det är någonting, som afser att i utlandet bibehålla den svenskhets, som kan gifva oss tillbaka valuta i materiell form? Jag tror, att det då icke är nog med att undervisa i lekens form uti svensk historia, geografi, modersmål och sång på småbarnsstadiet eller möjligen något högre stadium. Jag tror nog, att vi måste tänka på att då anordna någon öfverbyggnad på denna småbarnsskola, för att dessa svenskar verkligen icke skola glömma bort, hvad de en gång lärt sig under lekens form. Denna proposition är emellertid icke så affattad, och saken har icke heller legat så före i Riksdagen, att det här skulle vara fråga om att gifva något understöd, som vi sedermera skulle få tillbaka med ränta. Saken är icke så materiell, som herr Thyrén framhöll, utan det är en känslosak, och det är en vacker känslosak, det skall jag gärna vara med om, och jag skulle också gärna vara med om att bevilja dessa medel, om det icke här enligt min mening finnes en viktigare synpunkt än de synpunkter, som nu framförts. Jag anser visserligen, att de synpunkter, som jag här sökt klargöra, äro tillräckligt afgörande — de äro det i alla fall för mig, och jag anser, att de borde vara det äfven för Riksdagen — men de äro dock icke de viktigaste härvidlag. Man kan se denna fråga belyst af de konsekvenser, som jag här velat draga upp, men man måste också se den belyst af hvad som gjorts eller snarare underlåtits för att, om jag så får uttrycka mig, bevara svenskheten i Sverige. Det är, enligt min mening, just detta, som bör läggas såsom utgångspunkt vid bedöman-

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London. det af denna fråga, och jag tillåter mig därför, herr talman, att i största korthet utveckla den synpunkten.

Jag vill då erinra om något, som väl äfven framhölls, då det var fråga om understöd för svenskhetens bevarande i Berlin, nämligen att Riksdagen gång efter gång afslog ökade anslag för att understödja fattiga skolbarns besök i folkskolan i vissa lappmarks- och fjällsocknar. Jag erinrar mig, att det var en motion af en af de ledamöter, som nu instämde med herr Thyré, nämligen herr Zetterstrand, som en gång gaf anledning till att detta anslag ökades. Men det är för alla mina kamrater i kammaren väl bekant, att det var ett mycket starkt motstånd från det håll, där man med statsutskottets ordförande i spetsen stod som reservanter mot statsutskottets betänkande. Det var med ett mycket starkt motstånd man hade att kämpa, när det gällde att så småningom få fram detta anslag, som afsåg att bringa hjälp åt dessa fattiga skolbarn i våra aflägsna, nordliga landsänder.

Nu sade herr Thyré så patetiskt: om nu Riksdagen afslår detta anslag, hur tro herrarna det kommer att presentera sig för de fattiga stackarna i London? Ja, hur tror herr Thyré, att Riksdagens beslut, då det gällde det anslag jag nyss talade om, presenterade sig för de fattiga invånarna inom våra egna landamären? Det kanske är en fråga, som tål att tänka på. Men detta intresse för undervisningen åt våra svenska barn i Sverige får en belysning, som jag här vill söka åstadkomma genom att relatera en debatt i kyrkomötet år 1908. Den debatten föranleddes af en motion af biskop Lövgren, en motion, som gällde åtgärder för folkskoleväsendets utveckling i mera praktisk riktning. Den motionen gick ut på att kyrkomötet skulle uttala sig för undervisningstidens inskränkning. Tiden skulle så begränsas, att hemmen skulle få mera rådrum att öfva tillbörligt inflytande på barnens uppfostran. Tidsbegränsningen skulle lämpas efter olika orters olika förhållanden. Jag förmodar, att för sådana orter som de lappländska skulle förhållandena befinnas vara sådana, att man icke skulle behöfva någon undervisning alls. Tidsbegränsningen under de tidigare skolåren skulle ske så, att nya årskurser skulle anordnas med fallande antal undervisningstimmar. Naturligtvis skulle också ämnena uteslutande lämpas efter denna nya undervisningstid, denna halftidsläsning, som tydligen är det ideal, som föresväfvar denne biskop. Man skulle endast sysselsätta sig med de ämnen, som kunde stärka ungdomens sedliga och religiösa lif, och som särskildt vore ägnade att främja kärleken till fosterlandet. Ja, att äfven sådana ämnen skola läsas, det förmodar jag att alla äro med om, men det behöfs nog annan kunskap därjämte, i vår tid kanske mer än fordom. Det är också med en viss beklämmande känsla, som man här finner herr biskop Billing mycket tydligt och klart instämma i denna motions syfte. Det finnes intet rum för någon tanke, att man kunde missförstå hans mening. Han instämmer fullkomligt i motionens syfte, att undervisningstiden skall inskränkas, och att vi skola försöka få halftidsläsning införd i Sverige. — Nu kan jag inte värja mig för den tanken, att denna kanske icke så öfverraskande uppfattning hos en af Första kammarens såväl som kyrkans främste målsmän — denna kyrka, som ju skall ha själfva

folkundervisningen om hand — om hvad vi äro skyldiga undervisningen i vårt eget land, att denna uppfattning, säger jag, synes gå igen i fråga om ett par åtgärder eller rättare brist på åtgärder angående en annan del af undervisningen i vårt land, nämligen folkundervisningen i dess helhet. Jag åsyttar regeringens vägran af anslag till Svedala folkbibliotek och Brunnsviks folkhögskola.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.
(Forts.)

Detta, mina herrar, tillåter jag mig här ett ögonblick fästa mig vid, därför att det måste gifvas ett tillfälle att yttra sig om den saken, och därför att just dessa omständigheter enligt min mening belysa frågan om anslag till undervisning åt skolbarn utom landets gränser. Jeg kan nu inte förstå, hvarför denna anslagsvägran drabbat de två nämnda bildningsanstalterna. Det kan väl inte nekas till, att en af arbetarrörelsens allra' vackraste sidor just är den, som kommer fram i det visade intresset för att nå större bildning. Denna tro på kunskapen, detta bildningssträfvande ger enligt min mening en stark förhoppning om att arbetarmassorna en gång skola lyckas genomföra sin vilja att fostra sig själfva till en kulturmark, som kommer att gifva rika och goda och vårt land gagnande skördar, och jag kan inte förstå, att det, att denna vilja är fördomsfri, och att denna häg står till ett vettande, som icke är fotadt på förutfattade meningar, och ej till en kunskap, som blifvit godkänd endast därför att den bär auktoritetstrons ursprungsbezeichnung, jag kan inte förstå, hvarför detta skulle göra dessa sträfvanden mindre löftesrika. Mig synes det, som om en sådan rörelse borde understödjas. Men den skall icke understödjas. Det är denna brist på intresse för en stor fond af inhemsk bildningskraft, som, enligt min mening, skall belysa den föreliggande frågan.

Ja, äfven om man på den bildningsrörelsen lägger mindre synpunkter än jag gör, så borde dock alla skäl tala för att den understödjes, och särskildt finnes det ett skäl, som jag skall be att få framhålla. För dessa båda af mig nu framdragna bildningsinstitut hafva arbetarna förtroende. Det ena, Svedala arbetarbibliotek, är framsprunget ur arbetarnas egen krets; det andra, nämligen Brunnsviks folkhögskola, är åtminstone för den tid, som den redogörelse, jag här har, afser, understödt af arbetarna. De omfattas sålunda med förtroende af dem. De gå dit just för den sakens skull, och det måtte väl vara ett skäl att understödja dem. Jag skulle också vilja säga, att enligt den uppfattning, jag fått af undervisningen vid Brunnsviks folkhögskola, är den af den beskaffenheten, att den ger oss, vårt land och vår samtid det allra bästa vapnet i händerna mot den rörelse inom en del arbetaresammanslutningar, som man kan beteckna som den anarkistiska. Enligt min mening finnes det icke någon möjlighet att på ett i längden säkrare och bättre sätt komma den rörelsen till lifs än just genom en sådan uppfostrande verksamhet som den vid Brunnsviks folkhögskola.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid dessa förhållanden, då tiden är så långt framskriden, och man möjligen kan anse, att de ligga något på sidan om ämnet. Men jag har velat använda tillfället för att uttala min öfvertygelse, att så länge vi icke finna det förenligt med vår undervisningspolitik öfver hufvud att understödja lojala sträfvanden i denna riktning inom vårt eget land, så tror åtminstone inte jag på nyttan af att bevara svenskheten i utlandet. Nu finner nog en

Ang. anslag
till svensk
undervisning
för svenska
barn i London.

(Forts.)

del af herrarna måhända detta något barnligt — jag kan se det på herrarnas anleten — men, sanna mina ord, gifva vi bort pengar för att bevara svenskheten i London eller Berlin eller Petersburg eller Hamburg, men inte uppmuntra dessa inhemska bildningsinstitut, så händer det kanske, att de barn, som gå och söka lära sig litet svenska i London eller Berlin, äro just de barn, som fått flytta ut ur landet på grund af denna brist på omvårdnad om dessa undervisningsanstalter. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Starbäck förenade sig herrar *Kjellberg* och *Kristensson*.

Chefen för eklestiasitikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att med några ord få utveckla de skäl, som föranledt mig att tillstyrka den proposition, som det föreliggande utskottsbetänkandet afser. Jag vill då först och främst, liksom herr Thyren, fästa uppmärksamheten vid det faktum, att de stora lifskraftiga nationerna anse det som ett synnerligen viktigt led i deras kamp för själfupphållelsen att energiskt drifva propaganda för sig i utlandet och där finna språkrör för sina intressen. Denna propaganda bedrifves synnerligen målmedvetet, och för detta ändamål utgifvas, såsom herr Thyren nämnde, betydande summor. I nu nämnda hänseende har Sverige varit efter, betydligt efter. Den, som varit litet utomlands, kan icke ha undgått att med en beklämmande känsla iakttaga, hurusom det i den utländska pressen oupphörligen förekomma de mest befängda skildringar, utan att det finnes någon möjlighet att genom någon inflytelserik person få dem korrigerade. Jag har varit utomlands och vid kongresser lagt märke till, hurusom exempelvis våra grannländers namn nämnts med mycken berömmelse, men där Sveriges namn nästan i regel saknats. Sverige har i detta afseende ådagalagt en, jag skulle vilja säga, dådlös eller kanske förnäm likgiltighet och hållit sig borta från denna internationella kamp. Alla veta vi, hurusom vid ett för Sverige mycket kritiskt tillfälle en stor del af den utländska pressen innehöll så godt som en enda vrångbild af Sverige, som det var nära nog omöjligt att få rättad. Nu har emellertid på sista åren en ändring i detta afseende ägt rum. Myndigheter och enskilda göra allt hvad de kunna för att göra Sveriges namn, dess andliga och materiella kultur, bekanta i utlandet. Jag tänker härvid bland annat på det riksförbund, som bildats för ifrågavarande ändamål, och jag kunde kanske här använda tillfället att säga ett erkännande ord äfven om det gagnande arbete, som Svenska Publicistklubben nedlagt i detta syfte.

Nu vill jag säga det, att framläggandet af denna proposition för Riksdagen är just ett led i dessa sträfvanden att bättra på hvad vi felat. Jag tror nämligen, att om sönerna och döttrarna till utomlands boende svenskar få i barndomen lära sig känna och fatta intresse för svenska språket och svenska kulturen, så komma de att taga detta intresse med sig, när de sedan såsom vuxna planteras ut inom olika samhällslager af det folk, hvars land de gjort till sitt hemland. På det sättet erhålla vi, hvad vi i synnerligen hög grad behöfva, nämligen en representation, en talrik representation, som kan vara vårt land till

mycken nytta i lugna dagar och till ett ovärderligt gagn under kritiska dagar.

Åtminstone några af herrarna torde känna till, huru viktigt det var, att vi under en för Sverige mycket kritisk period hade kanaler till vissa länder, så att vi kunde få förespråkare för våra intressen. Jag hörde nyss en aktad medlem af statsutskottet begära ordet. Om jag icke misstager mig, var det samme talare, som under debatten om femte hufvudtiteln nämnde, att vi skulle lägga an på det kulturella försvaret. Det var många, som då frågade sig: hvad menar han med det, »det kulturella försvaret»? Nu får säkerligen herr Rydén, som begärt ordet, tillfälle att säga: här, mina herrar, har ni ett utmärkt exempel på ett kulturellt försvar!

Jag vill ytterligare hänvisa till hvad jag nämnde, nämligen hvad andra stater gjort, därför att de ha ansett det vara af synnerligen stor vikt för deras nationers kultur, den andliga och den materiella, att ha dylika pionärer i utlandet.

Nu har emellertid här anförts, först och främst af utskottet, att det af ekonomiska skäl kan vara betänkligt att slå in på den här vägen. — Ja, mina herrar, men skolor af ifrågavarande art torde på grund af sin natur icke kunna bli så många, och för öfrigt ligger det i Riksdagens skön att säga nej, om det visar sig ansatser till ett alltför långt fortskridande på den ifrågavarande vägen.

Så ha vi vidare den anmärkning, som utvecklades af herr Starbäck, hvilken benämnde detta anslag understöd åt emigrationen. Ja, denna tanke har jag sett framställas på annat håll också, men, mina herrar, frågan om detta anslag har ingenting att göra med emigrationsens vare sig ökning eller minskning.

Sedermera kom herr Starbäck in på något annat, som var mera aflägsset från den föreliggande frågan. Han talade först om, huru litet vi gjort för att bevara svenskheten i våra nordligaste trakter. Jag vill då tala om, ifall det kan intressera kammaren, att vi för undervisning och för svenskhetens bevarande i våra nordliga trakter hafva tvenne anslag, det lappska och det finska, rörande hvilka anslag Kungl. Maj:t har en ganska betydande dispositionsrätt. Jag vill vidare tillägga, att jag vid fördelningen af dessa anslag har visat mig så rundhändt, just då det gällt svenskhetens bevarande i dessa trakter och att tillgodose de intressen, hvarom herr Starbäck så vackert talat, så att jag nästan fruktat, att jag får en admonition.

Herr Starbäck gick vidare in på utsikterna för skolväsendets utveckling och pekade hän på en motion vid kyrkomötet. Jag förstår inte riktigt, hvad han menade med detta. Skulle jag kunna läsa något där bakom, så vore det väl det, att den nuvarande ecklesiastikministern är så beroende af dem, som instämde med denne motionär, att vi kunna vänta oss förslag till en utveckling i den riktning, som afsägs med denna motion. Jag vill i detta hänseende säga herr Starbäck, som ju är pedagogiskt intresserad, att jag rörande folkskolans fortsatta utveckling och de frågor, som sammanhänga med den, uttalat mig i pressen på ett så bestämt och klart och tydligt sätt, att jag icke trodde, att det skulle råda någon tvekan om, hvar herr Starbäck hade mig i dessa frågor. Vidare kom herr Starbäck in på den saken,

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

(Forts.)

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London. att regeringen vägrat anslag till några skolor. Jag ber då att få säga herr Starbäck, på grund af hvad som sagts och äfven på grund af de anmärkningar, som framkommit i pressen, att regeringen icke vägrat understöd till arbetarkommuners bibliotek därför att de äro arbetarbibliotek, utan om anslag blifvit förvägradt, så har detta skett på andra grunder.

Jag nämnde, innan jag gick in på herr Starbäcks resonemang, att detta var litet vid sidan af saken. Gör jag orätt, om jag i hela det sätt, hvarpå han förde ressonemanget, finner en från honom framställd, mycket vänlig erinran till den nuvarande ecklesiastikministern och en kritik öfver mitt sätt att sköta mitt kall? Jag vill då säga, att det alltid är olägligt, om en fråga skall afgöras efter andra än logiska och reala grunder. Det är olägligt, om en fråga icke afgöres på grund af sin egen natur, utan på grund af andra, här politiska hänsyn. Mest olägligt blir det, mina herrar, att inblanda inpolitiska hänsyn i frågor, som gälla tillvaratagandet af våra intressen i utlandet. Afslå denna proposition, mina herrar, och säg till dem, som den gäller: Vi gjorde det, därför att vi voro missnöjda med och hade en annan politisk uppfattning än ecklesiastikministern. Skulle de då icke svara: Skall då aldrig svenska folket, när det gäller utomlandsfrågor, lära sig att glömma sina inre strider och i sådana frågor visa litet mera enighet?

Mina herrar, jag ber att få förorda denna proposition. Jag gör det icke af någon öfersvinnelig chauvinism, jag gör det icke af någon pjunkig sentimentalitet och jag gör det ej heller i förhoppning, att man genom några anslag af här ifrågavarande art skulle kunna befordra immigrationen, återvändandet af svenskar, ty den möjligheten tror jag icke mycket på, utan jag gör det i det mycket kalla och nyktra öfvervägandet, att det här gäller ett moment i ett viktigt kulturförsvar, ett försvar för vår andliga och materiella kultur, som vi icke böra åsidosätta.

Herr von Schéele: Herr talman! Herr ecklesiastikministern har förekommit mig i hvad jag annars tänkt skulle blifva min uppgift i närmaste hand, nämligen att vända mig mot den kamrat på gäffleborgsbänken, som sist uppträdde i frågan. Hvad som är öfrigt för mig af hvad jag hade ämnat säga är ett framhållande af, hurusom det ändock, särskildt för oss svenskar, finnes värden, som äro af annan natur än den empiriska nyttan. Dessa värden tror jag icke vi böra karakterisera med half missaktning såsom »sentimentalitet», ty det ideella är väl ändå något, som ingår i det sant mänskliga och särskildt i dess äkta svenska form. Af ålder plägade svensken hålla högt idealitetens fana. Där man åsidosätter dessa värden, hämnar det sig äfven på det empiriskt nyttigas område; och där man måttfullt häfdar dem, gifver det en betydande reventy äfven på nyttans fält. Är det någon skam för oss, särskildt här i Andra kammaren, att, såsom så ofta förr har skett, fortfarande vilja häfda de ideella värdena vid sidan af de materiella?

I alla tider hafva de insatser, som vårt folk gjort i mänsklighetens utveckling, haft sin världshistoriska betydelse just genom den

idealitet, hvaraf de kännetecknades. En storman från Västern, som besökte oss för några få dagar sedan, yttrade vid den uppvaktning, som den interparlamentariska fredsgruppen hos honom gjorde, att det vore att förvänta, att samma betydelse, som Sverige för världshistorien fordom ägt genom de inlägg, som det under en Gustaf Adolf och andra sina store konungar gjorde på ärans blodiga fält, skall det framgent göra på det oblodiga ärans fält, där Alfred Nobel i mer än ett afseende förstått att åt den svenska nationen bereda en ledande ställning.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

(Forts.)

Det synes mig icke hafva blifvit tillräckligt framhållet, att vi genom ett sådant litet understöd som det af Kungl. Maj:t föreslagna kunde bidraga till att uppehålla svenskheten hos våra landsmän där ute i den väldiga världsstaden vid Themsen. Helt nyligen hörde vi i ett par mycket besökta föredrag här i Stockholm på Kristliga föreningen af unga män och på Grand hôtel, huru goda svenskar de ännu äro, både unga och gamla, kvinnor och män. De se sig emellertid icke vara i stånd att bevara hvad de känna sig såsom svenskar äga och akta högt. Då de icke kunna detta, med mindre de få stöd från sitt gamla fosterland, böra vi väl icke undandraga oss att lämna det, när det icke är större, än att vi verkligen ha råd därtill. Icke lär någon mena, att jag skulle mana till att taga brödet ifrån de hemmavarande barnen och gifva det åt de barn, som flyttat ut ifrån hemmet; därom är alls icke fråga. Men om vi göra hvad som i förevarande afseende är vår rätt och vår plikt, så återverkar detta på vårt land och gifver en frukt, hvars värde icke är lätt att räkna ut och bestämdt angifva, men som vi likväl litet hvar känna har ett icke ringa värde.

Allra mest har detta visat sig med hänsyn till Svensk-Amerika. Det kan aldrig nekas, att den förbindelse, som äger rum mellan gamla Sverige och de utflyttade svenskarna främst i Amerika, men äfven på öfriga orter, såsom Berlin och London, hos oss väcker ett förut mer eller mindre slumrande intryck af hvad vi äga såsom svenskar, hvilket dessa i förskingringen lefvande, just därför att de icke längre åtnjuta det goda, som ligger i att vara svensk, omedelbart såsom vi, känna i högre grad och uppskatta bättre än vi göra det. När vi då få erfara dessa återverkningar på oss, stärker det vår glädje öfver och ansvarskänsla af att vara svenskar samt manar oss att på ett kraftigare sätt än tillförene göra gällande icke blott den ära, som ligger däruti, utan äfven de förpliktelser, som däraf följa.

Herr talman, jag ber att få tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Byström: Herr talman! Jag fruktar, att vi diskutera denna fråga, som om den vore i betydande grad större, än den i själfva verket är. Det gäller dock allenast att bevilja ett par tusen kronor för att hjälpa dessa svenskar i London att kunna undervisa en del barn bland dem i några ämnen. Då vi gjort det förut t. ex. genom att bevilja anslag för undervisning åt svenska barn i Berlin, tycker jag, att det kan vara lika lämpligt, att vi äfven bevilja anslag till kolonien i London. Det är icke heller ett ordinarie anslag, utan är det så, att det i framtiden icke visar sig lämpligt, kan man göra en

Ang. anslag
till svensk
undervisning
för svenska
barn i London.

(Forts.)

förändring, och, om man så vill, indraga anslaget. För min del är jag af den meningen, att jag anser det vara klokt att gå in på den gjorda framställningen. Jag skulle nästan kunna instämma med herr Starbäck i största delen af hvad han yttrade, ty vi alla, eller åtminstone de flesta af oss, anse, att vi böra göra allt, hvad vi kunna, för att gagna skolundervisningen i fäderneslandet. Det är endast i den punkten, där han yrkar afslag på framställningen om detta anslags beviljande, som jag icke kan instämma med honom. Jag menar, att i fråga om undervisningen af barn i London och undervisningen af barn i Lappmarken gäller det, att det ena bör man göra och det andra icke låta. Icke heller tror jag, att detta anslag skulle bidraga till emigrationen. Jag tror dock i motsats till herr ecklesiastikministern, att det snarare kunde bidraga till att draga några af utomlands-svenskarne hem till Sverige, och hvad särskildt angår London, vet jag bestämdt, att där äro personer, hvilka hafva barn, som icke äro där för alltid, utan för vissa år, somliga för att utbilda sig i vissa yrken, och de komma tillbaka för att blifva gagnande och nyttiga i sitt fädernesland.

Jag skulle äfven delvis kunna instämma med den förste ärade talaren i fråga om betydelsen af att, när i framtiden så lämpar sig, äfven bidraga till att svenska barn, exempelvis i Petersburg, få undervisning. Jag har vid besök där tyckt mig finna, att sådant icke skulle kunna annat än gagna vårt land, vårt folk och svenskheten därstädes.

Jag skall icke längre upptaga tiden härmed, men hoppas, att Andra kammaren skall bevilja detta lilla anslag, som icke blir mera än 33 kronor för hvarje barn. Det gäller i allt fall endast för ett år, hvarför vi böra vara med om detta ringa anslag, synnerligast som det är ett extra anslag. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt begära ordet, då jag redan har angifvit min ställning till frågan genom att instämma med den förste talaren, men det var ett par yttranden af herr Starbäck, hvilka jag nödgas upptaga till bemötande, då de icke voro öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Herr Starbäck nämnde två saker. Det ena var det, att de barn, som bevista skolorna i Berlin och London, voro barn till en del rika föräldrar, som icke behöfde understöd från Sverige. Det andra, det sista, som han sade, var det han nämnde, att föräldrar till de barn, som bevista skolorna, voro sådana som drifvits från fosterlandet däri-genom, att vi icke beviljat anslag till Brunnsviks folkhögskola. Såvidt jag kunde fatta, yttrade han det. Jag har någon kännedom om detta förhållande. Förra året var det en svensk präst i Berlin, som vände sig till en person i Skåne med förfrågan, om han kunde lämna anvisning på någon, som kunde och vore villig taga emot en del fattiga barn från Berlin, hvilka gärna ville komma från denna stad och till sitt gamla fädernesland. Bland dem, som svarade på denna hemställan, var en nära anhörig till mig, en min måg. Han tog emot tvenne af dessa barn i en ålder, som jag tror, af nio eller elfva år. Dessa barn hade gått i den skola, som understödes af Sverige, och de nämnde äfven, att alla, som gingo i denna skola, voro fattiga barn.

Deras föräldrar hade rest till Tyskland långt före den tid, då tanken på Brunnsviks folkhögskola kommit upp. Mina herrar, om ni hade sett de bref, som dessa barn och deras föräldrar skrefvo hit till Sverige, sedan de återvänt till Berlin, hade ni icke sagdt nej till detta anslag. Alla dessa bref andades en sådan kärlek till gamla Sverige, att jag tror, att det är värdt att lämna litet understöd. Bland annat nämnde dessa barn en sak, som kanske icke kommer att inträffa, ehuru i allt fall detta yttrande visar, hvilken känsla de hade för sitt fosterland. De önskade endast, att de vore konfirmerade, då skulle de komma till Sverige. Mina herrar, jag ber att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.
(Forts.)

Herr Rydén: Herr talman! Nu har ju denna fråga kommit upp på ett sådant plan, att jag icke vet, om man öfver hufvud kan diskutera den vidare, ty den är ju nu icke längre nere på denna syndiga jord, där vi eljest alla nödgas befinna oss. Ser jag emellertid på denna fråga som på alla andra kallt och nyktert, kan jag icke alls komma till den uppfattning, till hvilken en del talare skrufvat upp sig.

Jag skall då först och främst söka se denna fråga ur rent praktisk synpunkt. De af herrarna, som varit i London, kunna lätt tänka sig, hur det skall vara att där upprätta en svensk skola för hela London, en stad, som, vill jag minnas, sträcker sig öfver mer än två svenska mil i kvadrat. Nu säger herr statsrådet likasom herr Hans Andersson, att dessa barn äro fattiga. Ja, äro de fattiga, få de gå från t. ex. Eastend eller de södra stadsdelarna till den punkt, där skolan ligger, och det föreställer jag mig vara fysiskt omöjligt, eller också få de använda sig af de underjordiska kommunikationsmedel, som finnas i London, och då kostar det penningar, som de fattiga icke hafva. Jag är absolut öfvertygad om, att sanna och verkliga förhållandet icke är det, att det är fråga om att bereda undervisning åt de svenska *fattiga* barnen i London, utan åtminstone måste det vara fråga om de barn, som äro bättre situerade eller bo mera centralt i denna stora metropol.

Saken fördes af professor Thyrén in på det politiska området. Han ville göra detta till en stor, nästan världspolitisk fråga, han talade om, att tyskarna gifva ut så och så många hundratusen mark för tyskhetens bevarande och Frankrike så och så många hundratusen francs för fransketens bevarande i Marocko. Ja, professor Thyrén känner naturligtvis verkliga förhållandet, men det förvånar mig då, om han skulle tro oss här i kammaren vara så dumma, att vi icke förstå, att Frankrike, då det lägger ned hundra tusen francs om året på propaganda i Marocko, icke gör detta för fransketens *bevarande*. Det är kolonisationssträfvanden, som ligga under detta. Och det är väl icke professor Thyréns mening, att vi skola kolonisera London? På samma sätt förhåller det sig nog med de stora anslagen från Tyskland också, de utgöra endast ett led i landets utrikespolitik.

Herr ecklesiastikministern gjorde åter denna sak till en utrikespolitisk fråga, först och främst en pressfråga. Vi hade under unionskonfliktens dagar fått erfara stora olägenheter däraf, att de svenska synpunkterna icke blefvo framhållna i utlandets press. Det veta vi alltför väl, men jag trodde emellertid, att vi redan i fjol ordnade *denna*

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London. fråga enligt regeringens önskan. Och jag undrar, om herr statsrådet verkligen på allvar vill säga, att det är fråga om att skaffa fram svenska journalister eller personer, som kunna påverka pressen. Är det fråga om fattiga svenska arbetare i London, Paris eller Berlin, så hafva de icke något som helst inflytande på den stora världspresen och kunna icke ens göra någon nytta, då det är fråga om att inverka på densamma. Det är ju ett arbete som icke är lätt.

Till sist kom herr ecklesiastikministern till, att vi skulle hafva en hel här af ett slags representanter i utlandet, bestående af fattiga vänner till Sverige, som skulle föra dess talan. Ja, det är möjligt, att det kommer därhän, men jag för min del tror det icke.

Jag skall med anledning af de sifferuppgifter, som professor Thyrén lämnade, och för hvilka han angaf utrikesdepartementet som källa, be att få framhålla, huru hela denna rörelse är ett slags öfverklassrörelse i utlandet. Kungliga svenska utrikesdepartementet visste icke, att det existerar mer än tre kolonier i Europa, som här kunde tänkas komma i fråga, nämligen kolonierna i Paris, Petersburg och Hamburg. Det visar just, hvilken karaktär hela denna rörelse har. Vilja vi söka upp de svenska arbetarekolonierna i England, finna vi dem icke förnämligast i London, utan i Sunderland, Cardiff, Hull, South Shields m. fl. platser. I dessa städer hafva vi utomlandssvenskar, fattiga svenska sjömän och andra, som slå sig ned där och bilda en verklig svensk arbetarebefolkning. Men den har råd att skapa kolonier, skaffa sig kyrkor, föreläsningssalor, och har icke alls några generalkonsuler och sjömanshemsdirektörer eller sådana, som bearbeta opinionen i liknande fall till deras förmån i hemlandet. Här äro verkligt fattiga svenskar utomlands, och man vet i utrikesdepartementet icke ens, att de existera, eller kan icke tänka sig, att något anslag åt dessa kan komma i fråga. Jag har framhållit detta därför, att jag tror, att man i hvarje fråga bör se nyktert och klart på saken. Och för mig ställer sig saken så, att, om vi verkligen skola utföra ett försvenskingsarbete bland svenskarna i London, en fråga af så ofantligt mycket större räckvidd yppar sig, än den, som herr statsrådet och professor Thyrén för oss rullat upp. Då inskränker det sig icke till detta lilla antal af utländska platser och hufvudstäder, utan då blir det en ofantligt stor angelägenhet. Jag för min del kan icke finna, att svenskarna ha någon anledning att inlåta sig på sådana sträfvanden eller att det för landet öfver hufvud taget är gynnsamt att så göra.

På grund af hvad herr Starbäck sade och herr statsrådet genmälte, skall emellertid, herr talman, äfven jag begagna detta tillfälle för att något litet ställa denna fråga i belysning af hvad som händt och händer i Sverige. Det har under denna riksdag — såväl som flera föregående — upprepade gånger inträffat, att en framstående man i medkammaren begagnat hvarjehanda tillfällen att göra synnerligen skarpa anfall gentemot folkbildningssträfvandena i vårt land. Den ena dagen begagnar han tillfället att slå ned på föreläsningverksamheten och klaga öfver, att den icke är tillräckligt kritisk, och i detta fall är det naturligtvis fråga om, att det finnes åtskilliga ämnen i de allmänna föreläsningföreningarnas program, som icke fullt och helt måhända röra sig inom den intressesfär, som närmast intresserar ifrågavarande talare.

Vid andra tillfällen söker han — mycket längsökt ibland — andra anledningar att hugga in på folkbildningsarbetet, på folkskolan, på olika grenar af det arbete, som utvecklas för att föra bildningen fram i landet, och alltid står det i tidningarna, att Första kammaren härtill ropat bravo. För den politiska riktning jag tillhör eller öfver hufvud taget för den svenska demokratien finnes icke någon representant i Första kammaren, och därför blifva dylika utgjutelser icke bemötta. Jag föreställer mig emellertid, att det äfven för den församlingen skulle vara nyttigt, om vid ett eller annat tillfälle några ord blefve sagda äfven från motsidan. Jag vågar också uttala såsom min uppfattning, att det skulle vara synnerligen lyckligt, om de personer, som på detta sätt upprepade gånger angripa och motarbeta det svenska folkbildningsarbetet, i stället ville visa sig mera sympatiska mot detta.

Jag tager här ett exempel. Vi beslöto för några veckor sedan och äfven Första kammarens utskott tillstyrkte utan meningsskiljaktighet, att vi skulle skrifva till Kungl. Maj:t om beviljande af resestipendier för sådana lärarinnor, som tjänstgöra vid småskolelärarinneseminarierna, för att de skulle få tillfälle att komma ut och hämta en eller annan impuls för sitt arbete. I medkammaren hölls då ett sådant där tal igen, och man afslog denna framställning. När jag nu finner, att precis samma personer och meningsriktningar, som stå i harnesk mot svenska folkbildningssträfvanden, stå i spetsen för detta arbete för utomlands vistande svenskar, då måste jag önska, att det svenska folkbildningsarbetet vore omfattadt med åtminstone en liten del af samma sympatier. Såge man vid ett eller annat tillfälle mera sympatiskt på det folkbildningsarbete, som är så försummat i Sverige och som vi i så hög grad behöfde hjälpa fram, då skulle vi måhända slippa höra den klagan, åt hvilken en landtman och känd sparsamhetsvän vid behandlingen af denna fråga gaf luft i statsutskottet, då han uttryckte sitt beklagande öfver, att det svenska folkskolearbetet måste sättas så mycket tillbaka på grund af landets fattigdom, att man på många håll droges med förhållanden, som voro olidliga för svenska folket. Men vi hafva i regel icke att räkna på något understöd från Första kammaren och från dem, som par préférence arbeta för svenskhetens bevarande i utlandet, när vi skola genomföra reformer, som afse att höja den svenska folkbildningen. Då måste vi drifva fram dem tum för tum och under ofta koncentreradt motstånd. Så har det varit under decennierna.

Jag för min del tror också, och adresserar mig i detta fall till herr ecklesiastikministern, att det är ett stort och beklagligt fel, att man försöker lägga rent *politiska partisynpunkter* öfver folkbildningsarbetet. Jag vill icke beskylla den nuvarande ecklesiastikministern för mannamån, men man måste häpnna, när man ser dessa upprepade förföljelser mot människor, som stå i folkbildningens tjänst. Den ena dagen äro vissa krafter i rörelse för att hindra, att en person, som har en socialistisk åskådning, utnämnes till professor. Vid ett annat tillfälle nekar man, under angifvande af klara politiska förföljelsemotiv, anslag till en bibliotekarie i Paris, som är socialdemokrat. Vid ett tredje tillfälle vägrar man anslag till ett bibliotek, som är en arbetarekommuns, men hvilket såväl arbetsgifvaren på platsen som kyrko- eller

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

(Forts.)

Ang. anslag
till svensk
undervisning
för svenska
barn i London.

(Forts.)

kommunalstämman ansett sig kunna understödja. Vid ett fjärde tillfälle nekar man understöd till en folkhögskola, därför att den till hufvsaklig del frekventeras af arbetare. Mina herrar! Jag vågar titta litet framåt. Det är icke många år till, som det parti, den nuvarande regeringen tillhör, kommer att sitta vid makten. Herrarna i regeringen sitta, om jag så må säga, på *kunglig nåd*. Den dag, då folkmeningen i landet får göra sig gällande, få herrarna flytta från stolarna, och det blir då helt andra män, som komma att sitta på dem. Jag skulle på det högsta beklaga, om det parti, den nuvarande regeringen tillhör, frambesvurit sådana känslor hos dem, som i framtiden skola komma till makten, att de skulle vilja taga revanche för det, ni, mina herrar, gjort här under de gångna åren. Jag skall bli en bland dem, om jag då är med, som skall motarbeta dessa sträfvanden och dessa revanch-tankar, men det är icke säkert, att det är på enskilda människor det beror att hindra känslorna att taga ut sin rätt hos dem, som på detta sätt blifvit förföljda och trakasserade. Jag ber de nu makthafvande att tänka en liten smula äfven härpå. Det är denna synpunkt jag velat göra mig till tolk för och slutar med att taga upp den direkta hänvändelse till mig, som herr ecklesiastikministern gjorde, då han talade om, att jag under en debatt för någon tid sedan yttrat mig om kulturförsvaret. Hvad menade jag med detta? Jag använde visserligen icke detta ord, utan det var en annan talare, men jag instämmer i själfva tankegången. Därmed menar jag, för att tillämpa det på nu förevarande fråga, att vi inom vårt eget land skola söka att få en väl ordnad, lefvande bildning ibland folket, en bildning, som öppnar stora och nya vidder för detsamma, och som fäster människorna med en kärlek vid den svenska jorden af helt annat slag än den, som mestadels nu för tiden finnes blott vid bälarna, när de rike äro samlade. Jag menar i *allmänhet*, att vi skola söka arbeta fram för landets egen befolkning möjligheterna på olika områden, och i och med detsamma, när möjligheter och nya vidder öppnas för folket, växa också kärleken till landet och den inre styrkan hos folket.

När jag emellertid ser på dessa sträfvanden för utomlandssvenskarna och tänker på de krafter, som här drifva dem fram, och ser det hela i belysningen af våra inre svenska förhållanden, då måste jag i dessa sträfvanden se ett led i det *offentliga hyckleri*, som är ganska starkt framträdande på olika områden och som mycket väl kan gå ut på, att man vill göra det soligt och ljusst för utomlandssvenskarna, men som innerligt väl finner sig i att låta det egna landets barn lefva som styfbarn på skuggsidan.

Jag kanske gått litet utanför ämnet, men på grund af ett par föregående talares yttranden har jag önskat uttala detta och tror för min del, att de reella sakskaalen bjuda oss att rösta för afslag å Kungl. Maj:ts förslag och bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Branting*, *Persson* i Stockholm, *Söderberg* i Stockholm och *Hasselquist*.

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Då jag deltagit i statsutskottets behandling af förevarande ärende, men därvid intagit en från

utskottets majoritet afvikande mening och anslutit mig till den vid utlåtandet fogade reservationen, har jag begärt ordet för att i allra största korthet angifva de skäl, som för mig varit afgörande.

Det svenska folket synes mig böra betraktas såsom en enda stor familj. Till denna familj räknar jag då icke allenast dem, som bygga och bo inom Sveriges gränser, utan också dem, som, ehuru de af en eller annan anledning flyttat från sitt fosterland och sökt sin utkomst i andra länder, dock äro med starka och innerliga band fästade vid sin fosterjord. Såsom det nu uti en familj är de starkares plikt att taga vård och hand om de svagare familjemedlemmarna, är det också hemlandssvenskarnes plikt att taga hand och vård om de i vissa hänseenden svagare ställda utlandssvenskarne, och i synnerhet då, såsom här är fallet, dessa svenskar själfva göra, hvad de förmå, och, när deras krafter icke längre räcka till, sträcka sin hand ut till oss här hemma med bön om bistånd i sina sträfvanden.

Nu har det sagts här, att detta endast är känslostämningar och känsloskäl. Nåväl, mina herrar, hvem af oss finnes manne, som är fri från känslor? Känslor lära vi hafva litet hvar och att känna sig alldeles fri från sådana tror jag ingalunda vore lyckligt, äfven om det skulle vara möjligt. Men känsloskäl utsluta, enligt mitt förmenande, ingalunda förnuftsskäl, och jag håller före, att i det fall, hvarom nu är fråga, kunna både hjärta och förstånd förenas på ett enligt min mening synnerligen lyckligt sätt. Jag vågar påstå, att det för vårt land i flera hänseenden är af den allra största betydelse, att vi här och där ute i världen, i de stora kulturcentra, haiva utposter, som äro intresserade för Sverige och svenska förhållanden. Dessa kunna göra, som vi förut hört framhållas, mycket stor nytta framför allt därigenom, att de kunna bidraga till att sprida en sann och rätt kunskap om Sverige och svenska förhållanden, hvilket nu icke alltid är händelsen. Enligt min mening ha vi icke råd att undvara dessa utposter för svensk kultur. Frågan är sålunda för mig af en mycket stor och betydande real innebörd, och den blir det icke mindre därför, att det nu gäller att lämna stöd åt en utpost i en af världens folkrikaste städer, ja, den folkrikaste, som därjämte är en brännpunkt i politiskt hänseende.

Nu har det invändts, alldeles som då det var fråga om ett liknande anslag till skolan i Berlin, att vi ha många platser här hemma, där folkundervisningen ännu lämnar åtskilligt öfrigt att önska, och att staten bör söka att i första hand lämna hjälp i detta afseende. Jag tillåter mig i anledning häraf säga, att jag tror, att Riksdagen har sökt göra och alltfortfarande kommer att göra mycket för att höja folkundervisningen i vårt land, äfven om man icke kan säga, att allt ännu är gjort, som bort göras. Men att emellertid med hänvisning till dessa brister här hemma vilja slå ihjäl det nu föreliggande förslaget har jag icke kunnat vara med om. Jag anser, att härvidlag har den satsen sin fulla tillämpning, att det ena bör man göra och det andra icke underlåta.

Det har på tal härom vidare invändts — visserligen mera enskildt till mig, men jag skall taga upp det skälet också — och sagts, att det är bättre för de barn, hvilkas undervisning det här är fråga om, ju förr de uppgå i den engelska nationen, dess åskådning och dess upp-

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.
(Forts.)

Ang. anslag
till svensk
undervisning
för svenska
barn i London.

(Forts.)

fattning. Jag får säga, att jag anser verkligen icke den saken så alldeles klar och afgjord. Sambandet med fosterjorden, dess historia och dess kultur kan vara ett *realvärde af stor betydelse*. Att det är ett *ideellt värde*, står åtminstone för mig höjdt öfver allt tvifvel. Att nu väga ett ideellt värde med ett materiellt har sina vanskligheter, ty man kan ju säga, att de två storheterna icke äro jämförbara, men erfarenheten ger tydligt vid handen, att, under det att det finns personer, om till synes utan betänkande offra stora ideella värden för materiella, så finnas också å andra sidan personer, som äro färdiga att offra allt för ideella värden, och det synes mig, att idealiteten härvidlag förtjänar stödjas och stärkas. Det synes mig också, som om dessa svenskar, hvilka det nu är fråga om att lämna stöd, verkligen skulle vara besjälade af denna ideella åskådning, och det har gjort, att jag för min del icke kunnat, då de nu vädja till oss här hemma, sluta till vare sig mitt hjärta eller min hand.

Hvad beträffar talet om dessa konsekvenser må jag säga det, att icke ens de afskräcka mig, ty om man alltid skulle se på, hvartill ett anslag i ett fall kunde förbinda, skulle man måhända alltid stå tvekan inför alla utgifter snart sagdt.

Jag tillåter mig jämväl erinra därom, att den undervisning i London, som det här är fråga om, icke meddelas på *en* plats, utan, som af utredningen framgår, på *fem* olika platser.

Och till till sist vill jag erinra därom, att då vi 1908 vid gemensam omröstning voterade om anslag till skolan i Berlin, så afgåfvos i denna kammare 122 röster för Kungl. Maj:ts förslag, under det att allenast 100 afgåfvos emot. Då förefaller det mig verkligen, som om det med hänsyn till den ställning kammaren vid det tillfället intog skulle vara mindre välbetänkt att nu intaga en annan ställning gentemot samma sak i världens största stad, och jag tillåter mig därför, herr talman, att anhålla, att kammaren med afslag å utskottets hemställan måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herrar *Riström* och *Olsson* i Älfvalsåsen förenade sig med herr Nilson i Örebro.

Herr Thorsson: Herr talman! Då jag i utskottet har bidragit till det slut, hvartill utskottet kommit, skall jag be att få säga några ord i frågan.

Herr professor Thyren började sitt anförande med en fråga, hvad exempelvis våra fattiga svenskar i utlandet skulle säga, för den händelse Riksdagen biträdde utskottets förslag. Jag kan naturligtvis icke i närvarande stund yttra mig om, hvad dessa skulle säga, och jag får erkänna, att jag intresserar mig mest för hvad våra svenskar hemma säga om Riksdagens beslut. Jag har en gång förut varit med och behandlat ett ärende af denna beskaffenhet, och jag tillät mig då att ha precis samma uppfattning, som jag nu har, och yrkade på, att vi skulle använda så mycket som möjligt af hvad vår statsbudget kunde åstadkomma till uppfostran och skolundervisning för de barn, som voro här hemma, och att vi skulle utbilda dem till så goda, nyttiga och lifskraftiga medborgare som möjligt. Det var den uppfattningen, som

vägledde mig, då jag fattade min position i frågan, då den första gången var föremål för behandling, och då gällde det bidrag till skolan i Berlin, och jag har icke haft någon som helst anledning att ändra min uppfattning. Från den tiden och tills nu har ingenting inträffat, som pekat på, att vi skola fortsätta med dessa anslag till skolor utanför landets gränser. Visserligen fingo vi en liten erinran från herr professor Thyren, att vi icke äro tillräckligt vidtsynta för att bedöma denna fråga, och att vi spara på örena och förlora kronorna; herr professor Thyren ville som den kloke ekonomen säga, att för den händelse vi fortsatte med att utveckla vår skolverksamhet i Berlin och London, Paris och Petersburg, så skulle däraf följa en hel rad af ekonomiska fördelar; och som ett bevis för detta erinrade herr professor om, att Tyskland på skolundervisning nedlagt mycken kostnad i Ryssland för att därstädes bereda sig marknad för sina alster. Det har förut här af en talare erinrats om, att det är en himmelsvid skillnad i afseende på möjlighet att täfva ute på den stora världsmarknaden mellan en liten nation och en stor, och för min del har jag den uppfattningen, att vi för våra kommersiella förbindelser med främmande nationer få nöja oss med det anslag, som utgår på tredje hufvudtiteln till utrikesdepartementet, och söka genom våra konsulater och öfriga kommersiella ombud i utlandet skaffa oss den marknad, som vi efter omständigheterna kunna tillkämpa oss. Jag är därför mycket tveksam, om den nu föreliggande anslagsfrågan ur rent ekonomisk synpunkt har någon betydelse. I en stad som London försvinner väl i alla fall en liten koloni svenskar; den är där såsom en droppe i hafvet.

Jag medgifver, att det kan vara vissa rent humanitära känslor, som kunna förmå en att vara med på ett anslag som detta. Men det har här förut framhållits, att vi ha den största behållning af att hushålla så med våra tillgångar, att minsta möjliga emigration äger rum.

Under fjolåret utkämpades en bitter strid här i landet mellan arbetare och arbetsgifvare. Jag skall icke i någon mån inlåta mig på hvem som var skuld till denna strid, men efter denna strids afbläsning har jag personligen satts i tillfälle att bevittna så många uppörörande handlingar, att jag icke kan vid ett tillfälle som detta uraktlåta att föra det på tal. Hundratals arbetarfamiljer ha måst lämna detta land under väntans bittra dagar, därför att de jagats från den ena näringen efter den andra. En del af dem har kanske hamnat i London, en del i Amerika och en del i andra länder. Nu, sedan dessa våra medborgare af ren hämndkänsla behandlats på ett sådant sätt, skola vi skicka några lumpna kronor efter dem till utlandet, hvarigenom vi skola erinra dem om, att det finns en svensk nation, hvilken de tillhöra. Det finner jag för min del icke vara den rätta ekonomiska hushållningen, och jag får vädja till herr professor Thyren, om han verkligen kan i samband med dessa företeelser stå upp och säga, att vi skola kunna återvinna någon af dessa svenskar, som drifvits till utlandet, genom en sådan ekonomisk åtgärd.

Tvifvelsutän voro flera af dessa arbetare socialdemokrater; åtminstone ha de blifvit förföljda, därför att de misstänkts vara socialdemokrater. För några dagar sedan hölls det ett föredrag här i hufvud-

Ang. anslag
till svensk
undervisning
för svenska
barn i London.
(Forts.)

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London. staden å Grand Hotel af en person, som talade för svenskhetens bevarande i utlandet. Han relaterade under sitt föredrag, att bland andra goda gärningar, som uträttats i London för att bevara svenskheten, hade man under en 14 dagars tid hunnit svälta ut en socialist, som

(Forts.) sökt innästla sig i den svenska kolonien. Jag antager, att detta föredrag också skall ha sin betydelse för de arbetare, som omfatta den socialdemokratiska uppfattningen. Vare sig denna uppfattning håller måttet efter alla nationalekonomiska beräkningar eller icke, är det dock svenska arbetare, som till följd af agitation för denna sin åskådning drivits ur landet. När de komma till London, dit de nu föreslagna anslagsmedlen för bevarande af svenskheten äro ämnade, få de genom sin svenske talesman och ombudsman höra: »Kommer det någon socialist till oss, som är svensk, svälta vi ut honom på 14 dagar, såvidt han själf icke är vid stark kassa». Ämnar den patriotiska svenska församlingen tillämpa den tanken på fadern, slösas nog icke mycket på de barn, denne fader har med sig.

Sedan vill jag säga till herr ecklesiastikministern, att då jag biträdt utskottets utlåtande, har jag icke gjort det med någon som helst baktanke på, att jag skulle vilja vägra detta anslag, därför att det är framlagdt af den nuvarande regeringen. Jag har nämligen ingen som helst anledning tvifva på, att icke en liberal regering, om den suttit vid styret, skulle burit fram förslaget likaväl som den konservativa. Jag har alltså icke några erinringar att rikta mot detta anslags utgående, därför att det kommer från en konservativ regering, utan jag vänder mig mot detta förslag, därför att jag anser, att dessa medel kunna användas bättre inom landets gränser, och då jag har den uppfattningen, anser jag icke, att vi behöfva utbetala dem för utnyttjande i utlandet. Jag kan nämligen icke dela herr Nilsons i Örebro mening, att dessa medel skola skaffa oss så starkt stöd hos svenskarna i utlandet. Ja, hvad är det egentligen för starkt stöd, man vill skaffa sig i utlandet? Hvad drömmer man om? Drömmer man om, att våra svenska skola på något sätt behärska förhållandena i utlandet? Jag kan icke förstå, hur en nation af så små dimensioner som vår skall genom sådana »lilleputt»-anslag kunna skaffa sig något reellt inflytande i utlandet. Det inflytande, vi eventuellt kunna skaffa oss — jag vill ännu en gång betona detta — måste vi skaffa genom de organ, vi tillsätta och aflöna just för de rent kommersiella intressen, som vi ha att där bevaka, nämligen genom konsulerna och beskickningen, och vi få nöja oss med att offra de för detta ändamål nödvändiga medlen på utrikespolitiken. Ty jag kan icke dela herr ecklesiastikministerns uppfattning om att dessa skolbarn skola ha något inflytande på den utländska tidningspressens uttalande om förhållandena i Sverige. Denna uppfostran till svenskhetens bevarande kan väl icke åstadkomma den verkan, att den ena tidningsartikeln efter den andra skall tala om vår stor- eller utrikespolitik. Mig synes, att vi få låta hvarje sak höra hemma på sitt område, och jag är lifligt öfvertygad om, att vi handla klokast i afseende å svenskhetens bevarande, om vi använda det mesta möjliga till utbildning och uppfostran inom landet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr Thyrén: Herr talman! Tiden är nu framskriden till den punkt, att jag tror mig göra rätt i att icke upptaga alla de intressanta synpunkter, som framkommit, sedan jag yttrade mig nyss. Jag skall inskränka mig till en helt kort replik till *en* af de ärade talarne, nämligen herr Rydén.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.

(Forts.)

Herr Rydén har varit i London och därifrån hemtagit — och det med full rätt — ett öfverväldigande intryck af stadens storlek. Det tillämpar han på denna fråga så, att han finner det fullkomligt *opraktiskt* — som den praktiske och kallt beräknande man han är — att försöka att i denna kolossalt stora stad, »som upptar en yta af kvadraten på två svenska mil», operera med *en* svensk skola, och han har pekat på, hvilka afstånd det skulle bli för dessa fattiga barn, som skulle gå i den skolan. Men om herr Rydén så uppmärksam, som han eljest brukar göra, läst igenom Kungl. Maj:ts proposition, så skulle han ha funnit nederst på första stycket sidan 12 i utlåtandet, där den kungl. propositionen är citerad, att skolarbetet bedrivs på icke mindre än *fem* olika platser; och vidare på sidan 14 i anslutning därtill, att lärarinnelönen icke har kunnat sättas lägre, på grund bland annat af de betydande utgifterna för resor, icke af skolbarnen, som herr Rydén i hastigheten möjligen tänkt sig, utan af lärarinnan. Herr Rydén framställde sig nyss och har ofta förut framställt sig som den *par préférence* nyktre mannen. Jag vet, att han i ordets *bokstafliga* mening är den absolut nyktre mannen, och jag vill göra honom den rättvisan att erkänna, att han äfven andligen är en ovanligt nykter man, och därför sätter jag stort värde på honom. Men i detta särskilda fall har hans nykterhet icke nått sitt fulla mått, utan han har allt varit en smula *rörd*, andligen taladt, när han läste propositionen. Detta hans tillstånd torde icke ha hunnit alldeles förflyktigas, då han satt som åhörare till mitt nyss hafda yttrande. Jag sluter mig därtill af det omdöme, han fällde om de utländska uppgifter jag lämnade, särskildt angående Frankrike. Han vädjade till mig, om jag kunde tro, att, som han yttrade sig, kammaren var så dum — detta vanvördiga uttryck står för hans egen räkning — att den skulle tro, att jag på allvar menade, att Frankrike betalar till Marocko 100,000 francs till fattiga barns uppfostran. Det måtte vi väl veta, sade herr Rydén, att det är deras kolonisationsplaner, som ligga bakom. Menar han nu någonting annat än kolonisation i handelssyfte, så menar han väl, att Frankrike vill eröfra Marocko, och att äfven jag skulle känna till denna dess plan. Men denna honnör måste jag bestämdt afsäga mig; herr Rydén tror mig för väl. *Jag* vet *absolut icke*, om Frankrike ämnar eröfra Marocko. Men om herr Rydén säger, att Frankrike ämnar eröfra Marocko, så tillåter jag mig naturligtvis icke att tvifla därpå. Emellertid torde herr Rydén icke ha observerat, att jag omedelbart efter denna notis om Marocko meddelade en annan notis. Jag nämnde, att i »orienten» betalar Frankrike 900,000 francs direkt för skolor. Nu tänker väl herr Rydén på Tonkin m. m. i Ostasien och säger naturligtvis, att Frankrike äfven där lägger ned dessa penningar i kolonisationssyfte. Men jag ber då att få upplysa, att denna franska term »*l'orient*» står i motsats till ett annat begrepp »*l'extrême orient*», hvarmed afses just Ostasien m. m. och hvarför i nyssnämnda telegram ett *särskildt* anslag

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London. m. m. Det tror jag också, att fransmännen tänka ännu mindre på än att eröfra Marocko. Men skulle nu herr Rydén gifva oss den upplysningen, att Frankrike ämnar eröfra äfven Turkiet, så tillåter jag mig naturligtvis icke heller att tvifla på det. Jag skall nu icke närmare inlåta mig på den sista delen af herr Rydéns anförande angående dessa »framstormande och förtryckta skaror». Det skulle kanske kunna sägas, att herr Rydén här verkligen lämnat den fasta jord, som eljest är hans favorituppehållsort och som han synnerligen energiskt håller sig fast vid och så gärna talar om. För min del har jag det förtroendet till dessa förtryckta och framstormande »revanchetagande» skaror, att de i sin revanche i alla fall skola vara så resonliga, att de ej bli grymmare mot oss, än de eljest skulle bli, därför att vi nu i afton möjligen vötera 2,000 kronor till undervisning åt svenska barn i London, kanske deras egna nära fränder. Då, vid dylikt förhållande, den framtidsvy, herr Rydén rullat upp, icke alls torde inverka på denna frågas afgörande, tillåter jag mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande om afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

(Forts.)

Herr Branting: Herr talman! Jag uppkallades af professor Thyréns sätt att bemöta en föregående talare, när han sökte förlöjliga de erinringar, som af herr Rydén gjordes angående innebörden af de stora summor, Frankrike offerar på sina intressen äfven i undervisningshänseende i olika delar af världen.

Det förhåller sig dock alldeles oförtydbart så, och det är allbekant och obestriddigt, att Frankrike haft och har fortfarande mycket stora intressen i Marocko. Det har ju gifvit anledning till europeiska krigsrykten gång på gång, att konflikter mellan stormakterna uppkommit just i Marockofrågan, och det är alldeles naturligt, att ett medel i den agitation, som aser att draga in detta land i Frankrikes intressesfär, just varit vidmakthållandet af det franska inflytande, som utöfvats genom de franska kolonisterna och deras inverkan på alla möjliga håll.

Hvad beträffar herr Thyréns upplysning angående de summor, som Frankrike lämnat till »orienten», är det alldeles riktigt också, att där har sedan gammalt Frankrike haft mycket stora kommersiella intressen. Särskildt har detta land ju på den tid, då det stod i bättre förhållande till den katolska kyrkan än hvad nu är fallet på senare tiden, nedlagt högst betydande understöd för att med tillhjälp af det katolska prästerskapets propaganda tillvarataga franska intressen där. Men hvad som naturligtvis är kärnan i den erinran, som gjordes af herr Rydén mot herr Thyrén, är ju orimligheten att jämföra en stormakts sträfvande till att vidmakthålla eller stärka handelsförbindelser och mer eller mindre tydliga protektoratsintressen med de sträfranden, ett litet land som Sverige kan göra i afseende å sin marknad i andra länder. Vi kunna icke i detta fall taga stormakterna till förebilder, utan en jämförelse med dem blir haltande, därför att våra förutsättningar äro så fullkomligt olika deras.

Föga mera öfvertygande var enligt min uppfattning herr Thyrens erinran om »revanchen». Det gällde ju icke det här anslaget, utan uttrycket var fälldt i ett helt annat sammanhang. Revanchen, om hvilken vi väl alla få hoppas, att den måtte bli så humant lagd, som möjligt, måste dock helt naturligt framkallas, sådana stämningar och känslor *måste* födas genom den systematiska orättfärdighet, som man alltför ofta fått bevittna från de nu maktägande klassernas sida. Och jag är glad öfver, att professor Thyren för sin del icke vågade bestrida, att sådant ägt rum, och att sådana känslor däraf kunnat födas, utan genom en vändning på ett sätt, som vi nu snart börja känna, försökte han föra öfver denna erinran på ett helt annat område.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.
(Forts.)

Jag har i själfva saken redan instämt med herr Rydén, och jag ber att få ansluta mig till hans yrkande.

Herr Starbäck: Jag skall be att få taga kammarens tid i anspråk ett ögonblick dels för att vända mig mot herr Andersson i Skifarp, dels äfven för att söka bemöta hvad herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet yttrade, och äfven något af det, som professor Thyren sist sade.

Jag vill vända mig mot herr Andersson i Skifarp därför, att jag icke kan förstå annat, än att hans yttrande berodde på en fullständig missuppfattning af en passus i mitt första anförande. Jag har sannnerligen icke sagt, att det var ett understöd till emigrationen att vägra anslag till Brunnsviks folkhögskola, men hela mitt anförande gick ut på att belysa ett sakförhållande, som kunde ge anledning till en sådan emigration, som jag talade om, och verkligheten kunde resultera i, att till följd af denna politik, i hvilken vägran af anslag till Brunnsviks folkhögskola är en del, en del barn emigrerade och föräldrarna måste få understöd.

Nu ha vi, mina herrar, med den utomordentliga förmåga, som trollkonstnären herr Thyren förfogar öfver, på ett synnerligen angenämt sätt gjort en blixturné till yttersta Orienten. Det är ju alltid roligt att följa honom på hans jag skulle nästan vilja säga luftfärder, men det förefaller mig, som om vi här kunde säga: »revenons à nos moutons», ty det är ju en högst besynnerlig tro, att, när det är frågan om ett anslag till svensk undervisning för svenska barn i London, man skall jämföra detta med Frankrikes uppträdande i Marocko och Orienten. Den ena stormakten efter den andra skall man ta fram och vifta med: vi skola vara lika goda som de! Jag tycker, att detta är ett högst märkvärdigt sätt, och jag tror icke, att det skulle lyckas för någon annan än för professor Thyren. Då var det riktigare, som herr statsrådet gjorde, då han jämförde oss med våra grannländer Norge och Danmark.

Men jag skall återvända från Orienten via Ryssland, och då vill jag erinra herrarna om något, som jag hade anledning att nämna förra riksdagen, då det gällde omorganisationen af sjökrigsskolan, där lektionerna i ryska afskaffades och utbyttes mot flera lektioner i franska språket. Då föreföll det mig, som om just ur dessa ekonomiska synpunkter, som här framhållits, det varit lyckligt, om man icke blott

Ang. anslag
till svensk
undervisning
för svenska
barn i London.

bibehållit undervisningen i ryska språket för våra blifvande sjöofficärer, utan till och med starkare understrukit den, just på grund af de förbindelser, i hvilka vi möjligen kunna komma med Ryssland. Men då fanns det ingen, som ansåg detta vara af värde. Tror verkligen herr Thyren, att, om vi ha några barn i Petersburg och London, som icke glömma bort svenska språket, det skall göra möjligt för oss att få bättre handelsförbindelser där och hämta miljoner därifrån? Det tror icke jag.

(Forts.)

Efter denna parentes vill jag säga, att jag skulle varit herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet mycket tacksam, om han, då han erinrade oss om en epok i vår senaste historia, som vi ännu då och då få höra talas om, något utförligare utredt, hur det kom sig, att utlandet var så väl förberedt och underrättadt från norsk sida men icke från svensk — ty att det var denna sak, han syftade till, framgick tydligt, om han också icke nämnde Norges namn. Det pekade han på och sade: »Tänk, hvilken skada för vårt land, att vi då icke hade svenskheten bevarad i utlandet!» Det skulle vara intressant att få veta, hur många skolor, Norge underhållit i utlandet för norskhetens bevarande, och om det verkligen berodde på dessa förhållanden, att tidningarna i Berlin och London voro så mycket bättre informerade från Norge än från Sverige. Det kan ju vara möjligt, att så var, men jag tillåter mig att ställa mig ganska tveksam gentemot detta. Till slut vill jag fästa herrarnas uppmärksamhet på, att herr statsrådet sade, att inrättandet af dessa skolor för svenska barn i utlandet är ett led i det arbete, som nu pågår, just för att vår ställning i utlandet skall bli förmånligare. Jag måste då återvända till den farhåga, som jag vågat uttala, nämligen att nästa konsekvens blir en påbyggnad på dessa skolor, för att vi skola få nytta af dem. Nog kommer det att fordras mera penningar än dessa små belopp, som nu äro föreslagna.

Jag skulle till sist vilja fråga herrarna, huruvida det icke vore ett lämpligt tillfälle att erinra sig den gamla sentens, som stått på de segrande partiernas fana här i landet under många år: »Sverige åt svenskarne». Nej, nu skola vi bevara svenskheten i utlandet. Det är det viktigaste.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Grefve R. Hamilton: Jag hemställer verkligen, om det icke vore skäl i att låta saken vara saken och icke inblanda undervisningen för de små oskyldiga barnen i London i storpolitiken i Sverige. Jag vill verkligen icke skänka något förtroendevotum åt ecklesiastikministern och därigenom gilla det sätt, hvarpå han någon gång fördelat undervisningsanslagen. Jag delar herr Rydén's åsikt om, att Första kammaren mången gång saknat förståelse för undervisningen för svenska barn i Sverige, men jag delar också herr Rydén's uppfattning, att när det gäller folkupplysning, skola vi vara opartiska. Äro de på den andra sidan partiska, så skola vi i denna kammare visa, att vi stå på en högre ståndpunkt.

Jag har själf vistats som barn i utlandet, och jag vet, hur kärt det varit, när jag fått höra ett svenskt ord, och jag kan också förstå,

att dessa fattiga barn i London känna det varmt i hjärtat, när de få höra svenska talas, språket från det land, som varit deras föräldrars.

På grund af dessa skäl hemställer jag, herr talman, att kammaren måtte bevilja detta anslag af 2,000 kronor till dessa fattiga barns undervisning. Jag vet, att jag icke kan framkomma med några sakliga skäl, som icke kunna bli emotsagda, men jag tror, att i detta fall, då det gäller dessa fattiga barn, vi böra låta känslan tala. Jag yrkar således bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. anslag till svensk undervisning för svenska barn i London.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels på afslag därá och bifall i stället till den af herr Billing m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den senare propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 64, bifaller den af herr Billing m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 115 ja mot 70 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den vid utlåtandet af herr Billing m. fl. afgifna reservationen.

§ 7.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr Lindley, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Från ett stort antal stufveriarbetare på skilda platser i Norrland inlämnades till Kungl. Maj:t förlidet år en petition af följande lydelse:

»Fjölårets stora strider inom Transportarbetarefacket hade sin upprinnelse i ett mellan Sveriges Redareförening och Norrlands Stufvareförbund träffadt aftal, hvori Redareföreningen i något oklara bestämmelser förbundo sig att lämna arbetet till och understödja Norrlands Stufvareförbunds medlemmar mot villkor att Norrlands Stufvareförbund skulle inträda i Svenska Arbetsgifvareföreningen samt i aftalen med sina arbetare införa vissa mot arbetarnes intressen stridande bestämmelser, däribland den s. k. § 23 i Svenska Arbetsgifvareföreningens stadgar.

Vid de förhandlingar som under försommaren 1908 fördes emellan Svenska Transportarbetareförbundet samt Sveriges Redareförening, Svenska Arbetsgifvareföreningen och Norrlands Stufvareförbund, fram-

Interpellation. hölls från arbetaresidan att ett af de största hindren för en uppgörelse
(Forts.) låg däri att det mellan Sveriges Redareförening och Norrlands Stufvareförbund träffade aftalet måste tolkas såsom att redarne med monopolsrätt hade öfverlämnat allt arbete till Norrlands Stufvareförbund.

Arbetsgifvarerepresentanterna förklarade enstämigt, att denna af arbetarerepresentanterna gjorda tolkningen af aftalet vore inkorrekt och existerade ingen monopolsrätt för Norrlands Stufvareförbund annat än under pågående konflikt. Svenska Arbetsgifvareföreningens direktör herr von Sydow förklarade bland annat enligt protokollet: »att arbetarnes tolkning af aftalet med Norrlands Stufvareförbund vore oriktig» och att han till protokollet vore villig att göra en uttolkning härom. Äfven Redareföreningens respresentant, herr Roberg, har enligt protokollet yttrat sig som följer: »Emellertid trodde herr Roberg, att arbetarnes fruktan att antaga det af arbetsgifvarne framlagda förslaget vore tämligen ogrundad, särskildt som genom punkt 6 i arbetsgifvare-representanternas förslag inga repressalier på grund af den nuvarande konflikten skulle få förekomma».

Sedermera tillsattes på initiativ af regeringen en s. k. förlikningskommission bestående af de i konflikterna deltagande förlikningsmännen, jämte envoyén E. Günther och hvilkas förslag till uppgörelse af bägge parterna slutligen antogs. Bland uppgörelsevillkoren fanns äfven följande bestämmelse:

»Hvarje strejk, blockad, bojkott, lockout eller dylik åtgärd, som påjudits eller gillats direkt eller indirekt i sammanhang med någon af förenämnda konflikter, skall upphävas samt arbetet snarast återtagas. Inga repressalier eller trakasserier mot arbetsgifvare, fartygsägare, arbetare eller andra, hvilka berörts af konflikterna, få förekomma».

Utan hänsynstagande till ofvan återgifna bestämmelse och i trots af förut omnämnda, till protokollen antecknade uttalanden fortsatte Redareföreningen att äfven efter juliuppgörelsen bojkotta de utom Norrlands Stufvareförbund stående kooperativt organiserade stufveriföreningarne i Norrland, och man har i hänsynslös oförsynthet gått ända därhän att man å en i Stockholm afhållen internationell redarekonferens (Baltic and White See Conferens) till och med uppmanade de utländska redarne att vara solidariska i denna aftalsbrytande bojkott.

Redan i augusti månad förlidet år (1908) framfördes protester från arbetarehåll mot detta tillvägagångssätt och då ingen ändring vidtogs, begärdes förhandling. Först på nyåret under innevarande år (1909) blef denna anhållan uppfylld, men visade sig dessa underhandlingar totalt resultatlösa, hvarför arbetarnes representanter begärde att frågan skulle underställas förlikningskommissionens pröfning och uttalande. Arbetsgifvarerepresentanterna vägrade emellertid att biträda denna hemställan, men förklarade å andra sidan, att de icke hade något att invända mot att arbetarne begärde förlikningskommissionens utlåtande.

På grund häraf öfverlämnades samtliga handlingar till envoyén E. Günther med hemställan att sammankalla den s. k. förlikningskommissionen för att uttala sig om, huruvida de af arbetsgifvarne vidtagna åtgärderna äro i öfverensstämmelse med uppgörelsen af den 18 juli 1908 eller ej.

Härpå svarade envoyén E. Günther, att då kommissionen i och med uppgörelsen upphört att fungera, kunde den icke ingå i pröfning om de af arbetarne angifna förhållandena, men vore herr Günther villig att efter samråd med de af förlikningskommissionens medlemmar, med hvilka han haft tillfälle att konferera i saken, afgifva en tolkning af bestämmelserna i uppgörelsen af den 18 juli. I detta uttalande, hvori herr Günther och förlikningskommissionens medlemmar tyckas obetingadt ställa sig på arbetarnes sida, göres bland annat följande uttalande: »Alltså anser jag, att, om från Svenska Arbetsgifvareföreningen eller Sveriges Redareförenings sida, eller af någon till nämnda organisationer hörande arbetsgifvare åtgärd vidtagits eller videntages i syfte att på ett systematiskt sätt förhindra eller försvåra någon kooperativ förening, som vid uppgörelsens träffande tillhörde Svenska Transportarbetareförbundet, i dess fria verksamhet, dylikt förfarande står i strid med den träffade uppgörelsen».

Interpellation.

(Forts.)

Detta uttalande försvagades sedermera, såvida det icke helt upphäfdes, af ett annat senare afgifvet utlåtande från envoyén E. Günther till Sveriges Redareförening, till svar å en offentligt framställd fråga och hvori herr Günther förklarar sig anse: »det lika litet kunna från de kooperativa föreningarnas sida anses som brott mot juliöfverenskommelsen, om Sveriges Redareförening träffar aftal med Norrlands Stufvareförbund eller andra arbetsgifvare om utförande af allt stufveriarbete åt Redareföreningens medlemmar å någon eller några orter, som Sveriges Redareförening skulle kunna såsom sådant brott anse ett motsvarande aftal, träffadt mellan hvilken redare som helst eller förening af sådana, med någon kooperativ förening.» Samtidigt påpekar envoyén Günther, att han icke haft anledning att ingå på ett uttalande om det före konflikten träffade aftalet mellan Sveriges Redareförening och Norrlands Stufvareförbund.

Det är emellertid just detta före konfliktens afslutning träffade aftals tillämpning på uppgörelsen af den 18 juli, som vi önska få pröfvadt inför förlikningskommissionen, ty antingen ha redarne rätt att trots uppgörelsens bestämmelse hålla oss utestängda med förklaring, att kontrakterad utestängning icke kan jämställas med vanlig bojkott, i hvilket fall vi anse oss ha varit utsatta för ett bedrägeri, eller ock äro dessa redarnes utestängningsåtgärder ett brott mot juliöfverenskommelsen.

Frågan är icke af endast teoretisk art, utan gäller den icke mindre än närmare 600 arbetare, i de flesta fall familjeförsörjare i små omständigheter, hvilka på detta sätt under ett års tid ha blifvit beröfvade sin sedvanliga arbetsförtjänst.

Vi måste ha klarhet i denna sak och då vi sakna all möjlighet att tvinga den nu upplösta förlikningskommissionen till att sammanträda, måste vi hänvända oss till Kungl. Maj:t för att få rättelse och få vi därför anhålla, att Kungl. Maj:t måtte inkalla den förlikningskommission, som åstadkom uppgörelsen af den 18 juli 1908, för att taga dessa frågor under förnyad ompröfning.»

Interpellation.

(Forts.)

Af hvad vi försport har Kungl. Maj:t icke funnit lämpligt att tillmötesgå petitionärernas hemställan att sammankalla denna f. d. förlikningskommission, utan har Kungl. Maj:t i dess ställe öfverlämnat frågan till förlikningsmannen i sjätte distriktet, hvilken på grund här-af har gjort ett nytt försök att ordna frågan genom att hemställa till bägge parterna att öfverlämna saken till en opartisk skiljenämnds pröfning.

Sveriges Redareförening har emellertid afvisat äfven denna hemställan om att låta en skiljenämnd afgöra tvisten.

Obenägenheten att tillmötesgå denna anhållan är betecknande för den moraliska rättsbeskaffenheten af skeppsredarnes ståndpunkt i denna sak. Under sådana förhållanden bör det vara en bjudande plikt för regeringen att bifalla petitionärernas hemställan om f. d. förlikningskommissionens inkallande för att klart och tydligt precisera innebörden af det uppgörelseförslag, som 1908 förelades parterna till antagande. Arbetarne ha moralisk rätt att kräva regeringens medverkan i detta fall, då de böjde sig och accepterade det förslag till uppgörelse, som den af regeringen tillsatta förlikningskommissionen ansåg rättvist att förelägga.

På grund af hvad jag här ofvan anført får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet framställa följande spörsmål:

Annar regeringen, sedan förlikningsmannens försök att åstadkomma ett ordnande af förhållandena misslyckats, inkalla den s. k. förlikningskommissionen för att tolka innebörden af den på regeringens initiativ åstadkomna uppgörelsen i 1908 års stufverikonflikt i Norrland?

Herr Lindleys ifrågavarande anhållan blef på begäran bordlagd.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial, nr 72, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående lönereglering för öfverläkare, sysslomän och bokhållare vid statens hospital och asylor;

jordbruksutskottets memorial, nr 32, i anledning af utarbetad statistisk redogörelse för statens utarenderade domäner; och

första särskilda utskottets utlåtande, nr 4, i anledning af väckt motion angående ytterligare lindring i främmande trosbekännares skyldighet att erlägga afgifter till svenska kyrkan, dess prästerskap och betjäning.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Carlson* i Herrljunga under 4 dagar fr. o. m. den 14 maj
» *Johansson* i Jönköping » 2 » » » » 13 »
» *Karlsson* i Fjäl » 7 » » » » 13 »
» *Malmberg* » 5 » » » » 13 » och
» *Jeansson* i Kalmar » 4 » » » » 18 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 1,37 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Rättelse

i Andra kammarens protokoll nr 42.

Å sid. 29 rad. 13 uppi från *står*: öfverinspektör
läs: ölinpektör
